

PMA ■ JAARVERSLAG ■ 2013

pensioenfonds medewerkers apotheken

Inhoud

Voorwoord	3
Profiel	4
Kerncijfers	5
Functionarissen	6

Verslag van het bestuur

Algemeen	8
1 Resultaten	12
1.1 Financieel resultaat 2013	12
1.2 Dekkingsgraad	13
1.3 Toeslagverlening	14
1.4 Evaluatie herstelplan	14
2 Pensioenen	16
2.1 De pensioenregeling	16
2.2 Deelnemers	17
2.3 Premies	19
2.4 Pensioenopbouw tijdens werkloosheid	20
2.5 Waardeoverdracht van pensioenaanspraken	20
2.6 Seniorenregeling	21
2.7 Pensioenuitkeringen	21
2.8 Herv verzekering	23
2.9 Pensioenuitvoeringskosten	24
3 Communicatie	26
3.1 Ontwikkelingen 2013	27
4 Risicobeheer	28
4.1 Marktrisico en solvabiliteit	28
4.2 Renterisico	29
4.3 Valutarisico	31
4.4 Kredietrisico	31
4.5 Verzekeringstechnische factoren	32
4.6 Liquiditeitsrisico	32
4.7 Niet-financiële risico's	32
5 Beleggingen	34
5.1 Beleggingsbeleid	34
5.2 Beleggingsportefeuille	35
5.3 Rendement	35
5.4 Z-score en Vrijstelling Wet BPF	38
5.5 Vermogensbeheerkosten	39

6 Actuariële analyse	42
6.1 Actuariële resultaten	42
6.2 Actuariële controle	43
7 Pension Fund Governance	44
7.1 Algemeen bestuur	44
7.2 Dagelijks bestuur en commissies	45
7.3 Appolaris B.V.	45
7.4 Deelnemersraad	45
7.5 Verantwoordingsorgaan	46
7.6 Visitatiecommissie	46
8 Blik op 2014	48

Verslagen toezichtsorganen

Verslag van de Deelnemersraad	51
Verklaring Verantwoordingsorgaan	53
Verslag Visitatiecommissie	55

PMA Jaarrekening 2013

Balans per 31 december	58
Staat van baten en lasten	59
Kasstroomoverzicht	60
Grondslagen van de jaarrekening	61
Toelichting op de balans	66
Niet in de balans opgenomen verplichtingen	75
Verbonden partijen	75
Toelichting op de staat van baten en lasten	76

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten	82
Gebeurtenissen na balansdatum	82
Actuariële verklaring	82
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	84

Bijlagen

Kerncijfers PMA sedert oprichting	86
Begrippenlijst	87

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2013 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA).

In dit jaarverslag wordt ingegaan op de uitkomsten van het financiële beheer en beleggingsbeleid, de actuariële analyse van het resultaat en een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen op pensioengebied. Ook zijn in dit jaarverslag gegevens opgenomen over de Seniorenregeling, in verband met de samenhang met de pensioenregeling.

De wijze van verslaglegging is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Jaarverslaggeving zijn opgesteld.

Het bestuur van PMA dankt iedereen die zich het afgelopen jaar heeft ingezet voor het fonds.

Den Haag, 19 juni 2014

Namens het bestuur van PMA
A. van Zijl, apotheker (voorzitter)

Profiel van PMA

PMA verzorgt de pensioenen van ruim 25.000 werknemers en ruim 15.000 ex-werknemers, de zogeheten gewezen deelnemers. Ruim 5.000 pensioengerechtigden ontvangen een pensioenuitkering van PMA.

De regelingen die PMA uitvoert, gelden voor de werknemers van wie de werkgevers onder de werkingssfeer van het verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfonds PMA vallen, en bovendien voor de werknemers die werken bij instellingen die zich vrijwillig hebben aangesloten bij PMA.

De pensioenregelingen van PMA hebben het karakter van een uitkeringsovereenkomst; er wordt pensioen opgebouwd volgens het zogenaamde middelloonsysteem. Sinds januari 2006 is er een onderscheid in de pensioenregeling voor apothek-medewerkers geboren vóór 1950 en medewerkers geboren in of na 1950. Afgezien van een stoplossverzekering voor hoge risico's zijn de pensioenen niet herverzekerd.

Het premieniveau voor 2013 bedraagt 33,3% van de pensioengrondslag voor deelnemers geboren vóór 1950 en 28,5% van de pensioengrondslag voor deelnemers geboren op of na 1 januari 1950.

Het fonds heeft een toeslagambitie die voorwaardelijk is, conform categorie D1 van de Beleidsregel Toeslagenmatrix:

- het fonds heeft als toeslagambitie de algemene loonindex van de CAO Apotheken;
- deze toeslagambitie wordt vormgegeven door het beleggingsbeleid: in de premie zit geen opslag die aangemerkt is voor toekomstige toeslagverlening, noch wordt er beleidsmatig een bestemmingsreserve voor aangehouden.

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioen-aanspraken worden aangepast. De hoogte van de daadwerkelijk toe te kennen toeslag wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld.

Het bestuur van PMA formuleert het beleggingsbeleid. De beleggingen van PMA zijn vervolgens veelal ondergebracht bij externe vermogensbeheerders of in beleggingsfondsen. De overige werkzaamheden van PMA zijn grotendeels uitbesteed aan Appolaris B.V. Appolaris is (via STAK Appolaris) voor 100% eigendom van PMA.

Kerncijfers

Per 31 december	2013	2012	2011	2010	2009
<i>Deelnemersaantallen</i>					
Actieve deelnemers met pensioenopbouw	25.052	25.088	23.476	22.975	22.536
Actieve deelnemers, nog niet premieplichtig	573	602	572	524	544
Gewezen deelnemers met opbouw bij AO	644	595	470	437	416
Gewezen deelnemers	15.890	15.171	11.304	10.247	9.498
Pensioenuitkeringen	5.475	5.336	4.455	4.325	4.001
Aangesloten werkgevers	1.974	1.976	1.998	2.013	1.991
<i>Vermogen en solvabiliteit</i>					
Aanwezige dekkingsgraad (in %)	118,2	108,7	99,6	121,1	129,5
Vereiste dekkingsgraad (in %)	126,4	126,2	128,5	130,4	131,1
Pensioenvermogen (x € 1 miljoen)	2.020	1.867	1.272	1.253	1.067
Pensioenverplichtingen (x € 1 miljoen)	1.709	1.719	1.277	1.035	824
Gemiddelde rekenrente (in %)	2,9	2,6	2,6	3,2	3,6
<i>Premie (in %)</i>					
Werkgever (geboren vóór 1950)	22,2	22,2	19,2	19,2	19,2
Werknemer (geboren vóór 1950)	11,1	11,1	9,6	9,6	9,6
Werkgever (geboren in of na 1950)	19,0	19,0	16,4	16,4	16,4
Werknemer (geboren in of na 1950)	9,5	9,5	8,2	8,2	8,2
<i>Toeslagverlening (per 1 jan, in %)</i>					
	0,00	0,00	0,75	3,25	2,00
<i>Inkomsten/Uitgaven (x € 1 miljoen)</i>					
Ontvangen premies	91,7	87,7	67,9	65,3	61,4
Uitkeringen	31,9	29,6	25,2	24,9	21,4
Beleggingsopbrengsten	96,1	216,1	-20,7	110,3	142,8
Pensioenuitvoeringskosten ¹⁾ /deelnemer (in €)	78,1	75,3	68,7	64,0	61,6
<i>Beleggingsportefeuille samenstelling</i>					
Vastrentende waarden	47,3%	42,1%	42,8%	39,3%	38,9%
Aandelen	39,9%	40,8%	39,7%	42,4%	39,8%
Vastgoed	9,4%	9,2%	12,5%	12,8%	14,2%
Overige beleggingen	12,8%	17,1%	17,5%	18,3%	21,3%
<i>Rendement beleggingen (in %)</i>					
Vastrentende waarden	-3,3	11,1	8,4	5,7	6,9
Aandelen	17,7	22,0	-11,4	19,5	37,1
Vastgoed	-1,8	3,4	-0,4	1,7	1,2
Totaal rendement portefeuille	5,2	14,8	-1,5	9,9	16,0
Ontwikkeling benchmark	5,6	11,4	-0,5	10,4	16,2
<i>Z-score</i>					
Performancetoets	-0,3	2,0	-0,6	-0,2	0,0
	1,7	0,5	-0,3	0,5	0,8

1) Kosten exclusief de opslag van 6% voor uitvoeringsorganisatie Appolaris.

Functionarissen

Bestuur

Leden

Namens FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Dhr. H. Hofstee, voorzitter (tot 1 augustus 2013)

Dhr. J.G. Huizenga

Dhr. drs. J.P. Veenhuizen

Namens CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Dhr. A.A. Bal, secretaris (2013/2014)

Dhr. R. Meenink-Bouwman

Mw. B.H.M. Hertroys, plvv.

Namens de Vereniging Zelfstandige Apothekers en de Associatie van Ketenapotheken, te Den Haag:

Dhr. J.P. Eeken (per 6 februari 2013)

Dhr. M.A. Hagenzieker – apotheker, plvv secretaris (2013/2014)

Dhr. B.M.G. Smals – apotheker

Dhr. T. Teitsma RA (per 22 mei 2013)

Dhr. A. van Zijl – apotheker, voorzitter (2013/2014)

Dhr. J.P.C.I. Boon – apotheker, plvv.

Dhr. drs. J.J. de Jong RC, plvv. (per 22 mei 2013)

Dagelijks bestuur

Dhr. A.A. Bal

Dhr. M.A. Hagenzieker – apotheker

Dhr. H. Hofstee (tot 1 augustus 2013)

Dhr. drs. J.P. Veenhuizen (per 19 december 2013)

Dhr. A. van Zijl – apotheker

Beleggingscommissie

Dhr. A.A. Bal

Dhr. M.A. Hagenzieker – apotheker

Dhr. H. Hofstee (tot 1 augustus 2013)

Dhr. drs. J.P. Veenhuizen (per 19 december 2013)

Dhr. A. van Zijl – apotheker

Dhr. J. van Beek (tot 31 januari 2013)

Dhr. drs. G.J.M. Ruijter RA (vanaf 1 februari 2013)

Dhr. M.J.M. Kropman MBA RB

Deelnemersraad

Namens FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Mw. S.C.R. Terlouw, secretaris

Dhr. E. Visser, voorzitter (tot 24 juni 2013)

Mw. K.W. de Vries

Mw. H.J.M. van Bussel, plvv. (tot 10 januari 2013)

Namens CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Mw. E. van der Graaf, voorzitter (per 24 juni 2013)

Mw. S. Hansen

Dhr. C.J. Piket (tot 16 maart 2013)

Namens Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO), te Utrecht:

Mw. C.H.J. van Doorn

Mw. G.M. van der Linden, plvv. secretaris

Verantwoordingsorgaan

Namens FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Mw. J.C.M. Beemsterboer-Tol

Namens CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Dhr. C. Leidekker

Geleding pensioengerechtigden namens CNV Publieke Zaak en FNV Bondgenoten:

Mw. A. Hup

Namens de Vereniging Zelfstandige Apothekers en de Associatie van Ketenapotheken, te Den Haag:

Dhr. P.J.Th.Th.M. van Bakel – apotheker, voorzitter

Dhr. S.M.E.R. Steffens – apotheker

Namens Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO), te Utrecht:

Mw. H. Berkenbosch (tot 27 november 2013)

Visitatiecommissie

Dhr. prof. dr. R. Bauer, voorzitter

Mw. E.L. Snoeij

Dhr. dr. P. de Wolf

Communicatiecommissie

Dhr. J.G. Huizenga

Dhr. B.M.G. Smals – apotheker

Dhr. drs. M.A. van Aken

Uitvoeringsorgaan

Appolaris BV

Dhr. M.J.M. Kropman MBA RB, managing director

Dhr. drs. M.A. van Aken, manager pensioenen

Dhr. J. van Beek, manager financiën en beleggingen (tot 31 januari 2013)

Dhr. drs. G.J.M. Ruijter RA, manager financiën en beleggingen (vanaf 1 februari 2013)

Mw. mr. M.M.E. Roorda, manager bestuurs-
ondersteuning (tot 28 februari 2014)

Compliance officer

Nederlands Compliance Instituut

Accountant

PricewaterhouseCoopers te Amsterdam

Uitvoerend actuaaris

Milliman Pensioenen te Amsterdam

Certificerend actuaaris

Towers Watson te Amstelveen

VERSLAG ■ VAN HET BESTUUR

Algemeen

Herstel dekkingsgraad en indexatie

In 2013 herstelde de dekkingsgraad van 108,6% naar 118,2%. Het herstel van de dekkingsgraad was het resultaat van de hogere rente en een goed jaar op de aandelenbeurzen. Door de hogere rente waarmee de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt berekend, daalde de VPV. Het rendement op beleggingen van 5,2% droeg verder bij aan het herstel. Doordat de dekkingsgraad nu langer dan 9 maanden hoger is het wettelijk vereiste minimum niveau, heeft PMA geen dekkingstekort meer en is het korte termijn herstelplan niet langer van toepassing. De dekkingsgraad is nog wel lager dan de vereiste dekkingsgraad en PMA heeft dus nog wel een reservetekort. PMA heeft een lange termijnherstelplan om weer aan de reserve eisen te voldoen en loopt voor op het herstelpad.

Als gevolg van de gestegen dekkingsgraad is het verantwoord om de pensioenen per 1 januari 2014 met 0,5% te verhogen en dat is conform de loonstijging van de CAO Apotheken in 2013

Nieuwe wetgeving

Op het bestuurlijke vlak was er veel aandacht voor de nieuwe pensioenwetgeving, zowel voor wat betreft de inhoud van pensioenregelingen als de inrichting van de governance bij pensioenfondsen. 2013 was het eerste jaar waarin de AOW-leeftijd is verhoogd vanaf de aloude 65 jaar. De AOW-leeftijd stijgt afhankelijk van het geboortjaar met één of meer maanden. Voor de diverse pensioensoorten zijn de reglementen aangepast om rekening te houden met de nieuwe AOW-leeftijden. Ten behoeve van bestaande rechten en administratieve uitvoerbaarheid wordt vooralsnog voor het ouderdomspensioen een pensioenrichtleeftijd gehanteerd van 65 jaar.

In het voorjaar van 2013 zijn er met alle betrokken CAO partijen afspraken gemaakt voor het aanpassen van de pensioenopbouw in 2014 conform de nieuwe fiscale regels. Hierbij is afgesproken om in 2014 de

pensioenrichtleeftijd te handhaven op 65 jaar maar het opbouwpercentage te verlagen van 2,25 naar 1,9. De te betalen pensioenpremie wordt daarbij met 7% verlaagd. Het resterende deel wordt gebruikt ter versterking van de financiële positie van het pensioenfonds.

Vervolgens was het stilte voor de storm ten aanzien van de verdere aanpassing in het fiscaal kader 2015 en de pensioenwetgeving. Het belangrijkste lijkt hierbij de aangekondigde verdere verlaging van de opbouwpercentages naar 1,875. Het is de verwachting dat er gedurende 2014 meer duidelijkheid komt over het nieuwe fiscale kader. Het bestuur van PMA heeft ondertussen met alle betrokken CAO-partijen gesproken over de wensen en uitgangspunten rondom de pensioenregeling. Hierdoor is een ieder goed voorbereid als de nieuwe wetgeving wordt gepresenteerd. Omdat de verwachte ingangsdatum 1 januari 2015 is, dient deze nieuwe wetgeving in korte tijd geïmplementeerd te worden.

In het kader van de nieuwe Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Code Pensioenfondsen heeft PMA veel aandacht besteed aan de bestuursstructuur zoals die in 2014 zal worden ingevoerd. De doelstelling hierbij was om een toekomstbestendige governancestructuur voor PMA uit te werken waarin alle (groepen) belanghebbenden zich optimaal vertegenwoordigd voelen c.q. in staat worden gesteld hun bijdrage te leveren. Na een zorgvuldige afweging van de diverse mogelijkheden die de nieuwe wetgeving biedt met betrekking tot de bestuursstructuur van het fonds is door het bestuur besloten het huidige paritaire model aan te passen naar aanleiding van de nieuwe wetgeving. Een belangrijke aanpassing is de vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur die door middel van verkiezingen in 2014 wordt verkozen. Het interne toezicht bij PMA wordt in de toekomst vormgegeven door een uit drie leden bestaande permanente Raad van Toezicht in plaats van een visitatiecommissie. De Raad van Toezicht zal onder andere toezicht houden op het bestuur en de algemene gang van zaken bij

PMA. Daarnaast heeft de Raad goedkeuringsrecht ten aanzien van bepaalde bestuurlijke besluiten en het recht om bestuurders te ontslaan wegens disfunctioneren.

Het nieuwe bestuur bestaat met ingang van 1 juli 2014 uit twaalf leden waarvan zes zetels door werkgeversvertegenwoordigers, vijf zetels door werknemersvertegenwoordigers en één zetel door een gepensioneerde als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden worden ingenomen. Het huidige verantwoordingsorgaan en de deelnemersraad gaan op in een nieuw verantwoordingsorgaan (VO) zoals voorgeschreven in de nieuwe wetgeving. Dit nieuwe verantwoordingsorgaan bestaat uit acht leden, en wel vijf leden die de werknemers vertegenwoordigen, twee leden die de verplicht bij het fonds aangesloten werkgevers vertegenwoordigen en één lid die de pensioengerechtigden vertegenwoordigt.

Beleggingen

Het beleggingsrendement in 2013 van 5,2% was met name het gevolg van het hoge rendement op aandelen als gevolg van de wereldwijd stijgende aandelenmarkten. Op de vastrentende waarden werd een negatief rendement behaald als gevolg van de gestegen markttrente.

Het beleggingsrendement bleef 0,4% achter bij de benchmark. De performancetoets in het kader van de Vrijstellingsregeling Wet BPF is net als vorig jaar positief +1,68% (2012; +0,5%).

In 2013 zijn de bevindingen uit de in 2012 uitgevoerde Asset Liability Management (ALM) studie geïmplementeerd. Dit heeft er toe geleid dat er vanaf 2013 is belegd in een beleggingsverhouding van 50%/50% zakelijke, vastrentende waarden waar dit tot en met 2012 60%/40% zakelijke, vastrentende waarden was.

Gedurende 2013 is afscheid genomen van de beleggingen in commodities en is een nieuwe beleggingscategorie geïntroduceerd: bedrijfsleningen. Hierbij worden vanuit beleggingsfondsen rechtstreeks leningen aan bedrijven verstrekt. Daarbij worden afspraken gemaakt over zekerheden en vereisten waar deze bedrijven aan moeten voldoen.

Pensioenen

In 2013 is er een webportaal voor werkgevers geïntroduceerd. Hiermee kunnen zij mutaties doorgeven aan het fonds. De toegang tot dit webportaal is gedurende het jaar stapsgewijs ingevoerd en eind 2013 zijn alle werkgevers aangesloten. De verwachting is dat deze vorm van digitale communicatie een toenemende rol gaat spelen in het toekomstige communicatiebeleid.

In 2013 is er een klantenpanel geweest met deelnemers jonger dan 35 jaar. Hoewel het pensioenbewustzijn bij de jongeren laag is, voelen ze zich goed geïnformeerd door PMA. Het webportaal Mijn PMA wordt zeer gewaardeerd, maar er is niet veel enthousiasme over een eventuele inzet van social media door het pensioenfonds. Tijdens het panel is ook aandacht besteed aan de risicobereidheid, en die blijkt bij jongeren niet af te wijken van de overige deelnemers: de groep neigt naar zekerheid, maar na uitleg kiest men veelal voor een tussenweg.

Overige bestuurszaken

Naast de vier reguliere vergaderingen is het bestuur in 2013 in een tweetal Themabijeenkomsten bijeen geweest om het jaarwerk, de nota beleggingsbeleid en de diverse onderwerpen in het kader van het nieuwe bestuursmodel van het pensioenfonds te bespreken. Ook heeft er een extra vergadering plaatsgevonden waarin naast een aantal onderwerpen met betrekking tot de deelnemersraad ook het bestuursmodel is besproken. Daarnaast is de jaarlijkse vergadering van het bestuur gezamenlijk met de deelnemersraad gehouden. Tevens zijn er drie studiebijeenkomsten geweest. Twee bijeenkomsten gezamenlijk met een vertegenwoordiging van CAO-partijen over de toekomst van de pensioenregeling voor medewerkers in de apothekersbranche en een studiebijeenkomst waarin de strategie en de evaluatie van de deskundigheid van het bestuur op de agenda stonden.

Vanzelfsprekend zijn ook in 2013 de voorgenomen besluiten van het bestuur telkens ter advisering voorgelegd aan de deelnemersraad. Zoals gebruikelijk heeft er ook een gezamenlijke vergadering van het bestuur met de deelnemersraad plaatsgevonden. Daarnaast heeft een delegatie van het bestuur ook een vergadering samen met het verantwoordingsorgaan gehouden.

De visitatiecommissie heeft in de tweede helft van 2013 onderzoek gedaan naar het functioneren van PMA in de jaren 2011 en 2012. Haar bevindingen zijn in 2013 vastgelegd in een rapport; dit rapport is in januari 2014 besproken met het bestuur en een samenvatting van dit verslag is elders in dit jaarverslag opgenomen. De aanbevelingen van de visitatiecommissie zijn meegenomen bij de invulling van de nieuwe governance structuur, en er is mede op advies van de visitatiecommissie een externe deskundige in de beleggingscommissie benoemd.

In het kader van de periodieke roulatie heeft PMA besloten om in 2013 van controlerend onafhankelijke accountant te wisselen. Met ingang van boekjaar 2013 is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. benoemd voor deze taak.

In 2013 is de dhr. H Hofstee (voorzitter in 2012) afgetreden. Dhr. J.J. de Jong is in 2013 teruggetreden en is nu plaatsvervangend bestuurslid.

Voor het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

A. van Zijl, apotheker (voorzitter)
A.A. Bal (secretaris)

Den Haag, 19 juni 2014

Op het bestuurlijke vlak was er veel aandacht voor de nieuwe pensioenwetgeving.

De dekkinggraad herstelde door de hogere rente en aandelenbeurzen.

In 2013 is er een webportaal voor werkgevers geïntroduceerd. Hiermee kunnen zij mutaties doorgeven aan het fonds.

1.1 Financieel resultaat 2013

Het saldo van baten en lasten in 2013 is € +162 miljoen (2012: € +154 miljoen); dit wordt in onderstaande tabel gespecificeerd.

BATEN EN LASTEN x €1 MILJOEN

	2013	2012
Premiebijdragen (werkgevers en werknemers)	92	88
Beleggingsopbrengsten	96	216
Totaal baten	188	304
Pensioenuitkeringen	32	30
Pensioenuitvoeringskosten	3	2
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-9	441
Overige lasten	1	-323
Totaal lasten	26	150
Saldo van baten en lasten	162	154

Het saldo van baten en lasten is in 2013 licht hoger dan in het voorgaande jaar maar is heel anders samengesteld. Het grootste verschil werd veroorzaakt door de ontwikkeling van de rente. De rentedaling zorgde in 2012 nog voor een grote stijging van de VPV, terwijl de rentestijging in 2013 zorgde voor een daling van de VPV. De beleggingsopbrengsten zijn goed maar niet op het niveau van 2012. Het rendement op aandelen was goed maar iets lager dan in 2012. Als gevolg van de gestegen rente was het rendement op vastrentende waarden negatief in 2013. In 2012 was er nog sprake van dalende rente en stijgende koersen van vastrentende waarden.

De overige lasten in 2012 betroffen voornamelijk de inkomende waardeoverdrachten met betrekking tot de toetreding van de deelnemers van het Pensioenfonds Mediq. Hierdoor steeg de VPV met een vergelijkbaar bedrag.

1.2 Dekkingsgraad

De baten en lasten leiden tot de onderstaande ontwikkeling van de dekkingsgraad.

ONTWIKKELING DEKKINGSGRAAD IN %

	2013	2012
Primo dekkingsgraad	108,7	99,6
Verandering van de dekkingsgraad als gevolg van:		
1 Resultaat op premies	-0,3	0,1
2 Gedane uitkeringen	0,2	0,0
3 Toeslagverlening	-0,6	0,0
4 Rente voorzieningen en rendement beleggingen	10,1	7,8
5 Overige effecten	0,1	1,3
Ultimo dekkingsgraad	118,2	108,7

Ad 1

Het resultaat op premie bestaat uit de ontvangen premies minus de benodigde toevoeging aan de voorziening voor de in het verslagjaar toegekende pensioenaanspraken. De bijdrage aan de dekkingsgraad is negatief omdat dit resultaat te laag is om de buffer in het pensioenvermogen in stand te houden.

Ad 2

De gedane uitkeringen hebben een positieve bijdrage omdat er een stukje buffer vrijvalt.

Ad 3

De toeslagverlening van 0,5% per 1 januari 2014 heeft een negatief effect op de dekkingsgraad omdat de voorzieningen al per 31 december 2013 verhoogd moeten worden. Omdat de buffers over een hogere voorziening verdeeld moeten worden is de impact -0,6%.

Ad 4

Beoogd wordt dat de beleggingsresultaten tenminste gelijk zijn aan de stijging van de pensioenverplichtingen als gevolg van rente-effecten. Zowel de gestegen aandelenkoersen als de gestegen rente (middels de lagere VPV) hebben bijgedragen aan de stijging van de dekkingsgraad.

Ad 5

Dit betreft een saldopost. In 2012 was het inclusief het effect van de omrekening naar nieuwe sterftegrondslagen.

1.3 Toeslagverlening

De ambitie van het fonds is om de pensioenen te laten meestijgen met de loonstijgingen van de CAO Apotheken. In 2013 heeft een CAO-loonstijging plaatsgevonden van 0,5%. Omdat de financiële positie van PMA eind 2013 voldoende was hersteld, heeft het bestuur besloten om de pensioenen per 1 januari 2014 met 0,5% te verhogen.

In de afgelopen vijf jaar zijn de pensioenen als volgt geïndexeerd:

- per 1 januari 2013 met 0,0% (conform cao-ontwikkeling)
- per 1 januari 2012 niet geïndexeerd
- per 1 januari 2011 met 0,75%
- per 1 januari 2010 met 3,25%
- per 1 januari 2009 met 2,0%

De verhogingen in 2009 en 2012 zijn achtergebleven bij de cao-loonstijgingen in het voorgaande jaar. De loonstijgingen waren respectievelijk 4,75% en 0,75%.

1.4 Evaluatie herstelplan

Vanwege het als gevolg van de kredietcrisis in 2008 ontstaan van een reservetekort bij PMA, heeft het bestuur in 2009 een lange termijn herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). In dat lange termijn herstelplan is te zien hoe de dekkinggraad van PMA zich minimaal tot het niveau van de

vereiste dekkinggraad zou moeten herstellen in een tijdsbestek van 15 jaar.

Naar aanleiding van het dekkingstekort eind 2011 is in het laatste kwartaal van 2011 een aangepast lange termijn herstelplan en een korte termijn herstelplan bij DNB ingediend. DNB heeft de plannen goedgekeurd. Beide plannen hebben 1 oktober 2011 als startdatum; de dekkinggraad van PMA lag toen op 96,9%. Het aangepast lange termijn herstelplan laat opnieuw zien hoe de dekkinggraad van PMA zich minimaal tot het niveau van de vereiste dekkinggraad zou moeten kunnen herstellen in een tijdsbestek van 15 jaar, gebaseerd op de dekkinggraad per 1 oktober 2011 en de op dat moment verwachte beleggingsrendementen voor de komende jaren. Onderstaande tabel geeft inzicht in het daadwerkelijke verloop van de dekkinggraad in 2013 ten opzichte van het verloop zoals geschat in dit lange termijn herstelplan uit 2011.

Uit de tabel blijkt dat de dekkinggraad per eind 2013 boven het verwachte herstelpad ligt. Omdat PMA al geruime tijd een dekkinggraad heeft die boven de minimaal vereiste dekkinggraad ligt, is het korte termijn herstelplan niet meer van toepassing.

	2013 feitelijk	2013 herstelplan
Primo dekkinggraad	108,7%	106,7%
Verandering van de dekkinggraad als gevolg van:		
Ontvangen premie t.o.v. benodigde premie	-0,3%	1,2%
Gedane uitkeringen	0,2%	0,1%
Toeslagverlening	-0,6%	-1,1%
Te hanteren rekenrente	4,8%	0,0%
Rendement beleggingen t.o.v. voorzieningen	5,3%	3,8%
Overige effecten	0,1%	-0,2%
Ultimo dekkinggraad	118,2%	110,7%

In 2013 herstelde de dekkinggraad van 108,6% naar 118,2%.

Doordat de dekkinggraad nu langer dan 9 maanden hoger is dan het wettelijk vereiste minimum niveau, heeft PMA geen dekkingstekort meer en is het korte termijn herstelplan niet langer van toepassing.

De dekkinggraad is nog wel lager dan de vereistedekkinggraad en PMA heeft dus nog wel een reservetekort.

2

Pensioenen

2.1 De pensioenregeling

Algemeen

Op hoofdlijnen wordt onderstaand een beschrijving gegeven van de pensioenregeling. De volledige inhoud van de regeling is te vinden op de website van PMA.

Het pensioen is gebaseerd op het middelloonsysteem. De pensioenopbouw start bij 20 jaar. De pensioenrichtleeftijd is afhankelijk van de geboortedatum van de deelnemer:

- Voor deelnemers geboren vóór 1950 geldt een pensioenrichtleeftijd is 61 jaar. Omdat de betreffende deelnemers die leeftijd zijn gepasseerd, is de pensioenleeftijd uitgesteld naar 65 jaar.
- Deelnemers geboren in 1950 of later hebben als pensioenrichtleeftijd 65 jaar.

Tot en met 31 december 2013 werd jaarlijks 2,25% van de pensioengrondslag opgebouwd aan ouderdomspensioen. De grondslag wordt berekend over het salaris minus een franchise, welke verschilt voor de deelnemers geboren voor en vanaf 1950.

Nabestaandenpensioen

Alle deelnemers, ook degenen die nog geen pensioen opbouwen, zijn standaard verzekerd voor:

- Partnerpensioen; de opbouw bedraagt 70% van de opbouw van het ouderdomspensioen.
- Anw-hiaatverzekering waarmee een eventuele wettelijke korting op de Anw-uitkering, of het geheel ontbreken van deze uitkering, wordt gecompenseerd. De hoogte van de uitkering van deze verzekering is mede afhankelijk van het parttime percentage van de deelnemer.
- Wezenpensioen; de opbouw bedraagt per kind 14% van de opbouw van het ouderdomspensioen.

Vrijwillige voortzetting pensioenopbouw

Indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, is het voor de deelnemer mogelijk om na het einde van de dienstbetrekking de pensioenopbouw gedurende maximaal drie jaar vrijwillig voort te zetten. De deelnemer betaalt tijdens de vrijwillige voortzetting de volledige pensioenpremie, dus ook het gedeelte dat de werkgever normaal gesproken betaalt.

Keuzemogelijkheden pensioen (flexibilisering en individualisering)

Er zijn binnen de pensioenregeling van PMA een aantal keuzemogelijkheden waarmee het pensioen (met inachtneming van fiscale grenzen) kan worden aangepast aan de persoonlijke situatie van de deelnemer:

- zelf het moment kiezen tussen 55 en 67 jaar waarop het pensioen ingaat (voor deelnemers uit 1949 geldt als uiterste pensioendatum de eerste van de maand volgend op de AOW-leeftijd);
- partnerpensioen omzetten in extra ouderdomspensioen, of andersom;
- in geval van pensionering vóór AOW-ingang: inkoop van extra pensioen tot de AOW-leeftijd (geldt alleen indien geboren in 1950 of later);
- kiezen voor een hoger pensioen in de eerste 10 jaar na pensionering en een lager pensioen gedurende de latere jaren;
- deeltijdpensioen.

Arbeidsongeschiktheid

De pensioenregeling voorziet in een premievrije voortzetting van pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Indien sprake is van gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid vindt premievrije opbouw naar rato plaats.

Voor werknemers die op of na 1 januari 2004 ziek worden of zijn geworden is een collectieve verzekering afgesloten voor het zogenaamde WGA-hiaat, en wel middels een arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP). Werknemers die vóór 1 januari 2004 ziek zijn

geworden hebben mogelijk nog recht op een AOP-uitkering gebaseerd op het WAO-hiaat. Het AOP voorziet in een aanvulling op de wettelijke uitkering.

Toeslagverlening

De pensioenregeling voorziet in een voorwaardelijke toeslagverlening van alle pensioenen, waaronder te verstaan:

- de door de actieve werknemers opgebouwde aanspraken;
- de door de vertrokken deelnemers verworven aanspraken;
- de door de gepensioneerden verworven rechten op ingegaan pensioen.

Het beleid is dat er naar gestreefd wordt dat de pensioenen in een gelijke verhouding tot de salarissen (algemeen niveau CAO Apotheken) blijven staan. Voorwaarde voor de jaarlijkse verhoging is dat de financiële positie van PMA het toelaat. Is dat niet het geval, dan wordt de toeslagverlening geheel of gedeeltelijk overgeslagen. De toeslagverlening is dus voorwaardelijk; er is geen recht op toeslagverlening en het is ook voor de langere termijn niet zeker of en

in hoeverre toeslagverlening zal plaatsvinden. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre toeslagverlening kan worden toegepast. PMA heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd voor toekomstige toeslagverlening.

PMA betaalt de toekomstige verhogingen van de pensioenen uit beleggingsrendement.

2.2 Deelnemers

In 2013 is het aantal actieve deelnemers gedaald met 0,25% (in 2012 door de vrijwillige aansluiting van Mediq B.V. nog een toename met 6,8%). Deze lichte daling sluit aan bij de waarneming over de afgelopen anderhalf jaar van een zich consoliderend aantal actieve deelnemers. In onderstaand overzicht zijn de actieve deelnemers uitgesplitst naar geslacht. De verhouding vrouw-man is in 2013 vrijwel gelijk gebleven. Vrouwen blijven met 88,5% veruit het grootste deel vormen van de actieve deelnemers.

OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS NAAR GESLACHT

Stand 31 december	Aantal 2013	Percentage 2013	Aantal 2012	Toename in 2013
Vrouwen	22.671	88,5%	22.766	-0,4%
Mannen	2.954	11,5%	2.924	1,0%
Totaal	25.625		25.690	-0,25%

OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS NAAR LEEFTIJD

	Ultimo 2013		Ultimo 2012		Toename van het aantal	
	aantal	%	aantal	%	2013	2012
55 tot 65 jaar	3.880	15%	3.695	14%	5%	12%
45 tot 55 jaar	6.416	25%	6.377	25%	1%	9%
35 tot 45 jaar	6.339	25%	6.399	25%	-1%	8%
25 tot 35 jaar	5.883	23%	6.051	24%	-3%	3%
Tot 25 jaar	3.107	12%	3.168	12%	-2%	3%
Totaal deelnemers	25.625		25.690		-0,25%	6,8%

In de onderste tabel op pag. 17 is het aantal actieve deelnemers uitgesplitst naar leeftijdscategorie. Met een daling van de groep tot 45 jaar en een stijging van de oudere groepen, zet de trend van vergrijzing binnen de groep actieve deelnemers zich voort in 2013.

Vervolgens is relevant hoe het aantal actieve deelnemers zich verhoudt tot het totale volume van het aantal werkuren. Uit onderstaande tabel wordt duidelijk dat het totaal aantal werkuren per week met 0,8% iets harder is gedaald dan het aantal actieve deelnemers. De gemiddelde werkweek is daardoor gedaald van 24,3 uur naar 24,2 uur.

ONTWIKKELING GEMIDDELD AANTAL WERKUREN

	Actieve deelnemers	Totaal aantal werkuren per week	Toename werkuren per week	Gemiddeld aantal werkuren
Per eind 2009	23.080	549.500	1,5%	23,8
Per eind 2010	23.499	562.200	2,3%	23,9
Per eind 2011	24.048	572.700	1,9%	23,8
Per eind 2012	25.690	624.600	9,1%	24,3
Per eind 2013	25.625	619.700	-0,8%	24,2

Arbeidsongeschiktheid

Het aantal arbeidsongeschikten is in 2013 gestegen met 7,6%. Daarmee komt het totaal aantal (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers per eind 2013 uit op 779. Als rekening wordt gehouden met de vrijwillige aansluiting van Mediq B.V. in 2012, ligt dit in lijn met de stijging in de voorliggende jaren. Voor de meeste arbeidsongeschikten geldt dat de pensioenopbouw premievrij wordt voortgezet. Daarnaast ontvangt een deel van de arbeids-

ongeschikten een arbeidsongeschiktheidspensioen (een aanvulling op de wettelijke uitkering). De ontvangen premie voor arbeidsongeschiktheid was in 2013 voldoende om alle lasten te dekken. In 2012 werd er nog een negatief resultaat behaald.

Van het aantal deelnemers dat eind 2013 gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, zijn er 135 nog werkzaam in de branche.

ARBEIDSONGESCHIKTHEID: AANTALLEN PER HET EIND VAN DE LAATSTE VIJF JAREN

Ultimo:	2013	2012	2011	2010	2009
Volledig arbeidsongeschikt	534	491	390	356	341
Gedeeltelijk arbeidsongeschikt	245	233	204	194	200
Totaal	779	724	594	550	541

2.3 Premies

Bij de verdeling van de premies tussen werkgevers en werknemers is het uitgangspunt dat werknemers 1/3e deel en werkgevers 2/3e deel van de benodigde middelen bijdragen. Werknemers betalen vanaf de maand dat ze 20 jaar worden een deelnemersbijdrage voor hun pensioenopbouw. De werkgeversbijdrage is gerelateerd aan het totaal aantal werknemers in dienst, dus met inbegrip van werknemers jonger dan 20 jaar.

De totale premielast voor de branche was in 2013 circa 16,2 % van de loonsom (12 x maandsalaris + vakantietoeslag). In 2012 was deze 15,6%.

De totaal ontvangen premie bedroeg in 2013 € 91,7 miljoen, een toename van € 4,0 miljoen (5%) ten opzichte van 2012. Deze toename is onder andere te verklaren door:

- premieafdracht over het gehele jaar door de vrijwillig aangesloten werkgever Mediq B.V. (in 2012 vanaf 1 mei, dus gedurende 8 maanden);
- een lichte stijging van de loonsom.

Van de totaal ontvangen premie was € 91,0 miljoen pensioenpremie. De overige € 0,7 miljoen komt van:

- SRMA: werkgeversdeel pensioenpremie over de uren van de seniorenregeling;
- FVP: premie ten behoeve van FVP-gerechtigden;
- Appolaris B.V.: pensioenpremie ten behoeve van het personeel.

Bij de premievaststelling maakt PMA gebruik van de systematiek van de gedempte kostendekkende premie. Deze was in 2013 € 82,2 miljoen (in 2012 was dit € 77,2 miljoen). De ontvangen premie in 2013 was derhalve hoger dan de gedempte kostendekkende premie. De kostendekkende premie in 2013 was € 112,7 miljoen (in 2012 was dit € 113,3 miljoen). Dit wordt verder beschreven in de toelichting op de baten en lasten in de jaarrekening.

Het verloop van de premiepercentages is als volgt.

OVERZICHT ONTVANGEN PENSIOENPREMIES x € 1 MILJOEN

	Totale premie 2013	Totale premie 2012	Totale premie 2011	Totale premie 2010	Totale premie 2009
Werkgevers	60,7	57,9	44,7	43,0	40,4
Werknemers	30,3	28,9	22,4	21,5	20,2
Totaal	91,0	86,8	67,1	64,5	60,6

PREMIEPERCENTAGES

	1) Totale premie 2013		1) Totale premie 2012	
	geboren < 1950	geboren ≥ 1950	geboren < 1950	geboren ≥ 1950
Werkgevers	22,2%	19,0%	22,2%	19,0%
Werknemers	11,1%	9,5%	11,1%	9,5%

¹⁾ Met ingang van 2006 wordt onderscheid gemaakt naar deelnemers geboren in 1950 en later en deelnemers geboren vóór 1950.

2.4 Pensioenopbouw tijdens werkloosheid

Indien een deelnemer vóór 1 januari 2011 tijdens het deelnemerschap onvrijwillig werkloos is geworden en een uitkering ontvangt uit hoofde van de Werkloosheidswet of de Wet Werkloosheidsvoorziening, blijft betrokkene tijdens die periode deelnemer. Dit geschiedt volgens de regeling van Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP).

Vanaf 1 januari 2011 is de instroom in de FVP-regeling definitief beëindigd. Dit betekent concreet dat werknemers van 40 jaar of ouder die op of na 1 januari 2011 WW gerechtigd zijn geworden, niet

meer in aanmerking komen voor een FVP bijdrage. Voor alle werknemers die vóór 1 januari 2011 zijn ingestroomd in de WW blijft het voorwaardelijke karakter van de FVP bijdrage van kracht en gelden er geen harde garanties.

Het aantal lopende dossiers is in 2013 gestegen van 134 naar 149. De toename wordt veroorzaakt door de toevoeging van ruim 30 deelnemers vanuit de vrijwillige aansluiting van Mediq B.V. Het aantal afgehandelde dossiers is afgenomen van 42 in 2012 naar 32 in 2013. Het FVP heeft aangekondigd dat per 1 juli 2014 alle resterende dossiers zullen zijn afgehandeld en dat het kantoor FVP per die datum wordt gesloten.

WERKLOOSHEID: FVP DOSSIERS

Lopende dossiers	eind 2013	eind 2012
In afwachting van uitspraak door FVP	0	0
In 2013 of eerder toegekend door FVP	149	134
Totaal	149	134

Afgehandelde dossiers	in 2013	in 2012
Afgewezen door FVP of vergoeding is 0	0	2
Betaling ontvangen van FVP	32	40
Totaal	32	42

2.5 Waardeoverdracht van pensioenaanspraken

Nadat in 2012 het proces van waardeoverdracht grotendeels stil heeft gelegen vanwege onderdekking bij veel pensioenfondsen, heeft in 2013 een inhaal-slag plaatsgevonden. Het totaal aantal afgehandelde waardeoverdrachten is daardoor het hoogste van de afgelopen vijf jaar. In 2013 is het aantal uitgaande waardeoverdrachten iets hoger dan het aantal inkomende.

AANTAL WAARDEOVERDRACHTEN

	2013	2012	2011	2010	2009
Uitgaand (van PMA naar elders)	360	7	311	211	215
Inkomend (van elders naar PMA)	314	33	201	166	199
Totaal	674	40	512	377	414

2.6 Seniorenregeling

De Seniorenregeling is een CAO-regeling, die is ondergebracht bij de Stichting Regelingen Medewerkers Apotheken. De Seniorenregeling biedt de betreffende deelnemers de mogelijkheid om geleidelijk te wennen aan het niet meer deelnemen aan het arbeidsproces. In verband met de relatie tussen de Seniorenregeling en pensionering (het uittredingstraject) is hier ook informatie opgenomen.

Naar aanleiding van de Wet aanpassing fiscale behandeling vut/prepensioen en introductie levensloopregeling (VPL) hebben CAO-partijen besloten dat per 1 januari 2006 geen nieuwe instroom meer mogelijk is in de Seniorenregeling. Voor deelnemers die eind 2005 al gebruik maakten van de Seniorenregeling, is in 2010 afgesproken dat de regeling blijft gelden tot en met 2015. Eind 2015 hebben alle deelnemers aan de regeling de reglementaire eindleeftijd van 61 jaar bereikt.

Per 31 december 2013 zijn er 178 deelnemers die gebruik maken van de Seniorenregeling.

DEELNAME AAN SENIORENREGELING

Leeftijd	Aantal 2013	Aantal 2012	Aantal 2011
50 t/m 54	0	0	0
55 + 56	0	0	0
57 + 58	0	94	197
59 + 60	178	185	187
Totaal	178	279	384

2.7 Pensioenuitkeringen

Flexibele pensionering

In 2013 zijn in totaal 351 deelnemers met ouderdomspensioen gegaan, waarvan 16 met deeltijd-pensioen. In geval van volledige pensioeningang was in 92 gevallen sprake van afkoop van het pensioen.

Voor deelnemers geboren vóór 1950 is de standaard-pensioenleeftijd 61 jaar. Bij deze groep deelnemers vonden de laatste pensioneringen op de richtleeftijd

plaats in 2010. Voor deelnemers geboren vanaf 1950 geldt als standaardpensioenleeftijd 65 jaar.

Voor alle deelnemers gold in 2013 dat zij hun pensioen konden laten ingaan tussen 55 en 65 jaar. Bij vervroeging wordt het pensioen gekort, bij uitstel verhoogd. Uitstel is alleen mogelijk indien wordt doorgewerkt. Vervroeging vóór leeftijd 60 kan alleen indien het dienstverband wordt beëindigd. Vanaf 2014 kunnen deelnemers geboren vanaf 1950 het pensioen uitstellen tot 67 jaar.

Onderstaand een overzicht van de verdeling van de in 2013 gepensioneerden.

GEPIENSONEERDEN (OUDERDOMSPENSIEN) IN 2013

	Gepens. in 2013	Gepens. in 2012
– Vervroegd pensioen (geboren vanaf 1950)	59	39
– Uitgesteld pensioen (geboren vóór 1950)	292	255
Totaal	351	294

Variabel ouderdomspensioen

Door te kiezen voor variabel pensioen kan een gepensioneerde de pensioenuitkering verhogen gedurende de eerste 10 jaar. De periode daarna wordt een lager bedrag uitgekeerd dan in de normale situatie het geval zou zijn geweest. Er kan gekozen worden uit twee varianten.

Van de deelnemers waarvan het pensioen in 2013 volledig is ingegaan, koos 66% voor een variabel ouderdomspensioen (in 2012 was dat 59%). In 83% van de gevallen werd gekozen voor de maximale variant (in 2012 was dat 79%).

Omzetting partnerpensioen in ouderdomspensioen

Bij pensioeningang kan worden gekozen voor omzetting van de aanspraak op partnerpensioen in extra ouderdomspensioen. In 2013 werd hiervan door 62% van de deelnemers gebruik gemaakt. Vorig jaar was dat 56%.

Omzetting ouderdomspensioen in partnerpensioen

Sinds 2008 kan bij pensioeningang (en uitdiensttreding) ook gekozen worden voor omzetting van ouderdomspensioen in partnerpensioen. In dat geval wordt het partnerpensioen verhoogd tot 70% van het ouderdomspensioen. Omdat partnerpensioen in de regeling standaard wordt opgebouwd, kan in de praktijk niet of slechts in beperkte mate gebruik worden gemaakt van deze keuzemogelijkheid. In 2013 is er bij pensionering geen beroep op gedaan.

Niet meeverzekerd partnerpensioen

De mogelijkheid bestaat om het partnerpensioen al bij voorbaat niet mee te verzekeren. Deze optie wordt eind 2013 door 123 actieve deelnemers toegepast (eind 2012: 125 deelnemers).

Ten opzichte van het totale aantal actieven (25.625) wordt slechts door een relatief klein aantal deelnemers van deze optie gebruik gemaakt. Afstand doen van een aanspraak op partnerpensioen houdt voor een eventuele achterblijvende partner een risico van inkomensderving in en daarom wordt aangenomen dat deelnemers hier voorzichtig mee omgaan.

Afkoopbeleid

Pensioenaanspraken die onder de afkoopgrens liggen, worden standaard afgekocht op het moment dat de aanspraken ingaan. Daarnaast worden premievrije deelnemers die langer dan twee jaar uit dienst zijn op ad hoc-basis aangeschreven. De deelnemer wordt hierbij gewezen op de eventuele mogelijkheid van waardeoverdracht, en afkoop vindt alleen plaats na instemming van de deelnemer.

Aantal en omvang van de uitkeringen in 2013

Het totaal aantal personen aan wie pensioenuitkeringen worden verricht, steeg in 2013 met circa 3%. In 2012 was de stijging ongeveer 20%, maar dat wordt grotendeels verklaard door de collectieve waardeoverdracht per 1 mei 2012 van alle pensioen-aanspraken en pensioenrechten van Pensioenfonds Mediq naar PMA. Als de collectieve waardeoverdracht buiten beschouwing wordt gelaten, dan zou de stijging ook in 2012 ongeveer 3% zijn geweest.

Per 1 januari 2013 heeft geen indexatie van de uitkeringen plaatsgevonden.

In 2013 werd circa € 31,9 miljoen aan pensioenuitkeringen verricht, een toename ten opzichte van 2012 met bijna 8%. De toename wordt mede veroorzaakt doordat de uitkeringen naar aanleiding van bovenvermelde collectieve waardeoverdracht in 2012 voor 8 maanden meetelden en in 2013 het gehele jaar.

PENSIOENUITKERINGEN

	Aantal ultimo		Uitkeringen (x € 1.000)	
	2013	2012	2013	2012
Ouderdomspensioen	4.456	4.349	27.162	25.497
Nabestaandenpensioen	833	792	3.887	3.317
– partnerpensioen	654	621		
– ANW-hiaat	42	43		
– wezenpensioen	137	128		
Arbeidsongeschiktheidspensioen	186	195	406	413
Afkoopsommen/restituties			422	350
Totaal	5.475	5.336	31.877	29.577

2.8 Herverzekering

Ter dekking van calamiteiten ten aanzien van het overlijdensrisico is een stoploss herverzekeringsovereenkomst afgesloten met de Zwitserse Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente, beter bekend als: Zwitserleven. Het betreft een excedent herverzekering, waarbij het meerdere van de totale schade boven de zogenaamde eigen risico grens wordt gedekt. Onder schade is te verstaan de benodigde voorziening voor de ingaande nabestaandenpensioenen en ANW-hiaten, verminderd met de al aanwezige voorzieningen.

Jaarlijks wordt vastgesteld of een uitkering door de herverzekeraar aan de orde is. Dit was in 2013 niet het geval. De eventuele afrekening vindt plaats na afloop van het contract.

2.9 Pensioenuitvoeringskosten

Het pensioenfonds heeft zich ten doel gesteld zo volledig mogelijke transparantie te realiseren ten aanzien van alle kosten. Hiermee onderschrijft het pensioenfonds de 'Aanbevelingen Uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie. De pensioenuitvoeringskosten in euro per deelnemer staan in onderstaande tabel.

UITVOERINGSKOSTEN PER DEELNEMER x € 1.000

	2013	2012
Kosten pensioenuitvoering	2.580	2.480
Kosten pensioenuitvoering, excl. opslag ¹⁾	2.479	2.381
Aantal Actief (incl AO) + Pensioenuitkeringen	31.744	31.621
Uitvoeringskosten per deelnemer (in €)	78,10	75,30
Aantal Actief + Pensioenuitkering + Gewezen	47.634	46.793
Uitvoeringskosten per deelnemer (in €)	54,20	53,00

1) Opslag van 6% op de uitvoeringskosten van Appolaris, inclusief VPB.

De pensioenuitvoeringskosten per deelnemer zijn gestegen als gevolg van de extra bestuurskosten. Deze waren noodzakelijk in verband met de extra werkzaamheden van de diverse bestuursorganen in het kader van de wetgeving inzake pensioenfonds bestuur en de verwachte nieuwe pensioenwetgeving. Daarbij zijn ook extra advieskosten gemaakt. PMA heeft een groot aantal gewezen deelnemers waardoor er een groot verschil is tussen de kosten per deelnemer inclusief en exclusief deze deelnemers. De Pensioenfederatie schrijft voor om de kosten exclusief gewezen deelnemers op te nemen, omdat deze categorie deelnemers relatief weinig inspanning kosten.

In 2013 heeft een CAO-loonstijging plaatsgevonden van 0,5%.

Het bestuur
besluit om de
pensioenen per
1 januari 2014
met 0,5% te
verhogen.

De ambitie van het fonds is om de pensioenen te laten meestijgen met de loonstijgingen van de CAO Apotheken.

3

Communicatie

PMA besteedt veel zorg en aandacht aan het actief onderhouden van de relatie die zij heeft met de betrokkenen bij het pensioenfonds. Het beleid van PMA is er op gericht de communicatie-uitingen aan te laten sluiten op de behoeften en belevingswereld van:

- actieve deelnemers
- gepensioneerden
- gewezen deelnemers
- werkgevers.

Twee bestuursleden vormen samen met de manager pensioenen de communicatiecommissie.

Ieder jaar wordt een Communicatieplan opgesteld, waarin de activiteiten voor het komende jaar worden beschreven. In het plan zijn de volgende communicatiedoelstellingen geformuleerd:

- Deelnemers moeten in de gelegenheid worden gesteld om een passende financiële (pensioen) planning te kunnen maken;
- Het vergroten van het vertrouwen in en de sympathie voor PMA.

Een randvoorwaarde is dat de pensioencommunicatie moet voldoen aan de wettelijke verplichtingen. Het periodiek monitoren en evalueren van onze communicatie moet er tenslotte toe leiden dat tijdig en gericht kan worden bijgestuurd.

Actieve deelnemers

Voor werknemers van 20 jaar en ouder is er de brochure 'Zekerheid voor later', waarin alle aspecten van de pensioenregeling worden behandeld.

Ieder jaar ontvangt de deelnemer een uniform pensioenoverzicht met daarin de actuele arbeidsgegevens, het opgebouwde en te bereiken pensioen en informatie over de toeslagverlening.

Voor deelnemers is er het webportaal Mijn PMA. Via Mijn PMA kunnen diverse gegevens worden geraadpleegd, waaronder persoonlijke gegevens en gegevens van het dienstverband. Ook kunnen bepaalde documenten worden geraadpleegd, waaronder het uniform pensioenoverzicht. Tenslotte is via

Mijn PMA een uitgebreide pensioenplanner beschikbaar. Met deze planner kunnen deelnemers van PMA de verschillende te maken keuzes doorrekenen en zo inzicht krijgen in hun pensioensituatie.

Tegen de pensioengerechtigde leeftijd ontvangt de deelnemer een uitgebreide pensioenberekening met de keuzemogelijkheden.

PMA streeft naar het intensiveren van het persoonlijke contact met de actieve deelnemers en het continu verbeteren van de toegankelijkheid tot de pensioenmaterie. Daartoe worden ondermeer enkele malen per jaar spreekuren georganiseerd op wisselende locaties in Nederland. Ook wordt waar zinvol deelgenomen aan beurzen en andere bijeenkomsten waar onze doelgroep vertegenwoordigd is.

Gepensioneerden

In de maand januari krijgen de deelnemers die een uitkering ontvangen een brief, een uitkeringsspecificatie en een fiscale jaaropgave. In de brief komen de belangrijkste wijzigingen met betrekking tot de pensioenuitkering aan de orde.

Gewezen deelnemers

De gewezen deelnemers die nog pensioenaanspraken hebben bij PMA ontvangen ieder jaar een uniform pensioenoverzicht met daarop de actuele gegevens met betrekking tot de bereikte pensioenopbouw en informatie over de toeslagverlening. Ook kunnen zij gebruik maken van het webportaal Mijn PMA (zie bij actieve deelnemers).

Werkgevers

De werkgever wordt zo goed mogelijk op de hoogte gehouden van alle ontwikkelingen bij PMA. In ieder geval ontvangt de werkgever alle brochures en het blad Apotheek & Pensioen. Wat de administratie betreft speelt de werkgever een belangrijke rol. De werkgever, of diens administratiekantoor, is immers primair verantwoordelijk voor het doorgeven van mutaties in het werknemersbestand. PMA stelt alles in het werk om dit zo soepel mogelijk te laten

verlopen. Zo is in 2013 een speciaal webportaal voor werkgevers beschikbaar gekomen, waarmee onder andere ook mutaties kunnen worden doorgegeven.

Voor alle doelgroepen

Het blad Apotheek & Pensioen verschijnt in principe twee maal per jaar. Voor de inhoud is het uitgangspunt: 2/3e pensioengerelateerde onderwerpen en 1/3e human interest.

Op de website van PMA (www.pma-pensioenen.nl) worden de doelgroepen afzonderlijk aangesproken. Daarnaast dient de PMA-infolijn (070-311 01 55) als helpdesk.

3.1 Ontwikkelingen 2013

Na de lancering in 2012 van Mijn PMA, het webportaal voor de deelnemers, is in 2013 een webportaal voor werkgevers gereed gekomen. De werkgevers hebben hiermee toegang tot de geregistreerde gegevens van zowel de werkgever als diens werknemers. En omdat via het werkgeversportaal ook mutaties kunnen worden doorgegeven, is sprake van een toename van de efficiency voor zowel werkgevers als uitvoeringsorganisatie. Andere activiteiten in 2013:

- Klantenpanel: In 2013 is een klantenpanel georganiseerd dat zich specifiek heeft gericht op deelnemers jonger dan 35 jaar. De uitkomsten op hoofdlijnen:
  - Het pensioenbewustzijn bij de jongeren is laag.
  - Ondanks de negatieve berichten over pensioen, hebben de deelnemers het gevoel dat ze bij PMA goed zitten en voelen ze zich goed geïnformeerd.
  - Het webportaal Mijn PMA wordt vanwege de persoonlijke informatie zeer gewaardeerd.
  - De meningen over het gebruik van social media lopen uiteen, maar de tendens is uiteindelijk negatief met betrekking tot de inzet van social media door het pensioenfonds.
  - Met betrekking tot de risicobereidheid is de conclusie dat de groep neigt naar zekerheid. Na uitleg van de gevolgen hiervan voor de koopkracht van het pensioen, wordt gekozen voor een tussenweg.

- Magazine: In het blad Apotheek & Pensioen komen zowel pensioeninhoudelijke onderwerpen aan de orde als onderwerpen met een wat luchtiger karakter (vaak wel gerelateerd aan de apothekbranche of het onderwerp pensionering). Het blad komt standaard tweemaal per jaar uit en zo nodig verschijnt er een extra editie. In de uitgave van maart is onder andere stil gestaan bij de gevolgen van de financiële crisis, en bij de ontwikkelingen op het gebied van de AOW en de tweede pijler pensioenen. In de uitgave van oktober hebben we onder andere aandacht besteed aan pensioeninzicht cursussen en aan de veranderingen in de PMA-pensioenregeling per 1 januari 2014.
- Uniform Pensioenoverzicht (UPO): In 2013 is het UPO verzonden in mei.
- PMA online: Het bezoek aan de website is in 2013 uitgekomen op ruim 650 bezoekers per week. Bijna 11.000 deelnemers hebben zich geregistreerd voor Mijn PMA (ruim 25% van de totale doelgroep).
- Spreekuren: In 2013 zijn weer zes pensioensprekuren gehouden. Ditmaal konden deelnemers van PMA terecht in Dordrecht, Alkmaar, Asten, Leidschendam, Utrecht en Eindhoven voor een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Gemiddeld maakten 28 deelnemers gebruik van deze mogelijkheid.
- Beurs: In 2013 is niet deelgenomen aan beurzen en dergelijke.

4

Risicobeheer

Het bestuur van PMA geeft vorm aan het beleid van het fonds met betrekking tot de premies, toeslagen en beleggingen. De keuzes die hierbij gemaakt worden zijn onlosmakelijk verbonden met risico's. Ook de uitvoering van de regeling en het beheren van het pensioenvermogen brengt risico's met zich mee. Bij het beheersen van deze risico's sluit PMA aan bij de toezichtsystematiek die DNB hiervoor heeft opgesteld. In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de belangrijkste financiële en niet-financiële risico's en hoe deze verkleind (gemitigeerd) worden.

4.1 Marktrisico en solvabiliteit

Koersontwikkelingen van beleggingen

Voor een pensioenfonds is het belangrijkste risico dat er op enig moment onvoldoende vermogen is om aan de pensioenverplichtingen te voldoen. Dit uit zich in de dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de marktwaarde van het aanwezige vermogen en de marktwaarde van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV). Het vermogen van PMA is conform de huidige beleggingsportefeuille voornamelijk gevoelig voor aandelenmarkten en de renteontwikkelingen. Op de ontwikkelingen van de markt kan PMA zelf weinig invloed uitoefenen (zie ook hoofdstuk 5 Beleggingen voor toelichting op de marktontwikkelingen in 2013). Het beheersen van de risico's is daarom des te meer belangrijk. Deze beheersing vindt plaats op het niveau van de strategie bepalingen tot de dagelijkse uitvoering

De strategie is beschreven in de jaarlijks door het bestuur vastgestelde Nota Beleggingsbeleid. Hierin staan de richtlijnen waarbinnen het beleid wordt uitgevoerd. Het beleid is erop gericht de risico's voor

de lange termijn te beperken door diversificatie over de beleggingscategorieën aandelen, vastrentende waarden, alternatives, (indirect) vastgoed en liquiditeiten. Vervolgens vindt binnen de beleggingscategorieën diversificatie plaats naar onder meer regio's en sectoren. Hiermee wordt ook het concentratierisico verder verkleind. Dit betreft zowel beursgenoteerde als niet-genoteerde beleggingen. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op het beleggingsbeleid van PMA.

Het resultaat en wijzigingen in de marktwaarde (koersen) van de beleggingen zijn dagelijks zichtbaar in het Dashboard van KasBank, onze rapportage tool. Het marktrisico wordt verder beheerst door tenminste maandelijks te toetsen of de beleggingsportefeuilles nog volledig in overeenstemming zijn met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De beleggingsrisico's en de marktposities worden periodiek gerapporteerd aan en besproken met de Beleggingscommissie (BC). Deze rapportages wordt vervolgens ook in het Algemeen Bestuur behandeld.

Derivaten

Koersrisico kan extra worden afgedekt door het gebruik van derivaten zoals swaps, opties en futures. PMA is terughoudend in het gebruik van dergelijke derivaten aangezien deze niet altijd even transparant zijn en daarmee juist ongewenst extra risico's in huis gehaald kunnen worden.

Het gebruik van derivaten in de beleggingsportefeuille door het uitvoeringsorgaan van PMA is alleen toegestaan ter afdekking en beheersing van uitbeleggingen voortvloeiende risico's. Het gebruik daarvan is toegestaan als dit zinvol is en de BC expliciet daarvoor toestemming geeft. Het gebruik van financiële instrumenten (direct en/of afgeleid) mag er niet toe leiden dat de beleggingsportefeuille materieel gezien een samenstelling krijgt die ligt buiten de door het bestuur en/of de BC vastgestelde bandbreedtes.

Het gebruik van valutatermijntransacties door het uitvoeringsorgaan van PMA is uitsluitend toegestaan ter afdekking van voor het fonds relevante valuta-posities (defensieve toepassing). In 2013 zijn in eigen beheer geen andere afgeleide financiële instrumenten gebruikt dan valutatermijntransacties. In een mandaat of beleggingsfonds kan een ruimer gebruik van derivaten worden toegestaan.

4.2 Renterisico

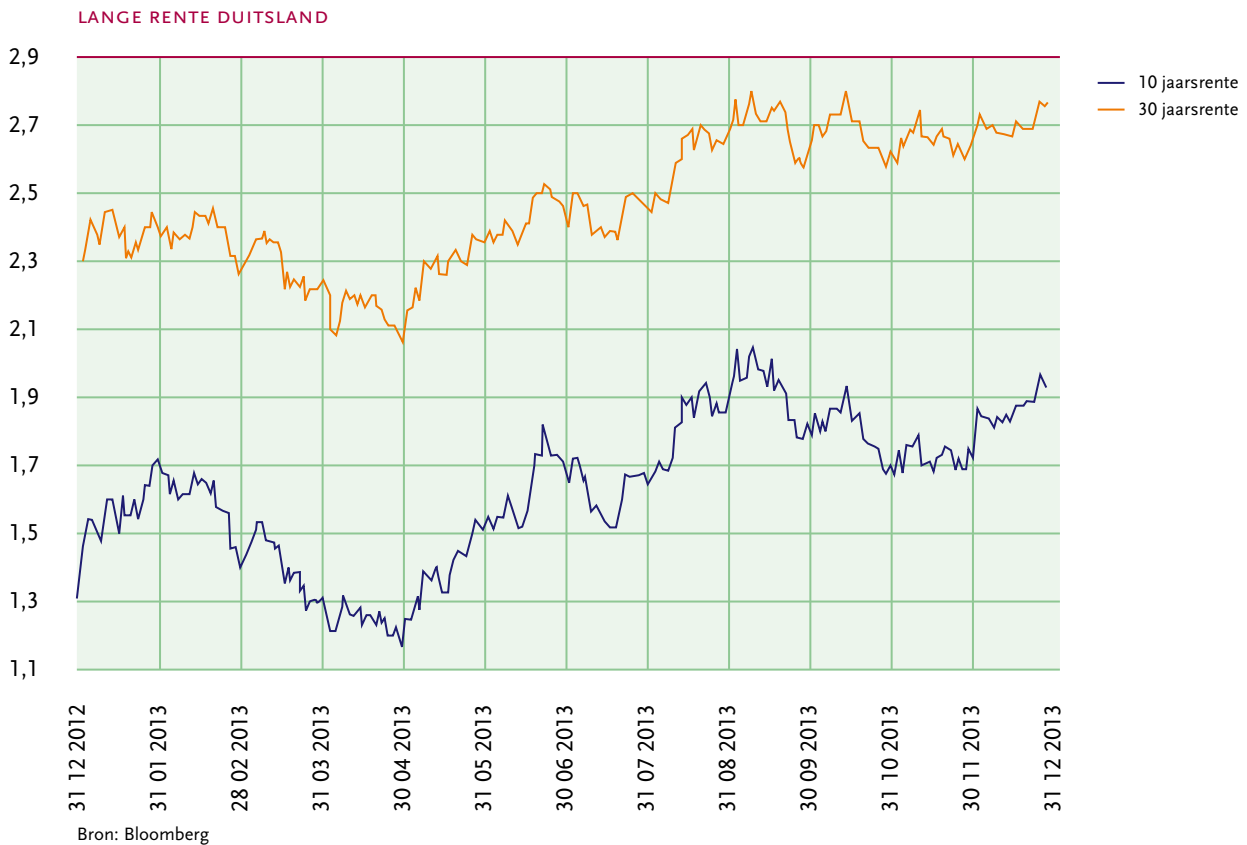
De rente is ook een invloedrijke factor op de hoogte van de koersen van beleggingen, maar de rekenrente bepaalt in nog sterkere mate de hoogte van de VPV.

In Nederland worden pensioenaanspraken verdiscon-teerd op basis van de marktwaarde waarbij voor de berekening gebruik wordt gemaakt van de (3-maandsgemiddelde) rentetermijnstructuur (RTS), zoals gepubliceerd door DNB. Deze RTS wordt sinds 2012 aangepast aan een Ultimate Forward Rate (UFR).

Door de UFR convergeert de rente vanaf 20 jaar langzaam naar 4,2%. Omdat de huidige marktrentes op deze lange termijn lager zijn, gaat door de UFR de rekenrente iets omhoog en verlaagt dit de VPV waardoor de dekkingsgraad stijgt. Eind 2013 is dit effect van de UFR en 3 maands middeling ongeveer 4,9%-punt.

Voor PMA belangrijke rentes zijn in 2013 gestegen, zoals te zien is in onderstaande grafiek van de lange rente in Duitsland.

Door deze stijging zijn de posities in de obligatie-portefeuille in waarde gedaald. De VPV heeft echter een daling laten zien. Omdat de VPV een langere gemiddelde looptijd en een grotere omvang heeft dan de beleggingen is het effect van renteveranderingen op de waarde van de VPV groter dan het effect op de beleggingen. Dit wordt de rentemismatch genoemd en zorgt ervoor dat bij een stijgende rente de dekkingsgraad daardoor ook stijgt. En omgekeerd zal bij een dalende rente de dekkingsgraad dalen.

optioneel optioneel

30-jaars NL staat	4,0%	4,5%	5,0%	5,5%	6,0%	6,5%	7,0%	7,5%
Mate van afdekking 2013	30,0%	37,5%	45,0%	52,5%	60,0%	75,0%	85,0%	95,0%
Mate van afdekking 2012	20,0%	24,0%	29,0%	35,0%	42,0%	50,0%	60,0%	75,0%

Er zijn meerdere manieren om het rentemismatchrisico te verkleinen, bijvoorbeeld via langlopende en vastrentende beleggingen als staatsobligaties en credits of met derivaten zoals renteswaps en swaptions. PMA maakt geen gebruik van derivaten voor afdekking van het renterisico, de benodigde afdekking komt uit de obligatieportefeuille. In 2013 heeft PMA besloten om het percentage van afdekking bij oplopende rentestanden te verhogen volgens een vaste staffel zoals in bovenstaande tabel.

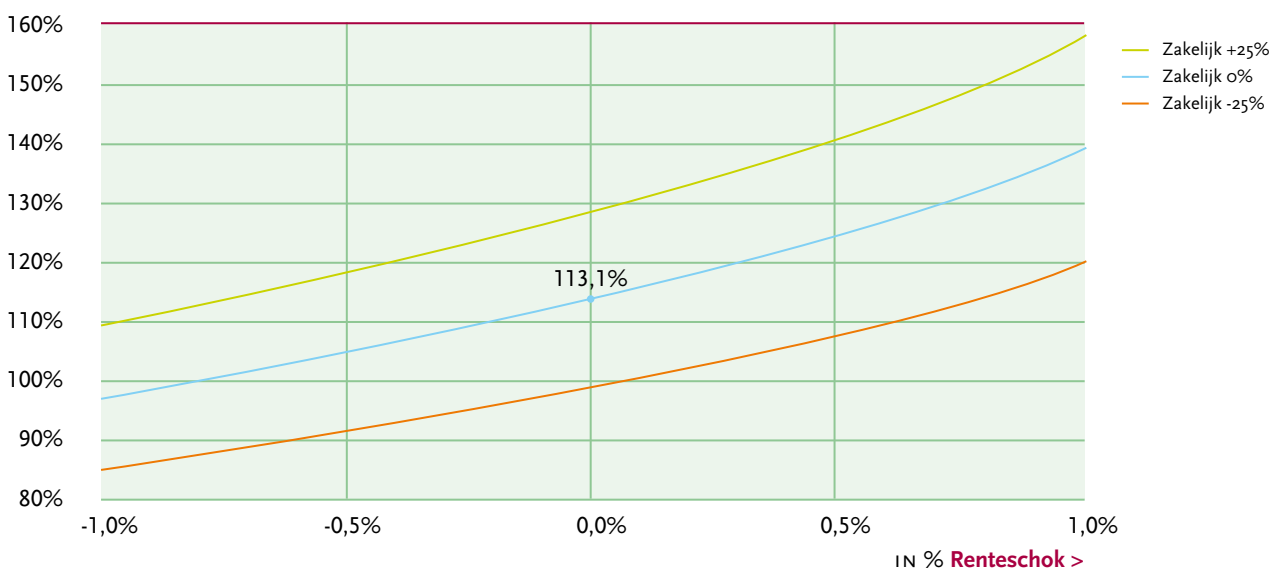
De rente op Nederlandse staatsleningen met een looptijd van 30 jaar is bepalend voor de mate van afdekking. Vanwege de eenvoud en de dagelijkse beschikbaarheid gebruikt PMA de 30-jarige staatsrente als benadering. Per 31 december 2013 bedraagt deze rente: 2,9% (per 31 december 2012: 2,3%). Ter vergelijking: het gemiddelde van de rentes binnen door DNB gepubliceerde RTS voor PMA bedraagt per jaareinde 2013: 2,9%. De mate van afdekking ultimo

2013 bedraagt ongeveer 19% op basis van de dagelijkse RTS curve en ruim 24% op basis van de UFR curve.

Gevoeligheid van de dekkingsgraad

De gevoeligheid van de dekkingsgraad op deze markt- en renteontwikkelingen is weergegeven in onderstaande tabel. Het toont hoe de dekkingsgraad zich ontwikkelt bij een schok in de rendementen van de zakelijke waarden van plus en min 25% en hoe deze wordt beïnvloed door een schok in de rekenrentes van -1% tot +1% (onder gelijkblijvende overige omstandigheden, per ultimo 2013). Vanwege de complexiteit om schokken door te rekenen met de UFR, is als uitgangspositie de dekkingsgraad op basis van nominale RTS gebruikt (113,1%):

SCENARIO ANALYSE – RENDEMENT ZAKELIJKE WAARDEN VS RENTESCHOK

4.3 Valutarisico

Binnen de beleggingen is er op twee manieren sprake van een valutarisico. Het belangrijkste is het valutarisico dat ontstaat omdat (onderliggende) beleggingen een andere valuta hebben dan de euro. Als tweede kan er indirect valutarisico optreden omdat beleggingen kunnen worden beïnvloed door ontwikkelingen op de valutamarkten. PMA heeft in 2013 het US-dollar risico steeds voor ongeveer 50% afgedekt. Dit betreft de US-dollar exposure in zowel beleggingen in Amerikaanse aandelen als de US-dollar gevoelige Emerging Market Debts en de in US-dollar luidende alternatives. De exposure naar andere valuta in de portefeuille (met name Britse Pond en Zwitserse Frank) is beperkt en worden derhalve niet afgedekt.

Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling zien van de euro ten opzichte van de US-dollar in 2013. Over het gehele jaar gezien, is de dollar ten opzichte van de euro in 2013 met name in het laatste half jaar wat opgelopen. Per saldo is in 2013 de euro in verhouding tot de dollar versterkt, van \$ 1,32 naar \$ 1,38. Omdat de euro sterker is geworden heeft de afdekking van het risico in 2013 positief bijgedragen aan het beleggingsrendement. Inclusief resultaat van de afdekking bedraagt het totaalrendement over 2013 +5,24%. Zonder deze bijdrage is deze +4,88%.

VALUTA € IN \$

Bron: Bloomberg

4.4 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee derivaten posities worden aangegaan, etcetera. Van de vastrentende portefeuille van PMA per ultimo 2013 (exclusief liquide middelen) had 85% van de fondsen een rating van minstens 'investment grade' (BBB en beter), zoals toegelicht in de jaarrekening.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlement risico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen, waarmee het fonds transacties is aangegaan, niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt. Het settlement risico wordt bij de beleggingen vermeden doordat PMA bij effectentransacties alleen handelt met 'levering tegen betaling'.

4.5 Verzekeringstechnische factoren

De marktwaarde van de VPV wordt door meerdere factoren beïnvloed. De toekomstige pensioenuitkeringen zijn gevoelig voor het moment en de duur van deze uitkeringen. De pensioenverplichting wijzigt indien er veranderingen zijn van de aannames ten aanzien van bijvoorbeeld de levensverwachting, de hoogte van de toeslagverlening, loon- en prijsstijgingen en de franchise-ontwikkeling. Ook aan de kant van de te ontvangen premies is er het risico dat deze niet overeenkomen met de waarde van de nieuwe toezeggingen. PMA streeft zo veel mogelijk naar een stabiel premieniveau.

Wat betreft het moment van uitkeren en de duur van de uitkeringen heeft de actuaire gerekend met overlevingstafels en ervaringssterfte en bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheidskansen van de deelnemers. In 2013 zijn geen nieuwe prognosetafels gepubliceerd. Aan resultaten van specifieke verzekeringstechnische (actuariële) risico's wordt in hoofdstuk 6 meer aandacht besteed.

4.6 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de korte termijn. Dit risico wordt beheerst door in het beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Het liquiditeitsrisico is bij PMA beperkt: de som van de premies, directe opbrengsten en aflossingen van beleggingen is veel groter dan de som van de uitkeringen en uitvoeringskosten. Bovendien zijn er voldoende fondsen die, indien nodig, direct verkocht kunnen worden.

4.7 Niet-financiële risico's

De belangrijkste niet-financiële risico's zijn het operationele risico, het juridisch risico en het systeemrisico.

Operationeel risico

Onder het operationeel risico valt onder andere potentiële schade vanwege de onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Om dit risico te beheersen vraagt PMA van toeleveranciers een ISAE3402 rapportage. De belangrijkste uitbestedingsrelaties Appolaris, KasBank en de vermogensbeheerders hebben een ISAE 3402 certificering welke jaarlijks geanalyseerd wordt.

Ook Appolaris heeft de administratieve organisatie en interne controle (AO/IC) in kaart gebracht middels een ISAE 3402 rapport. Dit rapport heeft met name betrekking op de processen van pensioenbeheer, informatiebeheer, beleggingen en financiën. Het geheel van processen, beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen is vastgelegd in een document dat is gecontroleerd door EY Accountants.

Het Bestuur ontvangt daarnaast periodiek uitgebreide rapportage over alle met Appolaris afgesproken taken conform de dienstverleningsovereenkomst. Voor een verdere beschrijving van de wijze waarop PMA is georganiseerd, mede vanuit het oogmerk om niet-financiële risico's te beperken, verwijzen we naar de 'Beschrijving Pension Fund Governance'.

In 2013 zijn er geen boetes of dwangsommen opgelegd door toezichthoudende instanties. Ook is er geen bewindvoerder aangesteld door deze instanties.

Juridisch risico & compliance

Het juridisch risico is verbonden met het onbedoeld niet houden aan bepaalde wet- en regelgeving, wat op enig moment zou kunnen leiden tot boetes en/of claims. Ook kunnen partijen waarmee PMA zaken doet juridische zaken bewust of onbewust slecht

regelen, waardoor voor PMA schade zou kunnen ontstaan. Om deze risico's beter te kunnen beheersen heeft PMA een juridisch medewerker in dienst. Voor specifieke juridische adviezen kunnen externen worden ingehuurd.

Voor de medewerkers van Appolaris BV, het uitvoeringsorgaan van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA), is een gedragscode van toepassing. Een aantal betrokkenen wordt aangemerkt als 'insider'. Voor hen zijn specifieke bepalingen van toepassing met betrekking tot privétransacties. PMA heeft hiermee aan de wettelijke verplichting voldaan om een gedragscode op te stellen conform artikel 24 van het Besluit markt-misbruik van de Wet op het financieel toezicht (Wft). Voorts voldoet het fonds hiermee aan de in artikel 5:68 van de Wft verplicht gestelde regels met betrekking tot een integere bedrijfsvoering ten aanzien van het optreden op markten in financiële instrumenten (het voorheen zogeheten 'effectentypische gedragstoezicht'). Met de gedragscode voldoet PMA aan de Pensioenwet en het daarbij behorende Financieel Toetsingskader.

PMA (i.c. haar uitvoeringsorgaan Appolaris BV) beschikt over een Compliance Program waarin de administratieve organisatie met betrekking tot de naleving van de gedragscode en de invulling van de functie van compliance officer worden behandeld. Op grond van de gedragscode en het Compliance Program is het Nederlandse Compliance Instituut (NCI) als de externe compliance officer aangewezen. Vanuit die functie is het NCI verantwoordelijk voor de uitoefening van het algemene toezicht op de naleving van de gedragscode als geheel en de naleving van de regels over privétransacties in het bijzonder.

Het NCI heeft op 24 april 2014 gerapporteerd over haar bevindingen met betrekking tot boekjaar 2013. De bevindingen luiden als volgt:

- De verbonden personen (niet zijnde insiders) hebben de Verklaring van naleving inzake de Gedragscode ondertekend.
- Door één insider zijn er uitnodigingen aanvaard. Deze zijn gemeld, goedgekeurd en geregistreerd.
- Er zijn geen pogingen tot oneigenlijke beïnvloeding door (aspirant) relaties gemeld.

- De nevenfuncties zijn geregistreerd. Enkele bestuursleden van PMA vervullen eveneens een bestuursfunctie bij Appolaris. Deze nevenfuncties leveren naar het oordeel van NCI vooralsnog geen conflicterend belang op met de functie bij PMA.
- Er zijn geen aanmerkelijke financiële belangen gemeld in een bedrijf of instelling voorkomend op de lijst van bedrijven en instellingen waarmee PMA zaken doet of voornemens is te gaan doen.
- Er zijn geen goedkeuring gevraagd voor het gebruik van zakelijke relaties van PMA voor privé-werkzaamheden.
- De ontvangen relatiegeschenken zijn gemeld en onder de verbonden personen verdeeld via verloting. Deze waren bescheiden van aard.
- Geen van de verbonden personen heeft op grond van de gedragscode een (potentieel) belangenconflict gemeld.
- Er zijn geen sancties opgelegd in verband met het niet naleven van de gedragscode.
- De kring van insiders bestaat uit de directeur, de manager financiën en beleggingen en beide senior investment managers. Wij hebben vastgesteld dat de aanwijzing van de insiders juist, tijdig en volledig heeft plaatsgevonden.
- De insiders is schriftelijk verzocht opgave te doen van de door hen verrichte privé-transacties in de periode 1 januari 2013 tot en met 31 december 2013. De insiders hebben aan dit verzoek voldaan. De ingezonden privé-transacties zijn door ons gecontroleerd. Naar ons oordeel zijn alle privé-transacties in overeenstemming met de Gedragscode verricht.

Systemrisico

Systemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. De crisis die zich in 2008 wereldwijd heeft voorgedaan kan beschouwd worden als uiting van het systeemrisico.

5

Beleggingen

5.1 Beleggingsbeleid

Strategische allocatie en risico profiel beleggingen in samenhang met de verplichtingen

De algemene doelstelling van het beleggingsbeleid is ingebed in het ALM-kader en luidt: met inachtneming van criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld, het streven naar het behalen van een zo hoog mogelijk financieel rendement, zodanig dat de toeslagambitie mogelijk wordt gemaakt (de toeslagverlening uit de opbrengsten gefinancierd kan worden), onder de randvoorwaarde dat vooral in een situatie van reservetekort het risico dat er (opnieuw) onderdekking ontstaat naar aanvaardbare proporties wordt teruggebracht.

Er wordt dus gestreefd naar:

- het op langere termijn op maatschappelijk verantwoorde wijze realiseren van een rendement dat minimaal gelijk is aan het rendement van de verplichtingen vermeerderd met de verwachte looninflatie, rekening houdend met aanvaardbare risico's;
- het op kortere termijn beperken van de kans op onderdekking.

Voor de strategische portefeuillevindeling op lange termijn zijn geen streefpercentages vastgesteld omdat onder meer naar aanleiding van studies op het terrein van het Financieel Toetsings Kader (FTK) is overgegaan op een dynamische asset allocatie. Elke drie jaar wordt een zogenaamde ALM-studie verricht waarbij de verplichtingen en beleggingen in samenhang worden bekeken. Via een geïntegreerde benadering worden de belangrijkste elementen van de financiering van het pensioenfonds op elkaar afgestemd. Deze elementen zijn: premiebeleid, toeslagenbeleid en beleggingsbeleid. In 2012 heeft een ALM-studie plaatsgevonden.

PMA tracht zo goed mogelijk in te spelen op mogelijkheden om de rendementen te verbeteren en de risico's binnen aanvaardbare grenzen te houden. Diversificatie is daarbij belangrijk.

Naast spreiding over verschillende beleggingscategorieën vindt spreiding over verschillende managers plaats. De intentie is het grootste deel van de portefeuille te beleggen in zogenaamde passieve fondsen. Deze fondsen beleggen op een wijze waarbij de benchmark zo dicht mogelijk benaderd wordt. Het resultaat hiervan is dat de rendementsuitslagen ten opzichte van de eigen benchmarks (normportefeuille) niet al te groot kunnen zijn. Tevens zullen de kosten lager zijn dan bij fondsen met een actief beleid.

Het bestuur stelt aan de hand van de Nota Beleggingsbeleid de strategische invulling voor het volgende jaar en de ruimte voor de tactische allocatie vast. Deze nota wordt door de uitvoeringsorganisatie voorbereid en, na bespreking in de Beleggingscommissie, door het Algemeen Bestuur van PMA vastgesteld. Hierin zijn ook de strategische bandbreedtes opgenomen. Voor elke categorie beleggingen worden benchmarks vastgesteld waarmee de behaalde rendementen op de beleggingen worden vergeleken.

Maatschappelijk verantwoord rendement

Onderdeel van de beleggingsdoelstelling is het behalen van een zo hoog mogelijk financieel rendement met inachtneming van criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld. 'Maatschappelijk verantwoord' wordt in de markt ook regelmatig aangeduid met 'duurzaam'. Internationaal worden onder meer de termen 'Environmental, Social & Corporate Governance (ESG)' en 'Social Responsible Investment (SRI)' gehanteerd. SRI combineert de financiële doel-

stellingen van de belegger met de zorg voor sociale, milieu en ethische aspecten. SRI neemt zowel de financiële aspecten in beschouwing als de invloed van de belegging op de maatschappij.

Er zijn verschillende manieren om het SRI-beleid vorm te geven zoals negatieve screening, waarbij bedrijven die in bepaalde bedrijfstakken actief zijn, worden uitgesloten, en de 'best-in-class' benadering, waarbij binnen elke bedrijfstak wordt gekeken welke bedrijven op SRI-criteria het beste scoren. Ook is het mogelijk om het principe van 'insluiting' (in dit kader: het tegenovergestelde van uitsluiting) te volgen waarbij er wordt belegd in bedrijven die bijdragen aan duurzame ontwikkelingen zoals alternatieve energie of duurzame technologieën. Via een 'engagement' benadering gaat de belegger de dialoog aan met bedrijven waarin wordt geïnvesteerd om deze te stimuleren de duurzaamheid van de bedrijfsvoering te verbeteren.

In 2013 heeft PMA het invullen van het duurzame beleggingsbeleid voortgezet. Circa 46% van de aandelenportefeuille bestaat uit beleggingen die aan SRI-criteria voldoen. Voorts is circa 1% van de vastrentende portefeuille belegd in microfinanciering. In de categorie private equity is 50% in een duurzaam fonds voor schone energie (wind en zon) geïnvesteerd. Voor de gehele beleggingsportefeuille geldt dat externe vermogensbeheerders mede worden beoordeeld op de wijze waarop zij omgaan met ESG principes.

5.2 Beleggingsportefeuille

Eind 2013 was de omvang van het belegd vermogen € 2.013 miljoen (eind 2012 € 1.860 miljoen), een toename van per saldo € 153 miljoen. Het grootste deel hiervan (63%) komt uit beleggingsopbrengsten, het overige deel (37%) is het resultaat van netto opbrengsten tussen premieontvangst minus uitkeringen en kosten.

De beleggingen luiden hoofdzakelijk in euro's (61%) en daarnaast uit diverse overige valuta's.

In de tabel ziet u hoe het afgelopen jaar de opbouw van de portefeuille zich heeft ontwikkeld.

SAMENSTELLING VAN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE IN %

	2013	2012
Vastrentende waarden	47	42
Aandelen	40	41
Private Equity	1	1
Vastgoed	9	9
Commodities ¹⁾	0	2
Liquiditeiten	2	4
Totaal	100	100

¹⁾ In 2013 zijn zijn de posities in Commodities allemaal verkocht.

5.3 Rendement

Het rendement bestaat uit directe beleggingsopbrengsten plus indirecte beleggingsopbrengsten (vermogensresultaat plus resultaten bij aan- en verkopen). De totale beleggingsopbrengsten bedroegen in 2013 € 96 miljoen, versus € 216 miljoen in 2012. Zowel de directe als indirecte beleggingsopbrengsten waren positief. Het rendement van PMA over 2013 kwam daardoor uit op 5,2%. In 2012 bedroeg het rendement 14,8%.

Het portefeuillerendement over 2013 was 0,4% lager dan de benchmarkontwikkeling van 5,6%.

In geheel 2013 was er sprake van een hoog rendement op aandelen. Verreweg het hoogste rendement werd gehaald in Japan waar de aandelenmarkt, gemeten in euro's, dit jaar steeg met bijna 52%. Deze sterke opwaartse beweging werd ingegeven door het overheidsbeleid van premier Abe, dat zich richt op een sterke stimulering van de economie door een zeer ruim monetair beleid, een devaluatie van de Japanse yen en grote uitgaven aan onder meer infrastructuur. De tekenen van economisch herstel in de Verenigde Staten leidden tot een algehele positieve stemming op de aandelenmarkten en met name in de Verenigde Staten zelf. Anderzijds werd duidelijk dat de Fed nog geen sterk verkrappend beleid zou gaan voeren en de rente vooralsnog op een laag niveau zou houden. De Amerikaanse aandelenmarkt steeg het afgelopen jaar met ruim 26%, gemeten in euro's. Ook in Europa worden de economische geluiden positiever. Vertrouwens-

RENDEMENT VAN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE TEN OPZICHTE VAN DE BENCHMARK IN %

	2013 Portefeuille	2013 Benchmark	2012 Portefeuille	2012 Benchmark
Vastrentende waarden	-3,3	-3,2	11,1	9,8
Aandelen	17,7	17,9	22,0	15,6
Private Equity	10,8	9,6	11,1	10,0
Vastgoed	-1,8	2,5	3,4	8,3
Commodities	-8,0	-7,0	-0,6	-1,9
Totale portefeuille	5,2	5,6	14,8	11,4

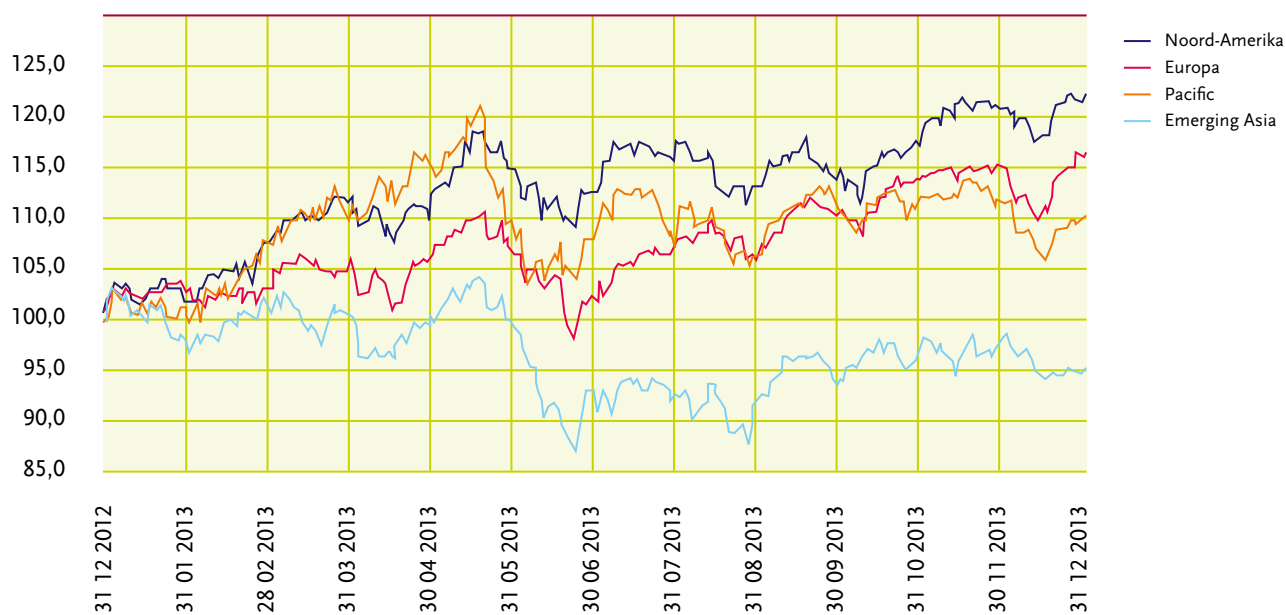
indices laten inmiddels een stijging zien. Dit geldt niet alleen voor de kernlanden, maar zeker ook voor de periferie. Ook Europese aandelen stegen daardoor dit jaar gemiddeld met ruim 20%. Alleen de opkomende markten lieten dit jaar, in euro's gemeten, licht negatieve aandelenrendementen zien. De aankondiging van het geleidelijk terugbrengen van de 'quantitative easing' in de Verenigde Staten, maar ook onzekerheid over de houdbaarheid van de Chinese groei waren hier debet aan. Dit leidde ook

tot sterke negatieve druk op de valuta in de opkomende landen.

Evenals afgelopen jaar lieten small cap aandelen een duidelijk nog betere performance zien dan large cap aandelen. Het indexrendement voor Amerikaanse en Europese small caps kwam in 2013 uit op circa 33%.

Onderstaande grafiek laten de belangrijkste trends in 2013 zien van de grootste aandelenbeurzen.

AANDELENMARKTEN

Bron: Bloomberg – MSCI Barra

PMA blijft qua performance in 2013 circa 0,4% achter bij de benchmark. De belangrijkste oorzaken daarvoor waren:

- Het vastgoedrendement blijft achter bij de benchmark vanwege de afwaarderingen in de niet-beursgenoteerde Nederlandse en Scandinavische onroerend goed fondsen, terwijl de benchmark gekoppeld is aan kortlopende staatsobligaties.
- De grootste categorieën, aandelen en obligaties, blijven over het jaar bekeken licht achter bij de benchmark. Binnen de aandelenportefeuille lieten vooral het Frontier Markets fonds en het Amerikaan Value aandelen fonds een relatief goede performance zien. Het Japanse aandelenfonds en de Europese small cap fondsen bleven in 2013 achter bij de benchmark, maar hadden wel een zeer sterk absoluut rendement. Bij obligaties viel met name de absoluut en relatief goede performance van de microfinancieringsfondsen van ResponsAbility en Triodos op.

De opbrengsten van liquide middelen zijn marginaal. Door het grote aantal mutaties kan dit niet goed in een rendementscijfer worden uitgedrukt.

Toelichting per beleggings-categorie

Vastrentende waarden

De vastrentende portefeuille wordt gedeeltelijk intern en gedeeltelijk extern beheerd. Het grootste deel van het intern beheerde deel van de vastrentende portefeuille wordt aangehouden ter afdekking van het rentemismatchrisico tussen de langlopende verplichtingen en de korterlopende beleggingen.

In de tabel ziet u in welke categorieën binnen de vastrentende waarden wordt belegd.

In 2013 zijn twee Euro obligatiefondsen vervangen door euro staatstmandaten en bedrijfsobligatiefondsen. Door de mandaten heeft PMA beter grip en inzicht in de posities in deze beleggingen. Daarnaast is geïnvesteerd in een nieuwe categorie; Senior loans fondsen. Hierbij worden leningen door deze fondsen rechtstreeks aan bedrijven verstrekt waarbij onder-

ONDERVERDELING VASTRENTENDE WAARDEN IN %

	2013	2012
Staatsobligaties	51	65
Bedrijfsobligaties	27	16
Senior Loans	8	0
Emerging Market	7	10
Inflatiegerelateerd	6	7
Microfinanciering	1	2
Totaal	100	100

pand wordt ontvangen ter dekking van deze leningen. Per 31 december 2013 kende PMA de volgende vastrentende beleggingen:

Europa fondsen, staatsobligaties:

- Veertien langlopende Nederlandse en Duitse staatsleningen; deze worden aangehouden ten behoeve van het gedeeltelijk afdekken van het rentemismatchrisico
- BlackRock Euro staatsobligatie mandaat
- PIMCO Euro staatsobligatie mandaat

Bedrijfsobligaties:

- BlackRock Global Corporate Bond Fund
- PIMCO Global Investment Grade Credit Fund
- 5,5% Deutsche Bank Note 2018

Senior loans fondsen:

- Partners Group Private Markets Credit Strategies 2013
- M&G European Loan Fund
- SNS FMO SME Finance Fund

Staatsobligaties van Emerging Markets:

- Parvest Bond World Emerging Local Fund

Inflatie gerelateerde obligatiefondsen:

- Black Rock Global Inflation Linked Bond Fund
- PIMCO Global Real Return Fund

Microkredietfondsen:

- ResponsAbility Global Microfinance Fund B
- SNS Microfinance Fund II
- Triodos Microfinance Fund

Aandelen

Binnen de aandelen wordt in de volgende regio's belegd.

GEOGRAFISCHE VERDELING AANDELEN IN %

	2013	2012
Europa	38	39
Noord Amerika	34	34
Emerging Markets	19	19
Azië & Australië	9	8
Totaal	100	100

In de aandelenportefeuille waren per eind december 2013 de volgende fondsen aanwezig:

Europa:

- Danske Euro Small Cap Fund
- Kempen Sustainable Smallcap Fund
- Theodoor Gilissen Sustainable Euro Index Fund

Noord Amerika:

- Hector Eagle US Small Cap Fund
- Theodoor Gilissen Sustainable North America Index Fund
- T.Rowe Price Blue Chip Growth Fund
- T.Rowe Price Equity Income Fund

Japan

- Aberdeen Global Japanese Equity Fund

Asia Pacific (mature en emerging)

- Morgan Stanley INV Asia Pacific Equity Fund

Emerging Markets:

- Dimensional Emerging Markets Value Fund
- Morgan Stanley Galaxy Frontier Emerging Markets Fund

Vastgoed

Binnen vastgoed wordt 42% belegd in beursgenoteerde vastgoedfondsen (2012: 38%) en 58% niet beursgenoteerde vastgoedfondsen (2012: 62%). Via de volgende posities was PMA op 31 december 2013 in vastgoed belegd.

Niet beursgenoteerde participaties:

- Aberdeen European Balanced Property Fund Sicav
- Eurindustrial NV
- CBRE Dutch Office Fund I BV
- CBRE Dutch Office Fund II BV
- CBRE Dutch Residential Fund I BV
- CBRE Dutch Retail Fund I BV
- CBRE Dutch Retail Fund II BV
- CBRE Logistics Property Fund Europe CV
- CBRE Real Estate Nordic Property Fund

Beursgenoteerde participaties:

- Kempen Best Selection European Property Fund
- Pramerica Global Real Estate Equities mandaat

Private equity

Via de volgende posities was PMA op 31 december 2013 in Private equity belegd:

- Partners Group Private Equity Secondary 2008 Fund (wereld – private equity)
- Partners Group Private Equity Secondary 2011 Fund (wereld – private equity)
- Glenmont Clean Energy Fund (participaties in Wind- en Zonne-energie parken)

Commodities

PMA heeft in 2013 de commodities portefeuille verkocht. De redenen hiervoor waren enerzijds de achterblijvende rendementen en anderszijds de discussie in het kader van maatschappelijk verantwoord beleggingen in grondstoffen.

5.4 Z-score en Vrijstelling Wet BPF

In de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds is een vrijstellingsregeling opgenomen, welke aan werkgevers een aantal gronden geeft voor vrijstelling van de verplichte deelname aan het bedrijfstakpensioenfonds. Een daarvan is het beleggingsresultaat in vergelijking tot de eigen doelstellingen, de eigen benchmarks, ook wel normportefeuille genoemd. Daartoe dienen de pensioenfondsen ieder jaar een score te berekenen, de zogenaamde Z-score. Als het gemiddelde van de Z-score over de laatste 5 jaren niet kleiner is dan min

Z-SCORE

	2009	2010	2011	2012	2013
Z-score	-0,04	-0,23	-0,62	2,05	-0,27
Jaarlijkse bijdrage aan toets	0,24	0,15	-0,02	1,17	0,14
Performancetoets (+ correctie)	0,84	0,53	-0,25	0,55	1,68

1,28 is er uit het oogpunt van de behaalde beleggingsopbrengsten geen grond voor vrijstelling volgens de wet. Ter wille van de presentatie wordt er tegenwoordig 1,28 bij de uitkomsten van deze performancetoets opgeteld.

Ten einde het Z-score risico zo klein mogelijk te houden houdt PMA een beleggingsportefeuille aan die dicht bij de normportefeuille ligt, hetgeen blijkt uit bovenstaande tabel. Per categorie wordt in de Nota Beleggingsbeleid een normgewicht vastgelegd waar de feitelijke opbouw binnen een bepaalde bandbreedte omheen mag bewegen.

De uitkomst van de performancetoets over de periode 2009 tot en met 2013 bedraagt voor PMA 0,40. Na de bovengenoemde presentatiecorrectie wordt dit plus 1,68. De performancetoets is daarmee gehaald. Hierboven staat de tabel met in de afgelopen jaren de Z-score en de performancetoets (laatstgenoemde inclusief presentatiecorrectie).

5.5 Vermogensbeheerkosten

De vermogensbeheerkosten zijn ontleend aan de direct betaalde kosten alsmede aan de rapportages en de jaarrekeningen van de beleggingsfondsen. Daarnaast zijn de door ons ontvangen rebates meegenomen in de berekening. De totale kosten worden afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen in onderstaande tabel.

VERMOGENSBEHEERKOSTEN x € 1 MILJOEN

	2013	2012
Gemiddeld belegd vermogen	1.946,2	1.610,4
Beheerskosten fondsen	10,2	8,1
Relatieve kosten t.o.v. vermogen (in bps)	52	50
Beleggingskosten (interne toerekening)	1,4	1,9
Totaal beleggingskosten	11,6	10,0
Totale kosten t.o.v. vermogen (in bps)	59	62

De vermogensbeheerkosten zijn exclusief transactiekosten. De transactiekosten van de eigen portefeuille en mandaten zijn redelijk te schatten. De schatting volgens de richtlijnen van de Pensioenfederatie geven voor de mandaten echter een overschatting van de door de mandaatuitvoerders opgegeven werkelijke kosten. Daarnaast is er onvoldoende inzage in de transactiekosten van de beleggingsfondsen waarin wij participeren. De transactiekosten kunnen derhalve maar deels worden gepresenteerd en geven een onjuist beeld en blijven daardoor buiten beschouwing.

De kosten zijn moeilijk te vergelijken tussen pensioenfondsen of met een algemene benchmark omdat de kosten afhankelijk zijn van de mix van de

verschillende type beleggingen in een pensioenfonds. Het beheer van een obligatieportefeuille is bijvoorbeeld goedkoper dan het beheren van een vastgoedportefeuille. Ook zijn de kosten afhankelijk van een actieve of passieve managementstijl. De kosten moeten derhalve altijd worden gerelateerd aan het behaalde rendement en de daarbij gelopen risico's.

In onderstaande tabel worden de beheerkosten van PMA per categorie gesplitst en gerelateerd aan het gemiddeld vermogen per categorie in 2013.

Deze vermogensbeheerkosten zijn in de jaarrekening opgenomen in de beleggingsopbrengsten.

BEHEERKOSTEN PER CATEGORIE x € 1 MILJOEN

	Gemiddeld vermogen	Beheerkosten	Relatieve kosten (bps)
Vastrentende waarden	890,7	2,9	32
Aandelen	773,4	5,2	67
Private Equity	23,7	0,3	142
Vastgoed	204,4	1,6	79
Commodities	19,0	0,1	41
Overig	34,9	0,1	12
Totaal	1.946,1	10,2	52

Onderdeel van de beleggingsdoelstelling is het behalen van een zo hoog mogelijk rendement met een aanvaardbaar risico en inachtneming van criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld.

Het rendement van 5,2% was met name het gevolg van het hoge rendement op aandelen.

Op de vastrentende waarden werd een negatief rendement behaald als gevolg van de gestegen markttrente.

6

Actuariële analyse

6.1 Actuariële resultaten

Actuarieel is het resultaat als volgt op te splitsen:

SAMENSTELLING VAN HET RESULTAAT x € 1.000

	2013	2012
Resultaat op premies	1.898	-969
Resultaat op beleggingen & RTS	161.917	121.801
Resultaat op toeslagverlening	-8.451	0
Resultaat op levensverwachting	3.734	1.714
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	696	-360
Resultaat op kosten	398	327
Resultaat op mutaties/diversen	1.783	9.489
Bijzondere oorzaken	0	21.658
Overige resultaten	0	0
Totaal resultaat boekjaar	161.975	153.660

Het resultaat op premies is in 2013 licht positief, hetgeen betekent dat de ontvangen premies net voldoende zijn ter financiering van de opgebouwde pensioenrechten, de financiering van het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico en van de uitvoeringkosten. De premie heeft hierdoor niet bijgedragen aan het herstel van het pensioenfonds. Dit wordt met name veroorzaakt doordat in de premie wordt uitgegaan van de gedempte kostendeckende premie. Deze is lager omdat deze is gebaseerd op een hogere rente dan wordt gebruikt bij de berekening van de VPV.

De beleggingsopbrengsten en het effect van de RTS op de VPV zijn ten opzichte van 2012 gestegen. Dit als gevolg van de al eerder genoemde gestegen rente en positieve rendementen op met name aandelen. Het resultaat op toeslagverlening betreft de toegekende toeslag van 0,5% die per 1 januari wordt toegekend. Deze dient echter al per 31 december 2013 in de VPV te worden verwerkt.

Het resultaat op levensverwachting is met name positief omdat er minder deelnemers jonger dan 65 jaar zijn overleden dan verwacht waardoor er minder nabestaandepensioenen werden toegekend. Het resultaat op arbeidsongeschiktheid is positief omdat de kosten van invalidering (na verrekening van de revalidering) lager waren dan de premie die hiervoor was ontvangen.

Het positieve resultaat op kosten houdt in dat de kostenvergoeding in de premie en de kostenvrijval uit de voorziening hoger was dan de werkelijke pensioenuitvoeringskosten.

Het resultaat op mutaties / diversen betreft in 2013 met name actuariële resultaten bij omzettingen van rechten en de timing van expiraties. In 2012 werd het resultaat beïnvloed door het actuariële resultaat op de overdrachtswaarde van de deelnemers van het voormalige pensioenfonds van Mediq B.V. Het resultaat op waarde-overdrachten wordt veroorzaakt

door de gehanteerde systematiek voor berekeningen van waardeoverdrachten enerzijds en de verwerking in de voorziening anderzijds.

De bijzondere oorzaken betrof in 2012 de introductie van de nieuwe AG prognosetafel die werd gebruikt bij de berekening van de pensioenvoorzieningen.

6.2 Actuariële controle

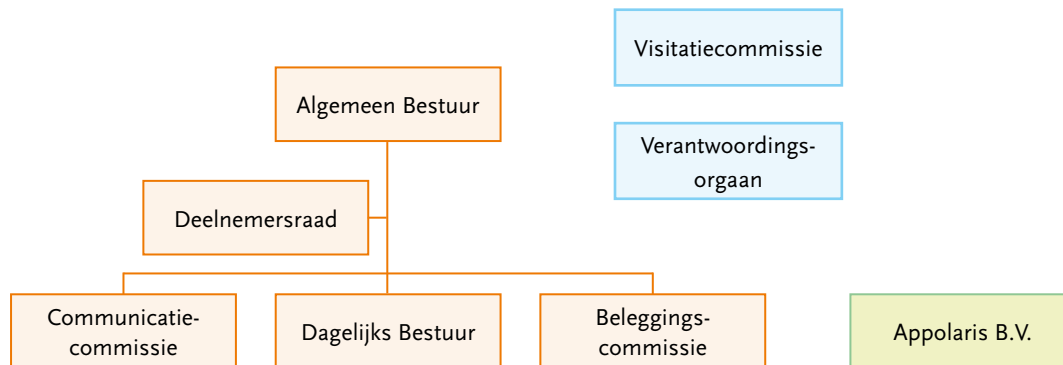
De certificerend actuaris, de heer Den Hartog van Towers Watson, heeft een actuariële verklaring afgegeven. In de verklaring is opgenomen dat is voldaan aan artikel 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132. Artikel 132 houdt verband met het aanwezige reservetekort waardoor het oordeel met betrekking tot de financiële positie van het fonds niet voldoende is. Aan de overige artikelen wordt voldaan waarmee onder meer wordt verklaard dat de Technische Voorziening juist is vastgesteld.

De verklaring van de actuaris is opgenomen op bladzijde 82.

7

Pension Fund Governance

PMA onderschrijft de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance) die de Stichting van de Arbeid heeft vastgesteld en heeft haar organisatie daarnaar ingericht. Hieronder is een beschrijving opgenomen van de wijze waarop PMA is georganiseerd.

7.1 Algemeen bestuur

Het Algemeen Bestuur van PMA (hierna: het bestuur) is paritair samengesteld en bestaat uit vijf werkgeversleden en vijf werknemersleden. De werkgeversleden worden benoemd door de werkgeversorganisaties in de branche: Vereniging Zelfstandige Apothekers (VZA) en Associatie van Ketenapotheken (ASKA). De werknemersleden worden benoemd door de werknemersorganisaties in de branche: FNV Bondgenoten en CNV Publieke Zaak.

De bestuursleden worden benoemd voor een periode van vijf jaar. Herbenoeming is in beginsel onbeperkt mogelijk. De voorzitters- en secretarisfunctie worden jaarlijks beurtelings door werknemers-, respectievelijk werkgeversvertegenwoordigers vervuld.

Het bestuur is belast met het besturen van het pensioenfonds en is als zodanig eindverantwoordelijk voor al hetgeen door of namens het pensioenfonds wordt gedaan of nagelaten. Het bestuur heeft naast het Dagelijks Bestuur diverse commissies ingesteld die onder meer tot taak hebben besluiten die het bestuur moet nemen, voor te bereiden. Deze organen leggen in schriftelijke verslagen verantwoording af aan het bestuur.

7.2 Dagelijks bestuur en commissies

Het Dagelijks Bestuur van PMA bestaat uit twee werkgeversleden en twee werknemersleden. Het Dagelijks Bestuur bereidt de besluitvorming in het bestuur voor. Zij komt in ieder geval vier keer per jaar bijeen en daarnaast indien en voor zover de omstandigheden van het pensioenfonds dit vereisen.

De Beleggingscommissie heeft de taak het bestuur te adviseren over de beleggingsaangelegenheden van PMA. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke beleggingsaangelegenheden. De uitgangspunten voor het beleggingsbeleid worden vastgesteld door het bestuur en zijn vastgelegd in de Nota Beleggingsbeleid.

De Beleggingscommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit twee vertegenwoordigers van de werkgevers, twee vertegenwoordigers van de werknemers, een extern commissielid, de managing director en de manager financiën & beleggingen van Appolaris B.V.

De Communicatiecommissie bestaat uit een werkgeverslid, een werknemerslid en de manager pensioenen van Appolaris B.V. De Communicatiecommissie adviseert het bestuur over de invulling van het communicatiebeleid. Jaarlijks presenteert de Communicatiecommissie een nieuw plan met de van toepassing zijnde communicatiedoelstellingen. Zij maakt daarbij onderscheid tussen vier deelgebieden, te weten deelnemerstevredenheid, schriftelijke communicatie, online communicatie en persoonlijke communicatie.

Indien nodig laten het bestuur, het Dagelijks Bestuur en de commissies zich bijstaan door externe adviseurs. In het kader van haar eindverantwoordelijkheid houdt het bestuur toezicht op de commissies en haar eventuele adviseurs.

7.3 Appolaris B.V.

Ingevolge de Uitbestedingsovereenkomst die voor onbepaalde tijd is gesloten tussen PMA en Appolaris B.V. heeft PMA de volgende werkzaamheden aan Appolaris B.V. uitbesteed: bestuursondersteuning, pensioenadministratie, communicatie en ondersteunende activiteiten op het gebied van beleggingsbeleid, alsmede uitvoering van het vastgestelde beleid ter zake. De eisen waaraan de dienstverlening door Appolaris B.V. met betrekking tot deze werkzaamheden moet voldoen, zijn nader omschreven en overeengekomen in een Dienstverleningsovereenkomst.

Gedurende het kalenderjaar wordt PMA regelmatig op de hoogte gesteld van de wijze waarop Appolaris B.V. uitvoering geeft aan de werkzaamheden die aan haar uitbesteed zijn in het kader van de Uitbestedingsovereenkomst. Hierbij wordt gebruik gemaakt van reguliere rapportages (zoals de jaarlijkse ISAE3402-verklaring) en specifieke DVO-rapportages. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over de wijze waarop Appolaris B.V. PMA inzicht geeft in de mate waarin zich risico's (kunnen) voordoen en de wijze waarop deze beheerst worden.

Evenals de bestuurders van PMA dienen de werknemers van Appolaris B.V. zich te houden aan de gedragscode waarin voorschriften zijn vastgelegd ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik c.q. oneigenlijk gebruik van de aanwezige informatie.

7.4 Deelnemersraad

De Deelnemersraad bestaat uit negen leden die worden benoemd door FNV Bondgenoten (4), CNV Publieke Zaak (3) en het Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenorganisaties (2).

Het bestuur legt haar voorgenomen besluiten ter advisering voor aan de Deelnemersraad. Daarnaast heeft de Deelnemersraad de mogelijkheid het bestuur ongevraagd te adviseren. De Deelnemersraad van PMA handelt in overeenstemming met haar Huishoudelijk Reglement. Verderop in dit jaarverslag is de verkorte versie van het jaarverslag van de Deelnemersraad opgenomen.

7.5 Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit zes leden: twee leden namens de deelnemers, twee leden namens de bij PMA verplicht aangesloten werkgevers en twee leden namens de pensioengerechtigden. De twee leden namens de deelnemers worden benoemd door de werknemersorganisaties waarbij FNV Bondgenoten één lid benoemt en CNV Publieke Zaak één lid benoemt. De twee leden namens de bij PMA aangesloten werkgevers worden benoemd door de VZA en ASKA. Van de twee leden namens de pensioengerechtigden wordt er één benoemd vanuit de werknemersorganisaties en één door het Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenorganisaties. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden benoemd voor een periode van vier jaar. Na afloop van deze periode kunnen zij onbeperkt direct, voor een zelfde termijn, worden herbenoemd.

PMA acht het van groot belang dat de deskundigheid van de individuele leden van het Verantwoordingsorgaan, en van het Verantwoordingsorgaan als geheel wordt gewaarborgd. In dat kader wordt er voor iedere nieuwe benoeming van een lid van het Verantwoordingsorgaan een profiel opgesteld waarin de vereiste deskundigheden worden opgenomen. Daarnaast wordt het deskundigheidsniveau van (de leden van) het Verantwoordingsorgaan eens in de twee jaar beoordeeld door het bestuur met het doel te toetsen of er behoefte bestaat aan nadere training of opleiding.

Het Verantwoordingsorgaan moet onafhankelijk kunnen functioneren. Deze onafhankelijkheid komt tot uitdrukking in het feit dat het Verantwoordingsorgaan niet verplicht is ruggespraak met andere organen van PMA, of derden, te houden. Daarnaast is het de leden van het Verantwoordingsorgaan niet toegestaan op te treden als bestuurslid van PMA, als lid van de Deelnemersraad, als lid van het interne toezicht, of in dienst te zijn van het uitvoeringsorgaan van PMA.

Het Verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks haar schriftelijk en beargumenteerd oordeel over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur gevoerde beleid en de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes voor de toekomst. Een verslag hiervan is verderop in dit jaarverslag opgenomen. Daarnaast

heeft het Verantwoordingsorgaan adviesrecht en het wettelijk recht op enquête. Deze taken en bevoegdheden, de werkwijze, de werkverdeling en de relatie met de andere organen van PMA zijn vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan PMA.

7.6 Visitatiecommissie

De Visitatiecommissie van PMA bestaat uit drie leden. Deze leden zijn geselecteerd op basis van het profiel dat het bestuur van PMA heeft opgesteld en vastgelegd in de Beleidsregels Visitatiecommissie.

De Visitatiecommissie oefent eens in de twee jaar intern toezicht uit. Dat wil zeggen dat zij haar oordeel uitspreekt over de beleids- en bestuursprocessen, de checks en balances binnen PMA, de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op langere termijn. Om haar oordeel te kunnen uitspreken, heeft de Visitatiecommissie het recht op alle informatie die zij nodig acht om haar taak goed uit te kunnen uitvoeren. In dat kader heeft zij derhalve recht op overleg met het bestuur en met de onafhankelijke accountant en de certificerende actuaris van PMA.

De Visitatiecommissie is verantwoordelijk voor het toezicht op de kwaliteit van de besturing van PMA, op de samenwerking van het bestuur van PMA en op de coördinatie van het beleid en bestuur binnen PMA. De verdere regels met betrekking tot de vorm, inrichting, samenstelling en andere aangelegenheden van de Visitatiecommissie zijn vastgelegd in de Beleidsregels Visitatiecommissie zoals vastgesteld en goedgekeurd door het bestuur.

Een belangrijke aanpassing is de vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur die door middel van verkiezingen in 2014 wordt verkozen.

PMA heeft veel aandacht besteed aan de bestuursstructuur.

In het kader van de nieuwe Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Code Pensioenfondsen heeft PMA besloten het huidige paritaire model aan te passen naar aanleiding van de nieuwe wetgeving.

8

Blik op 2014

Op 1 januari 2014 zijn alle pensioenuitkeringen met 0,5% verhoogd. Deze verhoging is conform de loonontwikkeling in de CAO Apotheken in 2013. Het herstel van PMA loopt voor op het herstelplan waardoor hier ruimte voor aanwezig is.

PMA heeft als gevolg van algemene wettelijke maatregelen per 1 januari 2014 op verzoek van de CAO-partijen de opbouw van ouderdomspensioen verlaagd van 2,25% naar 1,9% van de pensioengrondslag per jaar. De pensioenrichtleeftijd is hierbij gehandhaafd op 65 jaar. Ook de opbouw van partnerpensioen en wezenpensioen is lager geworden. De komende periode verandert er nog meer op pensioengebied:

- Verdere versobering fiscale kaders: het kabinet is van plan om per 1 januari 2015 het maximale opbouwpercentage verder te verlagen en het pensioengevend salaris te maximeren.
- Herziening financieel toetsingskader. Begin april 2014 heeft Staatssecretaris Klijnsma de hoofdlijnen van het nieuwe toetsingskader geschetst en de gedetailleerde uitwerking volgt nog. Verdere discussie hierover zal plaatsvinden in de Tweede respectievelijk Eerste Kamer. De geplande ingangsdatum is vooralsnog 1 januari 2015.
- Herziening van het pensioencontract: in 2014 zal er meer bekend worden over de nadere invulling van de pensioenregelingen. Ook hierbij geldt een geplande ingangsdatum van 1 januari 2015.

Indien de ingangsdatum van bovengenoemde maatregelen 1 januari 2015 blijft, dan zullen de wijzigingen in de fiscale kaders en het nieuwe financiële toetsingskader in hoog tempo tot zowel besluitvorming als implementatie moeten leiden. Als de ingangsdatum later wordt dan geeft dat de ruimte om op reguliere wijze de processen te doorlopen.

Het webportaal voor werkgevers is eind 2013 uitgerold naar alle betrokkenen. In 2014 zullen de effecten van de nieuwe werkwijze duidelijk worden. Het webportaal voor werkgevers wordt in 2014 uitgebreid met een module ten behoeve van de jaarlijkse verificatie van de werknemersgegevens.

In 2014 wordt de besluitvorming omtrent de nieuwe bestuursstructuur afgerond waarna deze wordt geïmplementeerd. Het uitgangspunt hierbij is een toekomstbestendige governancestructuur voor PMA waarin alle (groepen) belanghebbenden zich optimaal vertegenwoordigd voelen c.q. in staat worden gesteld hun bijdrage te leveren. Het daadwerkelijk vormgeven van de structuur, de vastlegging daarvan en de invulling van de diverse posities in de organen van het fonds zullen in 2014 veel tijd en aandacht van het bestuur vergen. Het bestuur hecht er aan in 2014 een sterke en solide basis te leggen voor de governance waardoor de toekomstige ontwikkelingen voortvarend ter hand kunnen worden genomen.

Ook in 2014 zal PMA open blijven staan voor aansluiting van deelnemers van andere farmacie gerelateerde pensioenfondsen. Op die wijze kan de basis van PMA verbreed worden, wat onder andere kan leiden tot lagere kosten per deelnemer en lagere procentuele kosten van vermogensbeheer. Het uitgangspunt hierbij is steeds dat de dekkinggraad van PMA niet mag verwateren. De KNMP heeft een visie document inzake pensioenen in de apothekerbranche geschreven en het is de verwachting dat dit in 2014 een vervolg krijgt. PMA volgt deze discussie met interesse.

In 2014 wordt het afdekkingsbeleid inzake het renterisico verder aangescherpt. Daarbij is er sprake van een formele minimum afdekking van 17,5% en zullen voor de berekening van de renteafdekking bepaalde soorten leningen niet of niet meer volledig worden meegenomen.

Als onderdeel van de bezuinigingsplannen heeft het kabinet met de Tweede Kamer afgesproken dat aanbieders van pensioenbeheerdiensten in de toekomst BTW in rekening moeten brengen. Omdat PMA de uitvoering van de pensioenregeling door haar eigen uitvoeringsorganisatie laat uitvoeren, kan dit betekenen dat de kosten voor PMA omhoog zullen gaan. Het is echter nog onduidelijk hoe de regelgeving hieromtrent zal luiden en welke aanbieders hieronder zullen vallen. Zodra er meer duidelijk wordt, zal indien nodig in overleg getreden worden met de betrokken partijen over de wijze waarop het BTW vraagstuk optimaal ingevuld kan worden.

Voor het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds
Medewerkers Apotheken,

A. van Zijl, apotheker (voorzitter)
A.A. Bal (secretaris)

Den Haag, 19 juni 2014

VERSLAGEN ■
TOEZICHTSORGANEN

Verslag van de Deelnemersraad

Ook 2013 is voor PMA weer een belangrijk jaar te noemen omdat er nieuwe belangrijke besluiten moesten worden genomen in verband met de inwerkingtreding van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen en het nieuwe Witteveenkader waardoor de pensioenleeftijd omhoog gaat en de fiscaal aftrekbare pensioenopbouw wordt beperkt.

In 2013 zijn de volgende mutaties binnen de Deelnemersraad geweest.

Afgetreden

Mevr. H.J.M. van Bussel (FNV)

De heer C.J. Piket (CNV)

De heer E. Visser (FNV)

Toegetreden

Mevr. S. Hansen (CNV)

De heer Visser is niet herbenoemd maar is onder meer vanwege de gewenste kennisoverdracht gedurende 2013 aangebleven als adviseur van de Deelnemersraad.

De Deelnemersraad heeft in 2013 in totaal zes keer vergaderd. Daarbij zijn diverse adviesaanvragen van het Bestuur van PMA in behandeling genomen en adviezen door de Deelnemersraad uitgebracht. Met name de voorgestelde wijzigingen in de bestuursstructuur van PMA naar aanleiding van de hiervoor genoemde gewijzigde wetgeving zijn diverse malen aan de orde geweest. In het kader van dit governance-traject is door de Deelnemersraad in overleg met het bestuur gebruik gemaakt van een extern adviseur. De Deelnemersraad heeft met de door het bestuur ingestelde Commissie Governance van gedachten gewisseld over de voorgenomen wijzigingen. Daarnaast betreffen de belangrijkste adviezen het jaarverslag 2012, de jaarrekening 2012 en de begroting 2013. Ook heeft de Deelnemersraad positief geadviseerd over het ANW-hiaat en de premie voor 2014.

Met betrekking tot het communicatieplan 2014 heeft de Deelnemersraad geadviseerd om bij de samenstelling van het klantenpanel rekening te houden met een betere representatie van het werkveld. Verder is er gesproken over online communicatie waarbij men zich moet afvragen welke boodschap je wilt over brengen en via welk passend medium (papier of email). Verder heeft de Deelnemersraad een positief advies gegeven over het communicatieplan 2014.

Ook met betrekking tot de ABTN heeft de Deelnemersraad na toelichting door het bestuur positief geadviseerd.

Met betrekking tot de toeslagverlening indexatie heeft de Deelnemersraad na het bespreken van het rapport van Milliman, waaruit blijkt dat PMA zich goed herstelt conform het herstelpplan, positief geadviseerd op de voorgestelde toeslag van 0,5%

Met de opmerking dat naar de mening van de Deelnemersraad zoveel mogelijk voorkomen moet worden dat er wordt geïnvesteerd in partijen die een negatieve impact op de branche hebben, heeft de Deelnemersraad positief geadviseerd op de Nota Beleggingsbeleid. De Deelnemersraad is van mening dat de nota een goede aanzet is om de doelstellingen voor 2014 te realiseren.

De Deelnemersraad heeft ook een keer met het Bestuur vergaderd en in deze vergadering is met name gesproken over de samenwerking tussen de Deelnemersraad en het Algemeen Bestuur en Appolaris. Ook zijn actualiteiten op pensioengebied doorgesproken en zijn de wijzigingen in het huishoudelijk reglement vastgesteld.

De Deelnemersraad wil het bestuur van PMA en alle medewerkers bedanken voor de samenwerking in 2013.

Voor de Deelnemersraad van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

Els van der Graaf (voorzitter)

Den Haag, 24 april 2014

Verklaring Verantwoordingsorgaan

Oordeel Verantwoordingsorgaan Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) over het door het Bestuur in 2013 gevoerde beleid

Het Verantwoordingsorgaan heeft met betrekking tot het verslagjaar 2013 vergaderingen gehouden met het Dagelijks Bestuur, Algemeen Bestuur, Governance commissie, de accountant, actuaris en de uitvoeringsorganisatie Appolaris bv.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in een gezamenlijke vergadering met het dagelijks bestuur de bevindingen van de accountant, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.wC, en de actuaris, Towers en Watson besproken.

Het Verantwoordingsorgaan heeft ervaren dat het bestuur en de uitvoeringsorganisatie goed nota hebben genomen van de bevindingen van de accountant en de actuaris.

De daarbij horende stappen, te weten het uitvoeren van een ALM-studie alsmede een onderzoek naar het huidige beleggingsbeleid in relatie op het vereist eigen vermogen, zijn in 2012 uitgevoerd en in 2013 is hier goed gevolg aan gegeven.

Het verantwoordingsorgaan is gedurende het boekjaar op de hoogte gehouden van de herstructurering van het PMA bestuur en heeft haar inbreng kunnen hebben, in deze, middels bijeenkomsten met de commissie Governance.

Het Verantwoordingsorgaan komt tot de volgende bevindingen.

Toeslagbeleid

Omdat de dekkinggraad per eind 2013 118,2% was heeft het Bestuur het verantwoord geacht om de pensioenen per 1 januari 2013 met 0,5% te verhogen. Het Verantwoordingsorgaan is van mening dat het Bestuur hier zorgvuldig mee is omgegaan.

Premiebeleid

Het premiebeleid is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen.

Visitatiecommissie

Daarnaast heeft het VO, mede naar aanleiding van twee rapporten van de visitatiecommissie en de wens van de leden van het Verantwoording Orgaan, zelfstandig externe deskundigheid ingehuurd om zich te laten adviseren en bij te laten staan in zijn kennisontwikkeling. Hiervoor is aan het VO een jaarlijks budget ter beschikking gesteld. De resultante hiervan is zeer effectief en efficiënt gebleken.

Het VO kan zich vinden in de rapportage van de visitatiecommissie in dit jaarverslag. Waar het, in deze rapportage, gaat over de relatie tussen bestuur en VO kan het VO zich niet vinden in de bewoording 'problematisch'. Wel neemt het VO de advisering m.b.t. nevenfuncties over.

Het nieuwe Verantwoordingsorgaan komt, als gevolg van uitvoering van het Wetsvoorstel Versterking bestuur pensioenfondsen en de Code Pensioenfondsen, in de plaats van het oude VO en de huidige Deelnemersraad.

Dit nieuwe Verantwoordingsorgaan bestaat uit acht leden. Vijf leden die de werk-

nemers vertegenwoordigen, twee leden die de verplicht aangesloten werkgevers vertegenwoordigen en één lid die de pensioengerechtigden vertegenwoordigt.

Oordeel

Op grond van het voorgaande komt het Verantwoordingsorgaan tot het oordeel dat:

- het noodzakelijk is gebleken om als Verantwoordingsorgaan het Bestuur te verzoeken een structuur op te zetten waarmee er afdoende informatie aan het Verantwoordingsorgaan wordt verstrekt om zich een oordeel te vormen. Dit proces is in 2013 afgerond;
- het handelen van het Bestuur in 2013, in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen;
- het Bestuur in 2013 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen afgewogen en geborgd zijn;
- het Bestuur beleidskeuzes voor de toekomst heeft gemaakt en het Verantwoordingsorgaan hierbij conform de PFG goed is betrekken.

Tot slot wil het Verantwoordingsorgaan zijn waardering uitspreken over het door Bestuur en directie gevoerde beleid in het jaar 2013, c.q. het adequaat handelen in deze moeilijke tijd.

Daarnaast vertrouwt het Verantwoordingsorgaan er op dat het bestuur in 2014 de benodigde activiteiten blijft ontplooien om voldoende helderheid in de onderlinge verdeling van taken, rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden te krijgen.

Sliedrecht, 24 april 2014

P.J.Th.Th.M. van Bakel, apotheker (voorzitter)

Reactie van het bestuur van Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur van PMA heeft kennis genomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over (de diverse onderdelen van) het bestuursbeleid in 2013. Zij is verheugd met het feit dat dit oordeel positief is en heeft geen aanleiding tot verdere opmerkingen.

Den Haag, 24 april 2014

A. van Zijl, apotheker (voorzitter)

Aanvullende verklaring van het Verantwoordingsorgaan

Gelet op de bevindingen zoals weergegeven in onze verklaring d.d. 24 april 2014 is voor het beheer van de stichting gedurende het boekjaar 2013 decharge verleend.

Den Haag, 24 april 2014

P.J.Th.Th.M. van Bakel, apotheker (voorzitter)

Verslag Visitatiecommissie

Verklaring Visitatiecommissie t.b.v. Jaarverslag PMA 2013

De Visitatiecommissie (VC) geeft bij elke visitatieronde feedback over het bestuursmodel van PMA en de invulling daarvan. Daarnaast heeft de VC zich in deze derde visitatie ook een mening gevormd over de lange-termijn strategie van PMA als zelfstandig fonds en over de besluitvorming betreffende de vrijwillige aansluiting van het Pensioenfonds Mediq. Daarnaast heeft de VC zich in deze visitatie geconcentreerd op het beoordelen van de beleggingsbeleidscyclus.

De opmerkingen over het huidige bestuursmodel zijn vergelijkbaar met de bevindingen van de vorige visitatie, waarbij de VC opmerkt dat de toegenomen betrokkenheid van het Algemeen Bestuur bij de aanstaande wijzigingen van het bestuursmodel (in het kader van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen) en overige strategische zaken (bijvoorbeeld de vrijwillige aansluiting van Mediq) als een positieve ontwikkeling wordt gezien.

De VC is van mening dat het bestuur van PMA ook dit keer in voldoende mate 'in control' is. De oprichting van de Stichting Appolaris als uitvoerende organisatie van de PMA pensioenregeling is voltooid en de nieuwe inrichting is operationeel.

De procedures betreffende de cyclus van het strategische beleggingsbeleid worden door de VC als goed en transparant beoordeeld. Er is een duidelijk en goed gedocumenteerd onderscheid tussen de ALM (focus op de gehele balans), strategische beleggingskeuzes (asset allocatie) en de specifieke beleggingskeuzes. De VC juicht ook de benoeming van een onafhankelijke externe adviseur in de Beleggingscommissie toe.

Daarnaast adviseert de VC het bestuur om er voor zorg te dragen dat alle bestuursleden actief betrokken zijn bij strategische keuzes (ex ante en ex post) met betrekking tot balansmanagement en strategisch beleggingsbeleid. Door de organisatorische inrichting (de leden van het Dagelijks Bestuur zijn eveneens de leden van de Beleggingscommissie) zou deze betrokkenheid onder druk kunnen komen te staan.

Bovendien is de VC van mening dat het gevoerde renteafdekkingsbeleid van de afgelopen jaren (in de context van een nominaal FTK) impliceert dat het bestuur een rentevisie heeft. De VC vraagt het bestuur om de rentevisie explicieter te definiëren en in het verlengde hiervan beter te documenteren op basis van welke overwegingen het huidige rentebeleid wordt vastgesteld en uitgevoerd. Hierbij dient aangetekend te worden dat de invoering van de nieuwe pensioenwet mogelijk leidt tot aanpassing van het bestaande balansbeleid en dus ook het rentebeleid. Het bestuur zou zich hier tijdig op kunnen voorbereiden zodat er bij de invoering van de wet spoedig strategische besluiten genomen kunnen worden.

De VC heeft ook een positief oordeel over de kwaliteit van het besluitvormingsproces betreffende de vrijwillige aansluiting van Pensioenfonds Mediq bij het PMA. Dit kan model staan bij eventuele aansluiting van andere pensioenfondsen. We merken hierbij wel op dat de Visitatiecommissie verwacht dat er relatief weinig (wat betreft aantal pensioenfondsen en beheerd vermogen) andere pensioenfondsen in aanmer-

king zullen komen voor vrijwillige aansluiting. De VC spoort het bestuur van PMA derhalve aan, evenals in de vorige visitatie, om het bestaansrecht van PMA op langere termijn goed te onderbouwen met een goed gedocumenteerde argumentatie waarbij eveneens de alternatieven voor de huidige inrichting worden besproken. Bovendien adviseert de VC het bestuur om goede afspraken te maken over de evaluatie van de strategische keuze voor de inrichting van PMA met de uitvoeringsorganisatie Appolaris. Hierbij zouden minimaal afspraken gemaakt moeten worden over het tijdstip van de evaluatie en de wijze waarop dit zal plaatsvinden.

De relatie met de Deelnemersraad is sterk verbeterd sinds de vorige visitatie ondanks een tijdelijke dip vanwege druk op de besluitvorming over het nieuw te kiezen bestuursmodel. De relatie met het Verantwoordingsorgaan ziet de VC onveranderd als problematisch, mede als gevolg van meningsverschillen over de verenigbaarheid van nevenfuncties in besturen van pensioenfondsen en een wederzijds gebrek aan vertrouwen tussen enkele bestuursleden en enkele leden van het Verantwoordingsorgaan. De VC adviseert daarom om belangenconflicten als gevolg van nevenfuncties van bestuursleden in de toekomst te voorkomen en de relaties met de overige organen in het bestuursmodel te bevorderen. De grootste aandacht dient hierbij gegeven te worden aan de relatie met het Verantwoordingsorgaan.

De VC verwacht dat de keuze voor een nieuw bestuursmodel binnen de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen een positieve impuls zal zijn voor de kwaliteit van de besturing van PMA (bijvoorbeeld de beperking van de zittingsduur van bestuursleden en het opheffen van de personele unie STAK), maar wil hierbij wel aantekenen dat de bestuurscultuur, zoals reeds in de vorige visitatie vermeld, een aandachtspunt is. Indien er in het nieuwe bestuursmodel sprake blijft van een dagelijks bestuur (ook al heeft dit 'orgaan' geen formele status) dat een groot deel van de zaken voorbereidt en meer tijd besteedt aan het besturen van PMA, adviseert de VC om de samenstelling regelmatig te verversen.

De VC stelt op basis van haar gesprekken met bestuursleden afzonderlijk en het bestuur als geheel ook vast dat het bestuur in de afgelopen periode een forse kwalitatieve impuls heeft gekregen en verwacht dat dit er voor zorgdraagt dat strategische zaken proactief en adequaat worden besproken.

Prof. Dr. Rob Bauer, voorzitter Visitatiecommissie PMA

Reactie van het bestuur van PMA op het verslag van de Visitatiecommissie.

Het bestuur heeft kennisgenomen van de rapportage en heeft deze besproken in haar vergadering van 29 januari 2014. Daarbij is onder andere aangegeven dat de relatie van het bestuur met het VO in 2013 verbeterd is en dat er zorgvuldig met 'dubbele petten' wordt omgegaan. Vervolgens is het rapport doorgenomen met het Verantwoordingsorgaan (VO) en ter informatie verzonden aan de Deelnemersraad (DR).

PMA JAARREKENING ■ 2013

Balans per 31 december

BEDRAGEN x € 1.000, na bestemming resultaat	*)	2013	2012
ACTIVA			
Beleggingen	(1)		
Vastgoed		187.113	191.318
Aandelen		804.607	764.408
Private Equity		29.636	26.320
Vastrentende waarden		955.463	781.763
Derivaten		2.655	1.187
Overige beleggingen		–	40.050
Deposito's en liquiditeiten		33.797	55.301
Totaal beleggingen		2.013.271	1.860.347
Deelnemingen	(2)	1.304	929
Vorderingen	(3)	7.017	5.296
Liquide middelen	(4)	1.351	4.770
Totaal activa		2.022.943	1.871.342
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(5)		
I Stichtingskapitaal		0	0
II Overige reserves		310.725	148.750
Totaal stichtingskapitaal en reserves		310.725	148.750
Technische voorzieningen	(6)	1.709.434	1.718.745
Overige schulden	(7)	2.740	3.847
Beleggingen derivaten	(1)	44	0
Totaal passiva		2.022.943	1.871.342

*) De nummering verwijst naar de toelichting

Staat van baten en lasten

BEDRAGEN x € 1.000		2013	2012
BATEN			
Premieontvangsten (werkgevers en werknemers)	(8)	91.667	87.681
Beleggingsopbrengsten	(9)	96.057	216.060
Totaal baten		187.724	303.741
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(10)	31.930	29.630
Pensioenuitvoeringskosten	(11)	2.581	2.480
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen (VPV)			
– Pensioenopbouw		80.369	80.096
– Indexering en overige toeslagen		8.451	–
– Rentetoevoeging		6.095	22.475
– Sterfte en arbeidsongeschiktheid		351	4.492
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-31.933	-29.682
– Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-636	-572
– Wijziging marktrente		-71.954	71.782
– Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-393	314.690
– Overige mutatie voorziening		–	-877
– Wijziging sterftekosten		–	-21.658
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen (VPV)		-9.650	440.746
Voorziening uitlooprisico AO		338	770
Premies risico herverzekering		58	591
Saldo overdrachten van rechten			
– Inkomende waarde-overdrachten		-5.885	-323.703
– Uitgaande waarde-overdrachten		6.377	99
Totaal lasten		25.749	150.081
Saldo van baten en lasten		161.975	153.660

Bestemming van het saldo van baten en lasten

RESULTAATBESTEMMING		
– Wettelijke en statutaire reserves	0	0
– Overige reserves	161.975	153.660
Totaal saldo van baten en lasten	161.975	153.660

Kasstroomoverzicht

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN		
– Ontvangen premies	91.085	87.501
– Ontvangen in verband met overdracht van rechten	5.564	324.097
– Betaalde pensioenuitkeringen	-31.877	-29.163
– Betaald in verband met overdracht rechten	-6.377	-99
– Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-3.056	-5.169
– Betaalde premies herverzekering	-58	-59
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	55.281	377.108
KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN		
– Verkopen en aflossingen van beleggingen	1.049.294	171.871
– Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	27.987	-11.950
– Betaalde beleggingsuitvoeringskosten	-1.368	-1.949
– Aankoop beleggingen	-1.134.613	-534.132
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-58.700	-376.160
Totale kasstroom	-3.419	948
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN		
Saldo liquide middelen per 1 jan.	4.770	3.822
Saldo liquide middelen per 31 dec.	1.351	4.770
Saldo mutatie	-3.419	948

Grondslagen van de jaarrekening

Algemene grondslagen

Beleggingen voor risico pensioenfonds

PMA heeft uitsluitend beleggingen voor eigen rekening en geen beleggingen voor risico van de deelnemers. Om die reden wordt in de balans geen melding gemaakt voor wiens risico de beleggingen zijn; immers deze zijn altijd voor risico pensioenfonds.

PMA heeft geen rechtstreekse beleggingen in premiebijdragende ondernemingen. PMA belegt grotendeels in fondsen en derhalve is het niet uitgesloten dat er in dergelijke ondernemingen belegd wordt. De omvang is in dergelijke gevallen gering.

Overeenstemmingsverklaring

De wijze van verslaggeving is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Jaarverslaggeving is opgesteld.

Presentatiewijzigingen

Lopende interest werd in de jaarrekening 2012 gepresenteerd onder de overlopende activa. Omdat de lopende interest onlosmakelijk verbonden is met de vastrentende waarden en deposito's wordt deze met ingang van 2013 gepresenteerd onder de beleggingen..

De Deposito's en liquiditeiten die volledig ten dienste staan van de beleggingen worden met ingang van 2013 gepresenteerd onder de beleggingen. Private equity werd in de jaarrekening 2012 gepresenteerd onder de aandelen. Vanwege het afwijkende risico profiel van private equity worden deze met ingang van 2013 separaat weergegeven.

Door bovenstaande wijzigingen wordt het inzicht in het belegd vermogen verbeterend. De vergelijkende cijfers zijn aangepast ten behoeve van de vergelijkbaarheid.

Consolidatie

PMA heeft een 100% belang in haar uitvoeringsorganisatie Appolaris BV. Omdat de omvang van Appolaris ten opzichte van het totaal vermogen van

PMA gering is, wordt afgezien van consolidatie van Appolaris in de jaarrekening van PMA.

Transacties met verbonden partijen

De uitvoeringskosten die Appolaris maakt ten behoeve van PMA worden doorbelast met een opslag van 6%. In de kosten per deelnemer worden deze kosten zowel inclusief als exclusief deze opslag gepresenteerd.

Opname van een actief of een verplichting

Voor zover niet anders vermeld, zijn de beleggingen opgenomen tegen reële waarde en de activa en passiva tegen actuele waarde per jaareinde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekeningcourantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Verantwoording van baten en lasten

Transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen beleggingstransacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans

opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Specifieke grondslagen

Beleggingen

De waardering van de beleggingen is als volgt:

- Beursgenoteerde effecten: opgenomen voor de per balansdatum geldende beurskoers.
- Participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen: opgenomen voor de per balans-

datum geldende beurskoers.

- Participaties in niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen: opgenomen voor de door de beleggingsinstelling opgegeven reële waarde van de participaties per de balansdatum. Voor zover bij ons bekend zal deze waarde doorgaans als volgt zijn bepaald:
- Binnen de participatie aanwezige beursgenoteerde effecten: opgenomen voor de per balansdatum geldende beurskoers.
- Binnen de participatie aanwezige niet beursgenoteerde vastrentende componenten: opgenomen voor de door de beleggingsinstelling opgegeven geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.
- Binnen de participatie aanwezige vastgoedbeleggingen: opgenomen voor de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte periodieke taxaties. Indien daartoe aanleiding is, zal bij de waardering rekening gehouden zijn met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten.
- Binnen de participatie aanwezige andere componenten: opgenomen voor de waarde per balansdatum gecalculeerd op een voor de betreffende component gangbare en algemeen geaccepteerde wijze. De door de beleggingsinstelling opgegeven waarde wordt voor zover redelijkerwijs mogelijk getoetst en onderbouwd.
- Leningen op schuldbekentenis: opgenomen voor de contante waarde van toekomstige rente- en aflossingsbestanddelen, vastgesteld op basis van de effectieve rentevoet. De effectieve rentevoet wordt bepaald met behulp van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rente termijnstructuur per balansdatum.
- Liquiditeiten en deposito's: voor de nominale waarde.
- Overige beleggingen: deelnemingen opgenomen tegen netto vermogenswaarde.

Derivaten

Derivaten ofwel afgeleide financiële instrumenten zijn opgenomen tegen actuele waarde, voor zover niet anders aangegeven.

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (nettovermogenswaarde)

Liquide middelen

Onder liquide middelen zijn direct opeisbare tegoeden ten behoeve van de pensioenuitvoering opgenomen.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, zonodig onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid.

Stichtingskapitaal

Dit betreft de storting bij oprichting van het fonds.

Overige reserves

De overige reserves vormen de buffer of de reserve die het fonds heeft bovenop de technische voorzieningen. Mutaties in de overige reserves kunnen onder andere ontstaan door verwerking van de winstbestemming van het boekjaar.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is berekend als de actuariële contante waarde van de aanspraken en rechten naar het niveau op 1 januari van het volgende boekjaar, dus inclusief de eventueel toegekende toeslag. De aanspraken en rechten zijn aldus volledig afgefinancierd.

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioen-aanspraken. De opgebouwde pensioenaanspraken zijn de tijdsevenredige aanspraken conform de pensioenreglementen. Voor arbeidsongeschikte deelnemers is de vaststelling gebaseerd op de in uitzicht gestelde pensioenen zonder rekening te houden met tussentijdse revalidatie. De VPV bevat verder de contante waarde van de tot de balansdatum toegekende toeslagen op de pensioenen van de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers.

De berekening van de VPV ultimo 2013 is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen.

VPV PER 31 DECEMBER 2013

	Overlevingstafel	Startkolom	Leeftijdsterugstelling
Mannen	AG Prognosetafel 2012-2062	2014	Towers Watson ervaringssterfte-model 2012 – Individueel
Vrouwen	AG Prognosetafel 2012-2062	2014	Towers Watson ervaringssterfte-model 2012 – Individueel
Wezen	Geen sterftetekansen	n.v.t.	n.v.t.

De berekening van de VPV ultimo 2012 is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen.

VPV PER 31 DECEMBER 2012

	Overlevingstafel	Startkolom	Leeftijdsterugstelling
Mannen	AG Prognosetafel 2012-2062	2013	Towers Watson ervaringssterfte-model 2012 – Individueel
Vrouwen	AG Prognosetafel 2012-2062	2013	Towers Watson ervaringssterfte-model 2012 – Individueel
Wezen	Geen sterftetekansen	n.v.t.	n.v.t.

Om van bevolkingssterfte te komen tot sterftekansen voor hoofdverzekerden en medeverzekerden worden zogeheten ervaringssterftefactoren toegepast op de bevolkingssterftekansen. Deze factoren voor de ervaringssterfte hebben betrekking op de verhouding van de sterftekansen van verzekerden gemeten in verzekerde bedragen ten opzichte van de sterftekansen voor de gehele Nederlandse bevolking. Hierin zijn sectorspecifieke en inkomensafhankelijke factoren meegenomen alsmede het verschil in sterfte tussen pensioenverzekerden en de gehele Nederlandse bevolking.

Rentevoet

De factoren voor het contant maken zijn ontleend aan de per jaareinde geldende rentetermijnstructuur (RTS), zoals door DNB is gepubliceerd.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar. Als percentage voor de rentetoevoeging wordt de eerste jaarsrente van de RTS gehanteerd

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de Ultimate Forward Rate (UFR). Het effect van de verandering van de rente wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Partnerfrequenties

Bij de vaststelling van de VPV van het meeverzekerde nabestaandenpensioen wordt tot de pensioengerechtigde leeftijd het zogenaamde 'onbepaalde partnersysteem' toegepast. Dit houdt in dat voor iedere verzekerde, ongeacht de burgerlijke staat of eventuele samenleving in de zin van het pensioenreglement, een nabestaandenpensioen wordt meeverzekerd.

De reservering is gebaseerd op een zogenaamde 'onbepaalde factor' met een gehuwdheidsfrequentie van 1 op alle leeftijden tot de pensioendatum.

Overlijdensuitkering

In de VPV is een opslag opgenomen van 0,5% van de voorziening ouderdomspensioen ter dekking van de overlijdensuitkeringen.

CPVV

Voor de compensatie premies volksverzekering (CPVV) is een opslag van 18% voor het uit te keren pensioen tussen 61 en 65 jaar in de VPV opgenomen. Dit wordt gedaan voor de deelnemers en gewezen deelnemers. De CPVV bedraagt ultimo 2011 nihil. De mogelijkheid bestaat dat er toch nog een CPVV aanspraak kan ontstaan indien een deelnemer (geboren voor 1 januari 1950) alsnog zijn pensioen wil vervroegen maar die nu voorlopig voor uitstel tot 65 jaar heeft gekozen.

Excassokosten

In de VPV is een opslag opgenomen van 2% ter dekking van toekomstige uitkeringskosten (excassokosten).

Bepaling leeftijden

Bij de vaststelling van de leeftijden van de verzekerden wordt er vanuit gegaan dat iedere verzekerde op 1 juli is geboren. Verondersteld wordt dat een mannelijke verzekerde altijd een drie jaar jongere vrouwelijke partner heeft. Een vrouwelijke verzekerde heeft altijd een drie jaar oudere mannelijke partner.

Uitkeringen

Bij de waardering is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden. Onderdeel van de uitkeringen is de vakantietoeslag. Deze vakantietoeslag is verwerkt als opslag op de VPV van 8%.

Toeslagverlening

Gelet op de financiële positie van het fonds heeft PMA per 1 januari 2014 (over 2012) 0,5% toeslagverlening toegekend. PMA heeft de pensioenen per 1 januari 2013 niet verhoogd. De toeslagen worden normaliter gebaseerd op de algemene loonindex in de sector van een jaar, en verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen van het betreffende jaar.

De algemene loonindex bedroeg over 2013 0,5% en over 2012 0,0%.

Voorziening uitloopriscio arbeidsongeschiktheid

De voorziening is vastgesteld gelijk aan twee maal de risicopremie. Toevoegingen dan wel onttrekkingen aan deze voorziening komen resp. ten laste van/ten gunste van het resultaat op arbeidsongeschiktheid.

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva zijn gewaardeerd op nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Baten en lasten

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord

Beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden verantwoord: de aan het boekjaar toe te rekenen interest, alsmede de in het boekjaar ontvangen dividenden, refunds en betaalde management fees. Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waarde-

veranderingen van beleggingen, inclusief valuta koersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Transactiekosten zijn verrekend in de aan- en verkoopkoersen van de verhandelde beleggingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op basis van het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waar zij betrekking op hebben.

Saldo overdracht van rechten

De overgenomen pensioenverplichtingen en overdragen pensioenverplichtingen worden berekend volgens de regels die van toepassing zijn bij het wettelijk recht op individuele waardeoverdracht.

Pensioenuitvoeringskosten

Deze betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van het pensioenfonds. Organisatiekosten die het beheer van het belegd vermogen betreffen zijn toegerekend aan de kosten van vermogensbeheer.

Methode opstellen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode, met waardering tegen nominale waarde. Het geeft inzicht in de herkomst en de aanwending van de liquide middelen, gerubriceerd naar pensioenuitvoering en beleggingsactiviteiten.

De mutaties van de bankrekeningen ten behoeve van beleggingen zijn gesaldeerd weergegeven.

Toelichting op de balans

Activa

(1) Beleggingen

BEDRAGEN X € 1.000

Beleggingen verloopstaat 2013	31-12-12	Bij	Af	Waarde- mutatie	Reclass.	31-12-13
Vastrentende waarden	781.763	1.004.971	-792.327	-38.944	–	955.463
Aandelen	764.408	97.831	-171.330	113.698	–	804.607
Vastgoed	191.318	29.181	-22.200	-11.186	–	187.113
Private Equity	26.320	2.930	-919	1.305	–	29.636
Overige beleggingen	40.050	–	-37.371	-2.679	–	–
Derivaten	1.187	27	-5.505	6.902	–	2.611
Deposito's en liquiditeiten	55.301	–	-21.131	-373	–	33.797
Totaal	1.860.347	1.134.940	-1.050.783	68.723	–	2.013.227
Derivaten gepresenteerd als schuld						-44
Totaal beleggingen						2.013.271

Beleggingen verloopstaat 2012	31-12-11	Bij	Af	Waarde- mutatie	Reclass.	31-12-12
Vastrentende waarden	539.590	181.814	-19.717	74.733	5.343	781.763
Aandelen	503.950	260.546	-111.736	122.187	-10.539	764.408
Vastgoed	156.663	58.990	-7.898	-656	-15.781	191.318
Private Equity	–	–	–	–	26.320	26.320
Overige beleggingen	28.279	12.000	-393	164	–	40.050
Derivaten	-1.574	–	679	2.082	–	1.187
Deposito's en liquiditeiten	29.350	–	-29.350	–	55.301	55.301
Totaal	1.256.258	513.350	-168.415	198.510	60.644	1.860.347

Bij de waardering van de beleggingen van PMA wordt voor het grootste deel gebruik gemaakt van marktnoteringen. Zie voor nadere toelichting bij de specifieke grondslagen.

De derivaten bestaan in 2013 voornamelijk uit valutatermijncontracten en die zijn en worden

aangehouden ter gedeeltelijke afdekking van het US dollar risico op Amerikaanse aandelen en op in US dollar luidende overige beleggingen. De mandaten hebben beperkte ruimte om derivatenposities in te nemen, onder andere om valutarisico's af te dekken (zie ook toelichting onder de tabel 'Derivaten – Posities').

In de verloopstaat is bij de mutaties aansluiting gezocht bij de balanswaardering. De valutatermijncontracten staan op de balans voor het ongereali-seerde resultaat. Op het moment dat US dollars worden gekocht, als opening van de afdekking, is het resultaat nihil. De waardemutatie is positief omdat de US dollar verzwakt is ten opzichte van de Euro, van 1,32 naar 1,38 US dollar per Euro.

De liquiditeiten en deposito's worden aangehouden bij Nederlandse banken.

DIRECT / INDIRECT IN %

	2013 Direct	2013 Indirect	2012 Direct	2012 Indirect
Vastrentende waarden	26	74	31	69
Aandelen	0	100	0	100
Vastgoed	0	100	0	100
Private Equity	0	100	0	100
Overig	0	100	0	100

Alleen bij vastrentende waarden heeft PMA deels directe investeringen in obligaties. De indirecte investeringen zijn in fondsen en mandaten.

VALUTA IN %

	2013 Euro	2013 Niet-Euro	2012 Euro	2012 Niet-Euro
Vastrentende waarden	91	9	90	10
Aandelen	28	72	20	80
Vastgoedbeleggingen	62	38	64	36
Overig	95	5	60	40
Totale portefeuille	61	39	57	43

De niet-Euro valutas bestaan voor een groot deel uit US Dollar en daarnaast uit diverse andere valuta. Deze andere valuta zijn ieder minder van 5% van de portefeuille en worden niet afgedekt. De percentages in de tabel zijn de posities voor valutaafdekking. Deze afdekking verhoogt het totaalpercentage Euro met 10%.

VASTRENTENDE WAARDEN x € 1.000

Type	2013	2012
Staatsobligaties	489	510
Bedrijfsobligaties	257	125
Senior loans	77	–
Emerging market	66	77
Inflatie gerelateerd	52	56
Microfinanciering	14	14
Totale portefeuille	956	782

De gemiddelde duration van de vastrentende portefeuille per 31 december 2013 bedraagt 7,7. Eind 2012 was dit nog 8,3. De daling heeft vooral te maken met de groei van de bedrijfsobligaties.

VASTRENTENDE WAARDEN IN %

Kredietwaardigheid	2013	2012
AAA	43	53
AA	13	9
A	9	9
BBB	20	22
Subtotaal investment grade	85	93
<BBB	9	3
Geen rating	6	4
Totale portefeuille	100	100

De verschuiving ten opzichte van vorig jaar komt deels door de ruimte in de nieuwe mandaten en deels door een verschuiving van staats- naar bedrijfsobligaties. Ook zijn een aantal AAA landen afgewaardeerd naar lagere status.

Binnen de categorie vastrentende waarden zijn er drie landen met een belang groter dan 5% van het totaal in deze categorie, te weten Duitsland (€ 273 miljoen), Nederland (€ 65 miljoen) en Frankrijk (€ 61 miljoen).

AANDELEN IN %

Regio	2013	2012
Europa	38	39
Noord Amerika	34	34
Emerging markets	19	19
Azië & Australië	9	8
Totale portefeuille	100	100

VASTGOED IN %

Regio	2013	2012
Nederland	43	41
Europa	31	35
Noord Amerika	14	13
Rest van de wereld	12	11
Totale portefeuille	100	100

Beursnotering	2013	2012
Beursgenoteerd	42	38
Niet beursgenoteerd	58	62
Totale portefeuille	100	100

PMA neemt deel aan een securities lending programma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities lending contract waren uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die golden voor beleggingen. Ultimo 2013 is voor € 78,3 miljoen uitgeleend, waar € 82,8 miljoen aan collateral voor is ontvangen.

Er zijn geen beleggingen in premiebijdragende ondernemingen.

	2013 Actief	2013 Passief	Nominale waarde	Looptijd
Valutaderivaten	2.655	(7)	193.314	<= 0,25
Rentederivaten, futures	–	–	5.500	van 2 tot 16
Rentederivaten, options	–	–	-1.700	10,5
Rentederivaten, swaps	–	–	29.400	1,5
Swaptions	–	(37)	-21.900	–
Money market future	–	–	284.000	<= 0,25
Totale portefeuille	2.655	(44)	488.614	

PMA heeft de US dollar positie voor ongeveer de helft afgedekt met een valutaswap met een resterende looptijd van 3 maanden en een nominale waarde van € 186,3 miljoen (op 31 december 2013). Dit is veruit het grootste deel (>96%) van de valutaderivaten. De overige derivaten vallen binnen de ruimte die hiervoor is geboden in de mandaten om de portefeuille optimaal te kunnen beheren en/of om risico's af te dekken. De futures, opties en swaps worden dagelijks afgerekend en hebben derhalve een waarde van nul.

De rentederivaten bestaan deels uit futures op staatsobligaties met een looptijd tot en met maart 2014. Er is 1 call-optie op een bondfuture in portefeuille die niet in the money is en in februari 2014 afloopt. De interest rate swap rekt ook dagelijks af en heeft derhalve marktwaarde nihil.

Swaptions betreffen opties op interest rate swaps met een looptijd van 5 of 10 jaar. De looptijd van de swaptions is korter dan drie maanden.

De money market futures betreffen afspraken om het nominale bedrag op een moment in de toekomst (2015 of 2016) op geldmarkt deposito te zetten, gedurende 90 dagen. De rente die hierop dan berekend wordt is nu vastgelegd. Het risico op deze posities is derhalve beperkt tot het renteverval van de actuele geldmarkt deposito op moment van uitzetting tegenover het afgesproken percentage, gedurende 90 dagen. De positie is zo dat geanticipeerd wordt op rentedaling van de korte rente in 2015 en 2016 en dat hiervoor gedeeltelijke dekking gevonden is. Het in de future overeengekomen nominale bedrag wordt niet fysiek op deposito gezet; alleen de waardeontwikkelingen worden afgerekend.

Bij een renteverval van 0,5% is € 100 miljoen waarde voor 90 dagen op deposito ongeveer € 125 duizend waard. Ondanks de behoorlijke nominale waarde, is het risico beperkt ten opzichte van nominale waarde.

(2) Deelnemingen

BEDRAGEN X € 1.000	2013	2012
Deelnemingen		
Certificaten STAK Appolaris		
Waarde per 1 januari	929	665
Resultaat boekjaar	375	264
Waarde per 31 december	1.304	929
Totaal Deelnemingen	1.304	929

De uitvoeringsorganisatie biedt haar diensten aan onder de naam Appolaris B.V. Tussen PMA en Appolaris is een Stichting Administratiekantoor (STAK) Appolaris geplaatst. PMA is volledig eigenaar van STAK Appolaris, dat op haar beurt 100% eigenaar is van Appolaris. Het resultaat boekjaar betreft grotendeels het resultaat op verkoop van KC Innovact door Appolaris.

(3) Vorderingen

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Vorderingen		
Diverse debiteuren en overlopende activa		
Dividendbelasting, terug te vorderen	998	879
Beleggingsopbrengsten, te ontvangen	218	–
Nog af te wikkelen beleggingstransacties	498	–
Appolaris rek.courant	444	201
Pensioenpremies	873	425
SRMA rek.courant	149	239
SBA rek.courant	–	-1
Vooruitbetaalde bedragen	3.522	3.555
Overige posten	–	-2
Te vorderen premies Werkgevers	315	–
Totaal vorderingen	7.017	5.296

De vooruitbetaalde bedragen bestaan voor het grootste deel uit vooruitbetaalde uitvoeringskosten Appolaris.

De vorderingen en overlopende passiva hebben een looptijd korter dan een jaar.

(4) Liquide middelen

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Liquide middelen		
Banken (rekening courant)	1.351	4.770
Totaal liquide middelen	1.351	4.770

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van PMA.

Passiva

(5) Stichtingskapitaal en reserves

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Stichtingskapitaal en reserves		
Stichtingskapitaal	0	0
Overige reserves per 1 januari	148.750	-4.910
Resultaat boekjaar	161.975	153.660
Totaal Overige reserves	310.725	148.750

De financiële positie van het fonds kan worden vastgesteld aan de hand van de dekkingsgraad op basis van marktwaarde. Deze is gelijk aan de verhouding tussen het pensioenvermogen (de activa minus de overige passiva) en de technische voorzieningen. Op basis van de Pensioenwet en het daarbij behorende Financieel Toetsingskader is sprake van een tweetal toetsingsgrenzen: het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen.

Minimaal vereist eigen vermogen PMA

De Pensioenwet en de Wet verplichte beroeps-pensioenregeling bepalen dat fondsen dienen te beschikken over een minimaal vereist eigen vermogen. Dit vloeit voort uit de richtlijn pensioeninstellingen (2003/41/EG). Daarbij is tevens aangegeven dat dit minimaal vereist eigen vermogen circa 5% bedraagt van de technische voorzieningen. Het minimaal vereist eigen vermogen kan ook exact worden berekend in plaats van het hanteren van de standaard 5%. Het minimaal vereist eigen vermogen wordt dan bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's en door beheerslasten en risico's die voortkomen uit de pensioenregeling, waaronder nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor PMA bedraagt het berekende minimaal vereist eigen vermogen 105,0% per 31 december 2013 (105,0% per 31 december 2012).

Een situatie van dekkingstekort bestaat, wanneer de dekkingsgraad aan het einde van een kwartaal onder de 105% (100% vermeerderd met het minimaal vereist eigen vermogen) ligt. Dat is in 2013 niet het geval geweest.

Vaststelling van het vereist eigen vermogen

Het fonds stelt het vereist eigen vermogen zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het vermogen van het fonds binnen één jaar daalt tot onder de VPV. Voor de vaststelling hiervan dient in principe het door DNB vastgestelde standaardmodel te worden gehanteerd. Het vereist eigen vermogen (VEV) op basis van het standaardmodel wordt vastgesteld met de S-wortelformule.

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Dekkingsgraad		
Totaal Vermogen	2.020.159	1.867.495
Technische Voorzieningen	1.709.434	1.718.745
Aanwezig eigen vermogen	310.725	148.750
Vereist eigen vermogen (126,4%)	451.800	450.200
Reservetekort	-141.075	-301.450
Aanwezige dekkingsgraad	118,2%	108,7%
Vereiste minimale dekkingsgraad	105,0%	105,0%
Vereiste dekkingsgraad	126,4%	126,2%

Er is een reservetekort wanneer het fonds een aanwezig eigen vermogen heeft dat kleiner is dan het vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen van PMA is eind 2013 gelijk aan 26,4% van de VPV. De vereiste dekkingsgraad bedraagt 100% plus dit vereist eigen vermogen, dus totaal 126,4% (eind 2012: 126,2%). Zowel in 2012 als in 2013 was er bij PMA sprake van een reservetekort.

Evaluatie herstelplan

Vanwege het reservetekort bij PMA heeft het bestuur in 2009 een lange termijn herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). In dat lange termijn herstelplan is te zien hoe de dekkingsgraad van PMA zich minimaal tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad zou moeten herstellen in een tijdsbestek van 15 jaar.

Naar aanleiding van het dekkingstekort eind 2011 is in het laatste kwartaal van 2011 een aangepast lange termijn herstelplan en een korte termijn herstelplan bij DNB ingediend. DNB heeft de plannen goedgekeurd. Beide plannen hebben 1 oktober 2011 als startdatum; de dekkingsgraad van PMA lag toen op 96,9%. Het aangepast lange termijn herstelplan laat opnieuw zien hoe de dekkingsgraad van PMA zich minimaal tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad zou moeten kunnen herstellen in een tijdsbestek van 15 jaar, gebaseerd op de dekkingsgraad per 1 oktober 2011 en de op dat moment verwachte beleggingsrendementen voor de komende jaren.

De dekkingsgraad per eind 2013 ligt boven het verwachte herstelpad. Omdat PMA al geruime tijd een dekkingsgraad heeft die boven de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt, is het korte termijn herstelplan niet meer van toepassing.

(6) Technische voorzieningen

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Technische voorzieningen		
<i>I. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfond</i>		
Saldo 1 januari	1.711.738	1.270.991
Pensioenopbouw in boekjaar	80.369	80.096
Indexering en overige toeslagen	8.451	–
Wijziging marktrente	-71.954	71.782
Rentetoevoeging	6.095	22.475
Sterfte en arbeidsongeschiktheid	351	4.492
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-31.933	-29.682
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-636	-572
Wijziging u.h.v. overdrachten van rechten	-393	314.690
Wijziging sterftegrondslagen	–	-21.658
Overige wijzigingen in de voorziening	–	-877
Saldo 31 december	1.702.088	1.711.737
Specificatie:		
– Actieven, in dienst (incl. arbeidsongeschikten)	1.036.461	1.053.061
– Uit dienst, met rechten	284.700	283.677
– Gepensioneerden	380.927	374.999
Totaal	1.702.088	1.711.737
<i>II. Voorziening uitlooprisico AO</i>		
Saldo 1 januari	7.008	6.238
Mutatie t.l.v. resultaat	338	770
Saldo 31 december	7.346	7.008
Totaal Technische Voorzieningen	1.709.434	1.718.745

De duration van de verplichtingen op basis van de UFR rentetermijnstructuur van DNB is 17,6 (in 2012 18,0).

(7) Overige schulden

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Overige schulden		
Nog af te wikkelen beleggingstransacties	325	991
Loonheffing en sociale lasten	652	574
Reservering vakantiegelden deelnemers	1.532	1.542
Te betalen kosten en overige posten	231	740
Totaal overige schulden	2.740	3.847

De overige schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan een jaar.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

INVESTERINGSVERPLICHTINGEN

Alle bedragen x € 1 miljoen	Totaal verplichting	Aangegaan in jaar	Nog te storten na 31 12 2013
Private equity	8	2009	1,0
Private equity (Infrastructuur)	15	2010	0,1
Private equity	27	2011	21,4
Vastrentende waarden	70	2013	43,0
Totaal	120		65,5

Dit betreft nog niet opgevraagde investeringverplichtingen aan beleggingsfondsen die investeren in niet beursgenoteerde beleggingen. Deze beleggingsfondsen vragen de gelden pas op nadat zij een belegging hebben gevonden. Derhalve is er sprake van een resterende verplichting waarvoor nieuwe beleggingen zullen worden verkregen.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, de aangesloten ondernemingen en hun werknemers, en het bestuur. Tussen het fonds en de werkgevers zijn uitvoeringsovereenkomsten gesloten met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling. Inzake de beloning van bestuursleden wordt verwezen naar de specificatie van de kosten pensioenuitvoering bij de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is sprake van vorderingen op bestuurders of voormalige bestuurders van PMA.

Andere verbonden partijen betreffen Stichting Administratie Kantoor Appolaris (STAK) en Appolaris. PMA is de eigenaar van STAK en STAK is op haar beurt weer eigenaar van Appolaris, de uitvoeringsorganisatie die de werkzaamheden van PMA uitvoert. Het bestuur van STAK bestaat uit de leden van het Dagelijks Bestuur van PMA. STAK is op haar beurt weer de directeur van Appolaris.

Appolaris voert ook de werkzaamheden uit voor Stichting Regelingen Medewerkers Apotheken (SRMA). Het bestuur van SRMA wordt gevormd door de leden van het Dagelijks bestuur van PMA. PMA en SRMA zijn financieel onafhankelijk van elkaar.

Appolaris heeft een directe afspraak met de fiscus dat zij geen BTW in rekening hoeft te brengen voor haar dienstverlening aan PMA. Deze afspraak is een nadere uitwerking van de situatie van fiscale eenheid tussen Appolaris en PMA.

Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten

(8) Premieontvangsten

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Premieontvangsten		
Werkgevers	60.713	57.900
Werknemers	30.310	28.939
Koopsom tbv personeel Appolaris	279	419
FVP	216	183
SRMA inzake seniorenregeling	149	240
Totaal	91.667	87.681

Op basis van het FTK dient de kostendeekkende premie te worden vastgesteld. Deze bestaat uit de volgende elementen:

- 1 de actuariële benodigde premie voor inkoop van de onvoorwaardelijke pensioendelen (op basis van marktwaarde);
- 2 een opslag voor de uitvoeringskosten;
- 3 een solvabiliteitsopslag voor het bereiken van het vereist eigen vermogen. Component 3 wordt niet in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen;
- 4 de premie voor voorwaardelijke onderdelen conform geformuleerde ambitie en afgesproken financiering. Component 4 is voor PMA niet van toepassing.

De solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat bij de inkoop van nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het benodigde peil blijft. Het pensioenfonds dient immers ook voor de nieuwe aanspraken over een extra vermogen te beschikken, welke niet in de onderdelen 1 en 2 is opgenomen. De hoogte van de solvabiliteitsopslag hangt af van het vereist eigen vermogen (per 31 december 2013 is dit 26,4%). Verondersteld is dat de premie per 1 januari verschuldigd is en per deze datum omgezet wordt in nieuwe aanspraken in het fonds. Derhalve bedraagt de solvabiliteitsopslag op de premie van 2013 het vereist eigen vermogen van eind 2012: 26,2%.

Onderstaand volgt de opbouw van de kostendeekkende premie.

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Kostendeekkende premie		
Actuariële premie pensioenopbouw actieven	80.369	80.096
Benodigde premie voor overlijden	3.331	2.764
Benodigde premie voor AO	3.673	3.504
Kostenopslag	2.395	2.285
Solvabiliteitsopslag (26,2%/28,5%)	22.892	24.614
Totaal	112.660	113.263

Conform het besluit FTK Pensioenfondsen artikel 4 mag voor de vaststelling van de kostendekkende premie worden uitgegaan van een dempingsmechanisme. PMA maakt hier gebruik van. Voor de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie hanteert het bestuur een rentetermijnstructuur die gelijk is aan het voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur per 30 juni van de afgelopen 10 jaar. In enig jaar kan het voorkomen dat de feitelijke premie lager is dan de kostendekkende premie gebaseerd op de RTS primo van dat jaar.

In onderstaande tabel is een uitsplitsing van de gedempte kostendekkende premie voor 2013 weergegeven.

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
<i>Gedempte kostendekkende premie</i>		
Actuariële premie pensioenopbouw actieven	56.258	52.062
Benodigde premie voor overlijden	3.331	2.764
Benodigde premie voor AO	3.673	3.504
Kostenopslag	2.395	2.285
Solvabiliteitsopslag (26,2% / 28,5%)	16.575	16.624
Totaal	82.232	77.239

In 2013 is de gedempte kostendekkende premie lager dan de werkelijke ontvangen premie. Het bestuur heeft besloten om het premiebeleid voor 2013 ongewijzigd te laten. Wel zal in 2014 het premiepercentage worden verlaagd omdat het opbouwpercentage wordt verlaagd.

(9) Beleggingsopbrengsten

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Beleggingsopbrengsten		
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Vastrentende waarden	9.027	6.222
Aandelen	11.589	8.956
Vastgoedbeleggingen	7.503	6.281
Overige beleggingen	129	149
Subtotaal directe beleggingsopbrengsten	28.248	21.608
Saldo overige interest	79	87
Saldo directe beleggingsopbrengsten	28.327	21.695
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Vastrentende waarden	-38.944	74.732
Aandelen	113.698	122.186
Private Equity	1.305	–
Vastgoed	-11.186	-655
Derivaten	6.902	2.083
Overige beleggingen	-2.679	164
Overige koersverschillen 1)	-373	-2.460
Subtotaal indirecte beleggingsopbrengsten	68.723	196.050
Deelnemingen waardeverandering	375	264
Saldo indirecte beleggingsopbrengsten	69.098	196.314
Totaal beleggingsopbrengsten	97.425	218.009
Af: beheerkosten PMA	-1.368	-1.949
Saldo beleggingsopbrengsten	96.057	216.060

In bovenstaande beleggingsopbrengsten zijn ook de beheerkosten van de vermogensbeheerders opgenomen.

In onderstaande tabel wordt per categorie zowel de totale als de relatieve beheerkosten weergegeven.

Beheerkosten per categorie	2013	2013
	Totaal x € 1.000	Relatief (bps)
Vastrentende waarden	2.892	32
Aandelen	5.217	67
Private Equity	336	142
Vastgoed	1.614	79
Commodities	78	41
Overig	67	19
Totaal	10.204	52

De relatieve kosten zijn bepaald aan de hand van het gemiddelde vermogen over 2013 per categorie (zie ook het bestuursverslag paragraaf 5.5).

De beleggingskosten zijn exclusief de transactiekosten en verwerkt in de beleggingsopbrengsten van dezelfde categorie zoals gepresenteerd in tabel 9 – Beleggingsopbrengsten. PMA heeft onvoldoende inzicht in de splitsing van deze beheerskosten in management danwel performance fee's.

Lasten

(10) Pensioenuitkeringen

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
<i>Pensioenuitkeringen</i>		
Ouderdomspensioen	27.165	25.500
Weduwen/weduwenaars/partnerpensioen	3.715	3.180
Wezenpensioen	172	137
Arbeidsongeschiktheidspensioen	406	413
Totaal pensioenen	31.458	29.230
Restitutie deelnemersbijdrage	148	75
Afkoopsommen	271	275
Pensioenuitkeringen voormalig personeel PMA	53	50
Totaal uitkeringen	31.930	29.630

(11) Pensioenuitvoeringskosten

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Pensioenuitvoeringskosten		
Bestuursorganen ¹⁾	289	198
Actuaris	90	69
Accountant (jaarwerk en controle) ²⁾	58	53
Accountant (overige opdrachten) ³⁾	0	33
Overige kosten	58	82
Vergoeding Appolaris	3.086	3.085
Heffing DNB	139	120
Externe beleggingskosten	229	789
Totaal kosten	3.949	4.429
Af: Beheerkosten beleggingen PMA ⁴⁾	-1.368	-1.949
Totaal pensioenuitvoeringskosten	2.581	2.480

Bij PMA is geen personeel in dienst.

BEDRAGEN x € 1.000	2013	2012
Uitvoeringskosten per deelnemer		
Pensioenuitvoeringskosten	2.581	2.480
Pensioenuitvoeringskosten, excl. netto opslag ¹⁾	2.479	2.381
Aantal Actief (incl AO) + Pensioenuitkeringen	31.744	31.621
Uitvoeringskosten per deelnemer (in €)	78,10	75,30
Aantal Actief + Pensioenuitkering + Gewezen	47.634	46.793
Uitvoeringskosten per deelnemer (in €)	54,20	53,00

Voor het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds
Medewerkers Apotheken,

A. van Zijl, apotheker (voorzitter)
A.A. Bal (secretaris)
Den Haag, 19 juni 2014

¹⁾ Er worden geen andere beloningen verstrekt dan vacatiegelden. In 2013 is € 101.065 aan vacatiegelden betaald aan Bestuur en Bestuursorganen (in 2012 was dit € 78.105)

²⁾ Dochter Appolaris had in 2013 voor € 57k accountantskosten (EY Accountants), gezamenlijk dus € 115k. In 2012 was dit € 68k aan controlediensten en samen met PMA € 121k (toen nog volledig EY Accountants).

³⁾ Bij Appolaris heeft de onafhankelijk accountant in 2013 voor € 22k overige opdrachten uitgevoerd. In 2012 was dit € 39k, dus voor PMA en Appolaris samen totaal € 72k.

⁴⁾ Beheerkosten zijn de som van externe kosten van PMA en doorbelaste kosten van PMA (en Appolaris).

¹⁾ De uitvoeringsorganisatie van PMA belast kosten door met een opslag van 6%. Omdat deze opslag netto via het resultaat deelnemingen uiteindelijk weer aan PMA toekomt, worden deze kosten niet meegenomen in bovenstaande berekening.

OVERIGE ■ GEGEVENS

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Evenmin is de bestemming nader uitgewerkt in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). PMA heeft geen winst-oogmerk.

Een positief resultaat boekjaar wordt toegevoegd en een negatief resultaat boekjaar wordt onttrokken aan de overige reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

In maart 2014 heeft Appolaris het hoger beroep inzake vrijstelling Vennootschapsbelasting verloren. Als gevolg hiervan is Appolaris vennootschapsbelasting verschuldigd vanaf 2011. De extra last van € 0,1 miljoen is verwerkt in het resultaat van Appolaris over 2013 en komt terug in de waarde van de deelneming van PMA in STAK Appolaris.

Er hebben zich geen verdere gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan die van invloed zijn op het resultaat en vermogen per 31 december 2013.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te 's-Gravenhage is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld; en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 vanwege het reservetekort.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort. Op basis van het door het pensioenfonds opgestelde en door DNB goedgekeurde herstelplan per 30 september 2011, constateer ik dat het reservetekort naar verwachting binnen de daartoe gestelde termijn zal zijn opgeheven. Een tijdig herstel naar het voor het pensioenfonds van toepassing zijnde vereist eigen vermogen, in combinatie met het in ieder geval gedeeltelijk kunnen verwezenlijken van de door het pensioenfonds nagestreefde ambitie tot toeslagverlening, is in grote mate afhankelijk van toekomstige, onzekere overrendementen en een gunstige ontwikkeling van de nominale marktrente.

Amstelveen, 19 juni 2014

B. den Hartog AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te Den Haag gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het verslag van het bestuur, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 19 juni 2014

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Origineel getekend door
drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlagen

Kerncijfers PMA sedert oprichting

Jaar	Deelnemers ¹⁾				Premie % geldend in het jaar		Rendement over het jaar %	Indexatie in het jaar % ⁷⁾
	Actieve deelnemers Totaal	Gewezen deelnemers Premie- plichtig	Uitkerings- gerechtigden	¹¹⁾				
				Werkgever	Werknemer			
2013	25.625	25.052	16.534	5.475	22,2 / 19,0	11,1 / 9,5	5,2	0,00
2012	¹²⁾ 25.690	25.088	15.766	5.336	22,2 / 19,0	11,1 / 9,5	14,8	0,00
2011	24.048	23.476	11.774	4.455	19,2/16,4	9,6/8,2	-1,5	0,75
2010	¹³⁾ 23.499	22.975	10.684	4.325	19,2/16,4	9,6/8,2	9,9	3,25
2009	23.080	22.536	9.914	4.001	19,2/16,4	9,6/8,2	16,0	⁸⁾ 2,00
2008	22.745	22.180	9.244	3.719	19,2/16,4	9,6/8,2	-24,7	⁹⁾ 1,25
2007	21.932	21.508	8.377	3.487	19,2/16,4	9,6/8,2	2,4	1,75
2006	20.941	20.605	7.696	3.229	19,2/16,4	9,6/8,2	13,2	1,00
2005	20.353	19.980	7.226	3.106	19,66	10,25	15,2	0,00
2004	19.752	17.029	6.787	2.955	16,73	8,79	10,9	3,50
2003	19.102	16.344	6.662	2.796	13,8	7,33	8,7	4,25
2002	18.113	15.421	6.552	2.598	10,75	5,85	-12,0	2,75
2001	16.926	14.173	6.436	2.384	10,75	5,85	-3,9	4,00
2000	15.742	13.003	6.261	2.179	11,15	6,05	3,5	5,50
1999	14.842	12.051	6.115	1.978	²⁾ 11,15	²⁾ 6,05	7,4	¹⁰⁾ 14,50
1998	14.130	11.338	5.823	1.816	4,05	2,8	⁶⁾ 12,50	2,50
1997	13.640	10.968	5.482	1.652	4,05	2,8	15,6	2,50
1996	13.215	10.564	5.090	1.514	4,05	2,8	15,7	1,75
1995	12.734	10.262	4.821	1.571	³⁾ 4,05	3,15	12,2	2,50
1994	12.571	9.967	4.404	1.458	3,3	⁵⁾ 3,15	4,7	2,80
1993	12.292	9.539	3.861	1.395	3,3	2,45	13,6	2,75
1992	11.483	8.793	3.727	1.317	3,3	2,45	8,1	3,50
1991	10.160	7.594	3.377	1.255	3,3	2,45	9,6	4,00
1990	9.591	6.994	3.078	1.199	3,3	2,45	4,7	3,00
1989	9.134	6.448	2.719	1.137	3,3	2,45	9,8	3,00
1988	8.857	6.039	2.347	1.056	4,0	2,9	10,8	2,00
1987	8.682	5.713	1.987	991	4,3	3,1	4,8	2,00
1986	8.318	5.356	1.577	990	4,8	3,5	9,2	3,00
1985	8.065	2.975	1.455	990	5,0	4,5	11,1	3,00
1984	6.873	2.259	1.372	945	5,0	4,5	10,1	3,00
1983	6.716	2.226	1.275	906	5,0	4,5	9,9	3,00
1982	6.622	2.137	1.198	866	5,0	4,5	9,7	7,50
1981	6.402	2.030	1.154	832	5,0	6,5	9,3	7,50
1980	6.189	1.974	1.090	802	6,0	6,5	9,1	7,50
1979	6.114	1.896	1.033	764	6,0	6,5	8,9	7,50
1978	6.078	1.882	1.045	775	6,0	6,5	8,7	7,50
1977	5.961	1.833	983	729	6,6	6,5	8,7	8,00
1976	5.808	1.708	931	703	6,6	6,5	8,4	7,20
1975	5.537	1.618	821	704	6,6	6,5	8,4	7,00
1974	5.465	1.564	761	669	6,6	6,5	7,8	6,10
1973	5.397	1.544	682	630	6,6	6,5	7,4	5,50
1972	5.231	1.492	602	641	6,6	6,5	7,1	5,00
1971	5.044	1.409	548	616	⁴⁾ Vr: 6 M: 5		6,6	-
1970	4.828	1.391	619	602	Vr: 6 M: 5		6,3	-
1969	4.613	1.391	582	557	Vr: 6 M: 5		5,7	-
1968	4.507	1.363	560	536	Vr: 6 M: 5		5,6	-
1967	4.280	1.517	545	379		5,0	5,4	-
1966	4.209	1.544	511	320		5,0	5,1	-
1965	4.039	1.567	469	277		5,0	4,8	-
1964	3.991	1.582	421	251		5,0	4,7	-
1963	3.946	1.601	370	231		5,0	4,7	-
1962	3.817	1.556	351	216		5,0	4,7	-
1961		1.564	292	179		5,0	5,0	-
1960		1.590	212	184		5,0	4,8	-
1959		1.520	129	187		5,0	4,1	-
1958		1.535	32	155		5,0	4,0	-
1957		1.460	-	122		5,0	2,8	-

- ¹⁾ aantallen ultimo jaar t/m 1961: alleen premieplichtige deelnemers vermeld 1985: deelnemers-B in de regeling; 1986: toetredingsleeftijd van 30 jr. naar 25 jr.
- ²⁾ vanaf 1999: berekend over de pensioengrondslag na aftrek franchise
- ³⁾ vanaf 1995 TOP in de regeling
- ⁴⁾ periode 1957 t/m 1971: apothekersbijdrage in gulden
- ⁵⁾ vanaf 1994 incl. premie wao-hiaat
- ⁶⁾ vastrentend: t/m 1997 over de nominale waarde; m.i.v. 1998 over de marktwaarde
- ⁷⁾ Over het voorafgaande jaar. De toeslag per 1 januari 2012 over 2011 is nihil, vanwege de vermogenspositie.
- ⁸⁾ In 2008 zijn de lonen met 4,75% gestegen. I.v.m. de kredietcrisis vindt gedeeltelijke toeslagverlening plaats.
- ⁹⁾ In 2006 en 2007 zijn de lonen in totaal met 3% gestegen. Omdat per 1 januari 2007 al een toeslag is verleend van 1,75% bedraagt de toeslag per 1 januari 2008 1,25%.
- ¹⁰⁾ Per 1 januari 1999 inclusief 12,5% extra verhoging
- ¹¹⁾ Ingaande 2006: premie % voor deelnemers resp. geboren vóór en geboren in of ná 1950.
- ¹²⁾ In 2012 zijn de deelnemers van het pensioenfonds van Mediq vrijwillig aangesloten.
- ¹³⁾ In 2010 zijn de deelnemers van het pensioenfonds van KNMP vrijwillig aangesloten.

Begrippenlijst

Aan de definities in de begrippenlijst kunnen geen rechten ontleend worden.

Aandelen

Bewijzen van deelneming in het vermogen van een onderneming.

Actieve deelnemers

Werknemers met een dienstverband bij een van de aangesloten werkgevers, voor wie premies worden afgedragen aan PMA en die daardoor rechten opbouwen bij het fonds.

Actuariële en Bedrijfstechnische

Nota (ABTN)

Door het bestuur van het pensioenfonds vastgesteld document, waarin de financiële opzet, de technische uitgangspunten en het bestuursbeleid om de pensioentoezeggingen van het fonds te kunnen nakomen, wordt omschreven.

Actuaris

Verzekeringswiskundige. De actuaris controleert jaarlijks of de technische voorzieningen juist zijn vastgesteld en of de voorziening pensioenverplichtingen op voldoende veilige grondslagen is berekend.

Actuariële analyse

Berekening van waarden en verplichtingen volgens uitgangspunten van de verzekeringswiskundige.

AG (Actuariel Genootschap)

De Nederlandse beroepsvereniging van actuarissen, waarvan vrijwel alle actuarissen lid zijn.

Afkoop

Het storten van een eenmalige bedrag aan een deelnemer, ter vervanging van een maandelijks pensioenuitkering.

AFM

De AFM (Autoriteit Financiële Markten) houdt toezicht op het gedrag van iedereen die actief is op de markt van sparen, lenen, beleggen en verzekeren.

Alternatives

Beleggingen waarvan men verwacht dat de rendementsontwikkeling niet of beperkt gerelateerd is met de rendementsontwikkeling van de traditionele beleggingscategorieën.

Anticumulatie

Uitkeringen uit hoofde van de wettelijke sociale zekerheid kunnen samenlopen met uitkeringen op grond van een pensioenregeling. Ter voorkoming van een dergelijke samenloop (cumulatie) worden in pensioenregelingen anticumulatiebepalingen opgenomen.

ANW-hiaat

Inkomstenstekort doordat in 1996 de Algemene Weduwe- en wezenwet is vervangen door Algemene Nabestaandenwet. Deze wet voorziet in een uitkering voor nabestaanden voor een beperktere kring gerechtigden en met een mogelijk verlaagde uitkering ten opzichte van zijn voorganger.

AOW

Algemene Ouderdomswet, die voor iedere Nederlander voorziet in een uitkering vanaf de eerste van de maand waarin de pensioengerechtigde leeftijd wordt bereikt. Deze leeftijd is afhankelijk van het geboortjaar.

ASKA

Associatie van ketenapotheken. Dit is de werkgeversvereniging voor ketenapotheken.

Asset Liability Management (ALM)-studie

Een onderzoek naar het verband tussen de beleggingen, de premie en de (financiering van de) pensioenregeling op langere termijn. De ingeschatte ontwikkeling van het fonds is hierbij gebaseerd op een aantal (economische) toekomstverwachtingen.

Arbeidsongeschikte deelnemer

De werknemer, die een (gedeeltelijke) WAO-uitkering (tot 2006) of WIA-uitkering (vanaf 2006) ontvangt. De pensioenopbouw wordt (gedeeltelijk) voortgezet voor rekening van het pensioenfonds.

Basispunt of bps

Een basispunt is 0,01 procent.

Bedrijfstakpensioenfondsen

Een bedrijfstakpensioenfonds voert de pensioenregelingen uit voor één of meer bedrijfstakken.

Beleggingsopbrengsten/rendementen

Directe: interest en dividend onder aftrek van de aan de beleggingen toe te rekenen kosten. Indirecte: gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen op beleggingen.

Beleggingsportefeuille

Het totaal van alle beleggingen in aandelen, obligaties, leningen op schuldbekentenis, deposito's en vastgoedfondsen.

Benchmark

Representatieve beleggingsindex waartegen het rendement van een belegging wordt afgezet.

Compliance

Het toezicht op de interne naleving van de gedragscode en het monitoren van het gedrag van de medewerkers en bestuurders van het fonds die vallen onder de gedragscode. Het toezicht wordt uitgeoefend door een compliance officer.

Contante waarde

Waarde van toekomstige verplichtingen bepaald op huidig moment, rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen zoals rente ontvangsten.

Credit rating

Een credit rating is een beoordeling van het vermogen en de wil van de uitgevende instelling om financiële schuldverplichtingen volledig en tijdig

terug te betalen. De internationale markt voor credit ratings wordt gedomineerd door voornamelijk Standard & Poor's (S&P), Moody's Investors Services (Moody's) en Fitch Ratings Ltd. (Fitch).

Credits

Obligatieleningen uitgegeven door bedrijven.

Dekkingsgraad

Het pensioenvermogen uitgedrukt in een percentage van de pensioenverplichtingen.

Dekkingstekort

Situatie dat de middelen van het pensioenfonds lager zijn dan de voorziening pensioenverplichtingen, vermeerderd met het minimaal vereist eigen vermogen.

Deposito's

Kortlopende leningen aan financiële instellingen met een vaste looptijd en een van tevoren vastgelegd rentepercentage.

Derivaten

Beleggingen waarvan de waarde is afgeleid van de waarde van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel of een obligatie. Voorbeelden zijn opties en futures.

Directe beleggingsopbrengsten

Opbrengsten uit beleggingen zoals interest (rente), dividenden, huren en dergelijke.

Directe beleggingen

Rechtstreekse beleggingen in bijvoorbeeld 'individuele' effecten of gebouwen.

Doorsneepremie

Premieheffing waarbij een procentuele bijdrage van de opbouwgrondslag wordt gegeven. De bijdrage wordt solidair vastgesteld, onafhankelijk van leeftijd, geslacht en burgerlijke staat.

Duration

Een rekeneenheid die de gevoeligheid weergeeft voor rente-ontwikkelingen. Dit kan zowel betrekking hebben op de waarde van de beleggingen als op de waarde van de pensioenverplichtingen.

DNB

De Nederlandsche Bank, wettelijk toezichthouder.

Ex-deelnemer

De werknemer van wie de pensioenopbouw is gestopt vóór de pensioengerechtigde leeftijd (bijvoorbeeld omdat men in een andere bedrijfstak is gaan werken) en die bij beëindiging van de deelneming zijn opgebouwd pensioen bij het fonds heeft achtergelaten.

Engagement

Het beïnvloeden van het bedrijfsbeleid op grond van de positie als belegger en de rechten die hiermee verbonden zijn.

Financieel Toetsingskader

Door DNB in het kader van de nieuwe Pensioenwet te hanteren normen met betrekking tot de financiële soliditeit.

Franchise

Het gedeelte van het salaris, dat voor de pensioen- en premieberekening buiten beschouwing blijft, omdat de AOW over dat deel reeds in pensioen voorziet.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Benaming van het nieuwe toezichtregime dat per 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. De nieuwe waarderingmethoden hebben de Actuariële Principes Pensioenfondsen vervangen. Het nieuwe toezichtregime is ook verankerd in de Pensioenwet.

Futures

Een future (of termijncontract) is een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs. Men komt dus een transactie in de toekomst overeen.

FVP

(Stichting) Financiering Voortzetting Pensioenverzekering. Deze stichting voorziet in (gedeeltelijke) voortzetting van het pensioen van werkloze deelnemers van 40 jaar en ouder.

Gedragcode

Op grond van toezichtswetgeving zijn pensioenfondsen verplicht om een gedragscode te hebben en een compliance officer aan te stellen. De gedragscode heeft als doel het integer handelen van het fonds en haar betrokkenen te bevorderen.

Gepensioneerden

Deelnemers die een ouderdomspensioen ontvangen of nabestaanden die een nabestaandenpensioen ontvangen.

Gewezen deelnemers

Ex-deelnemers in de pensioenregeling, voorheen vaak aangeduid met: 'gewezen deelnemers'. Het betreft deelnemers met premievrije rechten of arbeidsongeschikte deelnemers zinder dienstverband bij één van de aangesloten werkgevers.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Beleggingsopbrengsten waar geen geldstroom tegenover staat, bijvoorbeeld een waardevermeerdering.

Indirecte beleggingen

Beleggingen in fondsen of beleggingspools, waarbij die fondsen of pools op hun beurt investeren in directe beleggingen of in andere indirecte beleggingen (in het laatste geval is sprake van een 'fund of funds').

Inflatie

Waardevermindering van geld als gevolg van stijgende prijzen.

Inruil

De mogelijkheid om op de pensioendatum nabestaandenpensioen in te ruilen voor een hoger of eerder ingaand ouderdomspensioen.

ISAE3402

Tot 2011 SAS 70 de standaard voor het rapporteren over interne beheersing bij serviceorganisaties. Op 18 december 2009 heeft de International Auditing en Assurance Standards Board (IAASB) van de International Federation of Accountants (IFAC) de ISAE 3402 standaard gelanceerd. ISAE 3402 vervangt (behalve in Amerika) de SAS 70 standaard en is verplicht voor assurance-rapporten die na 15 juni 2011 worden afgegeven.

Kapitaalovereenkomst

Een kapitaalovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer waarbij alleen de hoogte van het kapitaal (eventueel met winstdeling) bij ingang van het pensioen vaststaat. Uiterlijk op de pensioendatum wordt het kapitaal omgezet in een periodieke uitkering tegen de dan geldende tarieven. Voor de ingangsdatum van het pensioen ligt het langlevensrisico bij de werknemer. Het beleggingsrisico ligt tijdens de opbouwfase bij de pensioenuitvoerder. Een voorbeeld hiervan is de zogenaamde streefregeling, mits deze correct is vormgegeven.

KNMP

Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie. Dit is de overkoepelende beroeps- en brancheorganisatie voor apothekers. Zie ook: VZA.

Kortlevensrisico

Het risico dat een verzekerde persoon korter kan leven dan op basis van de gehanteerde overlevingstafels wordt verwacht.

Langlevensrisico

Het risico dat een verzekerde persoon langer kan leven dan op basis van de gehanteerde overlevingstafels wordt verwacht.

Lening (onderhandse)

Een lening, die direct tussen de lener en het pensioenfonds wordt afgesloten. Er wordt een specifieke overeenkomst gemaakt.

Levensloopregeling

Sinds 1 januari 2006 kunnen werknemers sparen in een levensloopregeling, om in de toekomst een periode van onbetaald verlof te financieren.

Liquide middelen

Geld, dat direct of vrijwel direct beschikbaar is.

Loon

Het vaste jaarloon volgens het pensioenreglement.

Mandaten

Overeenkomsten met externe vermogensbeheerders om een portefeuille te beheren volgens specifieke afspraken hoe de beleggingsportefeuilles moeten zijn ingericht, waarbij alle effecten in de portefeuille op naam van PMA blijven staan.

Marktwarde

De waarde van een belegging of verplichting op een openbare financiële markt op een bepaald moment.

Microfinanciering

Microfinanciering is de algemene verzamelnaam voor financiële diensten die met zeer kleine bedragen worden verstrekt aan de arme bevolking in ontwikkelingslanden zoals Afrika, Zuidoost-Azië en Latijns-Amerika.

Middelloonsysteem

Pensioenregeling waarbij de hoogte van het pensioen is gerelateerd aan het gemiddeld verdiende salaris tijdens de deelnemingsperiode.

Nominale waarde

De waarde die op waardepapieren (beleggingsstukken) staat.

Normportefeuille

De normportefeuille vormt een normstellend kader voor de samenstelling van de beleggingsportefeuille. Zij bestaat uit een geheel van benchmarks met hun onderlinge procentuele verhoudingen binnen het geheel.

Obligaties

Bewijzen van deelneming in een openbaar uitgegeven lening. Deze bewijzen zijn verhandelbaar op de beurs.

Opgebouwde pensioenaanspraken

Het pensioen dat op grond van de deelnemingsduur en de laatste pensioengrondslag is vastgesteld.

Over the counter (OTC)

Financiële instrumenten kunnen worden verhandeld via een effectenbeurs, maar ook interbancair of wel OTC, dus buiten de beurzen om. Voordeel daarvan is dat meer maatwerk mogelijk is.

Outperformance

De mate waarin het werkelijk behaalde rendement boven het normrendement heeft gelegen.

Pensioengrondslag

Het deel van het vaste jaarsalaris, dat resteert na aftrek van de franchise. De pensioengrondslag vormt de basis voor de berekening van het pensioen en de pensioenpremie.

Pensioenvermogen

Het totale vermogen van het pensioenfonds dat aanwezig is ter dekking van de pensioenverplichtingen.

Pensioenverplichtingen

De contante waarde van alle opgebouwde pensioenrechten op basis van de deelnemingsjaren.

Pension Fund Governance

Goed pensioenfondsbestuur, onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop, en het afleggen van verantwoording over het uitgeoefende beleid en het toezicht daarop.

Performance

Wordt in dit jaarverslag doorgaans gebruikt om de rendementsontwikkeling aan te geven.

Performancetoets

Zie Z-score.

Premie

De jaarlijkse bijdrage van de werkgevers en de werknemers aan het pensioenfonds. De premie is een percentage van de pensioengrondslag.

Premieovereenkomst

Een premieovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer waarbij primair een afspraak wordt gemaakt over de hoogte van de premie die periodiek ten behoeve van pensioen beschikbaar wordt gesteld. Zowel het langlevensrisico als het beleggingsrisico kunnen voor de ingangsdatum van het pensioen bij de werknemer liggen, maar kunnen ook direct na toekenning van de premie worden verzekerd.

Premiereductie

Een korting op de premie.

Prognosetabellen

Door het Actuariel Genootschap gepubliceerde tabellen, gebaseerd op gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, waaruit voor mannen en vrouwen van elk levensjaar de overlevingsverwachtingen blijken.

Rekenrente

Percentage dat bij actuariële berekeningen wordt toegepast als verondersteld reëel rendement op de beleggingen.

Rentemismatchrisico

Het risico dat de waarde-ontwikkeling van het belegd vermogen en de waarde-ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen ongelijke tred houden, als gevolg van verschillen tussen de looptijden van de verplichtingen en de beleggingen.

Renteswap

De renteswap wordt in het algemeen gebruikt om renterisico's te beheersen of af te dekken, of om een gewenste rentepositie in te nemen. De meest gebruikte term voor de renteswap is Interest Rate Swap (IRS). De renteswap is een ruiltransactie die geschiedt op een internationale financiële markt, waarbij leningen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar worden geruild. De koper betaalt een korte rente en ontvangt een lange rente, of omgekeerd.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur wordt ook kortweg aangeduid met: RTS, of yield curve genoemd. De RTS geeft het verband weer tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. De voor het bepalen van de marktwaarde van de voorziening pensioenverplichtingen te hanteren RTS wordt vastgesteld door DNB.

Reservetkort

Situatie dat de middelen van het pensioenfonds lager zijn dan de voorziening pensioenverplichtingen, vermeerderd met het vereist eigen vermogen.

Schattingwijziging

Begrip in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het betreft een wijziging van een eerdere schatting of een wijziging van schattingsmethode.

Small caps

Aandelen van kleinere ondernemingen.

Solvabiliteit

Het vermogen om op langere termijn aan de pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

SRI

Social Responsible Investments. SRI combineert de financiële doelstellingen van de belegger met de zorg voor sociale, milieu en ethische aspecten. SRI neemt zowel de financiële behoeften in beschouwing als de invloed van de belegging op de maatschappij.

Sterftetrend

De ontwikkeling van de levensverwachtingen.

Tactische allocatie

Het iets méér of iets minder beleggen in een categorie dan volgens de normportefeuille, afhankelijk van ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkten.

Toeslagverlening

Voorheen vaak aangeduid met de term 'indexatie'. Toeslagverlening betreft het percentage waarmee de ingegane pensioenen en opgebouwde rechten jaarlijks worden verhoogd volgens een besluit van het bestuur.

UFR of Ultimate Forward Rate

De UFR wordt gebruikt bij de berekening van de RTS. Bij de UFR methodiek wordt verondersteld dat de rente op lange termijn 4,2% bedraagt. Vanaf een looptijd van 20 jaar worden de rentepercentages berekend op basis van de een gewogen gemiddelde van de marktrente en de 4,2% Ultimate Forward Rate waarbij de weging van laatste met het stijgen van de looptijd zwaarder wordt.

Uitkeringsovereenkomst

Een uitkeringsovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer over een uitkering van een bepaalde hoogte die vanaf een bepaalde leeftijd wordt ontvangen. Afhankelijk van het salaris en/of diensttijd wordt een bepaalde aanspraak op een uitkering opgebouwd. Zowel het langlevensrisico als het beleggingsrisico ligt altijd bij de pensioenuitvoerder. Een voorbeeld van een uitkeringsovereenkomst is een eindloonregeling of een middelloonregeling.

Uitruil

De mogelijkheid om op de pensioendatum het opgebouwde nabestaandenpensioen om te zetten in een toeslag op het ouderdomspensioen.

Underperformance

De mate waarin het werkelijk behaalde rendement onder het normrendement heeft gelegen.

Vacatiegeld

Vergoeding die wordt toegekend aan de bestuursleden, leden van de Beleggingscommissie, de Deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan voor het bijwonen van vergaderingen.

Valutakoersen

De waarde van buitenlands geld in relatie tot de euro.

Vastgoed

Woningen, kantoren, bedrijfs-panden en winkels. Bij directe beleggingen in vastgoed zijn de panden zelf in bezit. PMA heeft alleen indirect vastgoed: dat zijn aandelen in beleggingsfondsen die in vastgoed beleggen.

Vastrentend

Rentepercentage dat gedurende een bepaalde periode (looptijd) van bijvoorbeeld leningen constant blijft.

Vastrentende waarden

Beleggingen met een vast looptijd waarvan de directe opbrengst (interest) vooraf is bepaald.

Verplichtstelling

Op grond van een Besluit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Verplichtstellingsbeschikking) zijn alle werknemers in de bedrijfstak verplicht deel te nemen aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Visitatie

Dit is een vorm van intern toezicht in het kader van Pension Fund Governance waarbij tenminste éénmaal per drie jaar aan een zogenaamde visitatiecommissie opdracht wordt gegeven om het functioneren van het bestuur te bezien. Een visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit tenminste drie onafhankelijke deskundigen.

Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV)

Het bedrag dat op een bepaald moment aanwezig moet zijn om, samen met de toekomstige beleggings inkomsten, aan de (toekomstige) uitkeringsverplichtingen volgens het pensioenreglement te kunnen voldoen.

VPL

Op 1 januari 2006 is de Wet aanpassing fiscale behandeling VUT/prepensioen en introductie levensloopregeling (Wet VPL) van kracht geworden. Het uitgangspunt van deze wet is dat de werknemer pas op 65-jarige leeftijd stopt met werken. De werknemer mag wel eerder met pensioen gaan dan bij 65 jaar, maar het pensioen moet dan actuair herrekend worden. Voor werknemers die op 31 december 2004 55 jaar of ouder zijn, maakt de wet een uitzondering. Voor hen geldt dat bepaalde VUT- en prepensioenregelingen mogelijk blijven.

VZA

De Vereniging van Zelfstandig Apothekers (VZA) vertegenwoordigt de werkgeversbelangen van de openbare apotheken in Nederland, alleen indien het eigendom van die apotheek (al dan niet gedeeltelijk) in handen van één of meerdere apothekers is. De in juli 2010 opgerichte VZA heeft de rol van de KNMP overgenomen bij de cao onderhandelingen en sluit de collectieve arbeidsovereenkomsten van de bedrijfstak af.

Vreemde valuta

Buitenlandse geldsoorten.

Vrijstelling Wet Bpf

Vrijstelling om deel te nemen aan de pensioenregeling die door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (op verzoek van sociale partners) is verplicht gesteld voor een bedrijfstak. Over vrijstelling wordt door het bestuur van het pensioenfonds beslist.

Waardeoverdracht

De opgebouwde pensioenen die door het pensioenfonds van de oude werkgever worden overgedragen aan het pensioenfonds van de nieuwe werkgever. Dit kan collectief plaatsvinden (voor alle werknemers van een pensioenfonds) of individueel.

WIA

Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA). Deze wet vervangt sinds 29 december 2005 de Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO). De WIA kent twee aparte regelingen: de WGA (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten) en de IVA (Inkomensverzekering Volledig Arbeidsongeschikten)

Waarderingsgrondslagen

Uitgangspunten voor de berekening van de waarde van de beleggingen, vorderingen, pensioenverplichtingen en overige verplichtingen.

Zakelijke waarden

Beleggingen in vermogenstitels zonder vaste looptijd, waarvan de waardeontwikkeling afhankelijk is van de onderliggende activiteiten of bezitting zoals aandelen en (bij PMA alleen indirect) vastgoed.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van het pensioenfonds afwijkt van het rendement van de benchmarks in de door het bestuur vastgestelde normportefeuille. Een Z-score geeft een indicatie van de prestatie van het vermogensbeheer van een pensioenfonds. De evaluatie van de uitkomst wordt de performance toets genoemd; bij een positieve score houdt het in dat de werkelijke rendementen in de afgelopen vijf jaar beter waren dan de ontwikkeling van de benchmarks, een negatieve score het omgekeerde. De Z-score berekening wordt separaat door de onafhankelijke accountant gecontroleerd. Indien de performance toets negatief is, vervalt de verplichte deelname in een bedrijfstakpensioenfonds.

Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken
Neuhuyskade 92
2596 XM Den Haag
Postbus 97851
2509 GH Den Haag
Telefoon Info-lijn 070 3110155
Telefoon secretariaat 070 3110157
Telefax 070 3638957
Internet www.pma-pensioenen.nl
E-mail info@pma-pensioenen.nl

Appolaris BV
Neuhuyskade 92
2596 XM Den Haag
Postbus 97809
2509 GE Den Haag
Telefoon Info-lijn 070 3142033
Telefoon secretariaat 070 3110157
Telefax 070 3638957
Internet www.appolaris.nl
E-mail info@appolaris.nl

Tekst PMA
Productie A'vier Communicatie, Amsterdam
Ontwerp DATBureau, Amsterdam